

Možnosti matky samoživitelky a její postavení ve společnosti

Simona Frodlová, DiS.

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona FRODLOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H118068**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Možnosti matky samoživitelky a její postavení ve společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- pohled na matku samoživitelku v historickém pojetí;
- dopady na matku samoživitelku (finanční, psychické, sociální a další možné problémy);
- dopady na dítě žijící v neúplné rodině a následky s tím související;
- oblasti možností pro matku samoživitelku.

V empirické části práce uvedu případové studie se zaměřením na úskalí matek samoživitelek.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čermáková, M. Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997.

Dudová, R., Křížiková, A., Fischlová, D. Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006.

Márová, Z., Matějček, Z., Radvanová, S. Výchova dětí v neúplné rodině. 1. vyd. Praha: SPN, 1975.

Matějček, Z., Dytrych, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002.

Tinková, D. Prolém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti. Historická demografie. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 2003.

Veselá, R. a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy. Praha. EUROLEX BOHEMIA, 2005.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Zuzana Němcová, Ph.D.

Skupina managementu a ekonomiky

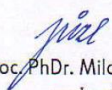
Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

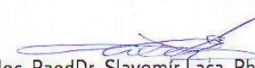
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Lača, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20. 11. 2014

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou matek samoživitelek. V teoretické části jsou objasněny příčiny vzniku neúplných rodin v čele s matkou, pohled na samoživitelku v historickém pojetí. Dále je pozornost věnována překážkám, se kterými se potýká v oblasti finanční, pracovní či výchovy dětí. Nakonec je práce zaměřena na rodinnou a sociální politiku, právní aspekty a jiné formy řešení jak pomoci těmto ženám. V praktické části jsou popsány životní podmínky matek samoživitelek formou případových studií.

Klíčová slova: samoživitelka, neúplná rodina, podpora, sociální dávky, výživné

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with problems of single mothers. In the theoretical part, the causes of lone-parent families headed by the mother and the position of single mothers in the historical concept are explained. Then, the obstacles there women fall in sections of finance, work and their children's upbringing are described. Lastly, the legal aspects, social benefits and other possible solutions to help these women are depicted. In the practical part, the living conditions of single mothers are discussed in the form of case studies.

Keywords: single mother, lone-parent, support, social benefit, alimony

Poděkování

Děkuji paní Ing. Zuzaně Němcové, Ph.D., za odborné vedení, připomínky a návrhy při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině, především sestře, příteli a synovi za podporu a trpělivost během studia a psaní bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 MATKA SAMOŽIVITELKA	12
1.1 PROCESY VZNIKU NEÚPLNÝCH RODIN A MATEK SAMOŽIVITELEK	12
1.1.1 Svobodná matka bez trvalého partnera	13
1.1.2 Rozvod manželství a rozpad nesezdaného páru	14
1.1.3 Ovdovění	17
1.2 POSTAVENÍ MATKY SAMOŽIVITELKY VE SPOLEČNOSTI.....	17
1.2.1 Pohled na samoživitelku v historickém pojetí	18
1.2.2 Pohled na matku samoživitelku v současnosti	22
2 VLIVY A DOPADY NA MATKU	23
2.1 PSYCHICKÉ DOPADY	24
2.2 FINANČNÍ DOPADY	25
2.3 SOCIÁLNÍ DOPADY	29
2.3.1 Nevýhodné postavení na trhu práce a nezaměstnanost	29
2.3.2 Problematika bydlení	30
2.3.3 Chudoba	31
2.3.4 Sociální izolace	31
2.3.5 Exkluze (sociální vyloučení).....	32
3 VLIVY A DOPADY NA DÍTĚ.....	33
4 MOŽNOSTI MATKY SAMOŽIVITELKY	36
4.1 PRÁVNÍ ASPEKTY.....	36
4.2 FINANČNÍ PODPORA.....	39
4.2.1 Sociální dávky	39
4.2.2 Pozůstalostní důchody.....	42
4.2.3 Daňové úlevy	43
4.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	43
4.4 PODPORA V ZAMĚSTNÁNÍ	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
5 CÍL A METODIKA	47
5.1 CÍL VÝZKUMU	47
5.2 METODIKA EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	48
5.2.1 Typ výzkumu	48
5.2.2 Metoda a technika výzkumu	48
5.2.3 Výběrový vzorek	49
6 VLASTNÍ VÝZKUM	51
6.1 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	51
6.1.1 Případová studie č. 1	51
6.1.2 Případová studie č. 2	61
6.1.3 Případová studie č. 3	68
6.1.4 Případová studie č. 4	80

6.2	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	87
7	NÁVRHY A OPATŘENÍ	91
	ZÁVĚR	93
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	95
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	100
	SEZNAM GRAFŮ	101
	SEZNAM TABULEK	102
	SEZNAM PŘÍLOH	103

ÚVOD

Matky samoživitelky nejsou fenoménem jen dnešní doby, ale je to tématika diskutována i v minulosti. V rámci doby, kultury, náboženství, politického uspořádání státu či úrovně vyspělosti dané země se pohled na tuto problematiku mění.

Je všeobecně známo, že stoupá rozvodovost i rozpad nesezdaného soužití, a tím pádem i vznik neúplných rodin. Domácnost pak tvoří děti s jedním rodičem, většinou s matkou. Sice se poslední dobou objevuje více případů i tzv. střídavé péče, také mohou být děti svěřeny do péče otce, ale přesto zůstává s dětmi po rozvodu nejčastěji matka. Rozvod však není jedinou příčinou, žena se může rozhodnout zůstat svobodnou matkou i z vlastní vůle, nebo její manžel či partner zemře. Samozřejmě se ale samoživatelem může stát i druhý rodič, tedy otec.

Bakalářská práce je zaměřena na samoživitelky matky právě proto, že tvoří početnější skupinu a vzhledem k pohlaví jsou v některých oblastech zranitelnější a více znevýhodněné než muži (např. v zaměstnání). Matky samoživitelky řeší spoustu problémů, na péči o domácnost, výchovu dítěte a finanční zabezpečení rodiny zůstávají najednou samy. Záleží samozřejmě na několika faktorech, které ovlivňují, jak matky tuto situaci zvládají. Na tom, kolik mají dětí, v jakém věku, zda jsou zaměstnány, zda mají podporu své rodiny či je možnost, aby se na výchově a výživě dítěte podílel i otec apod. Kromě péče o dítě a chodu domácnosti je často trápí i finanční potíže, řeší, jak zajistit základní potřeby pro sebe i dítě, někdy nemohou dítěti poskytnout vyšší nároky jako je třeba návštěva zájmových kroužků. Pokud otec dítěte není nebo nehradí výživné, musí využívat veškerých možností, aby tuto situaci zvládly, často se pak v důsledku toho mohou ocitnout i na hranici chudoby. Většinou mají povědomí o sociálních dávkách, ale ne vždy znají i další práva, která jim legislativa nabízí, nebo neví, kam se mohou obrátit. Jejich nesnáze se mohou kumulovat a nepříznivě ovlivňovat nejen jejich život, ale především život jejich dětí. Je tedy důležité zabývat se podrobněji otázkou překážek matek samoživitelek a tím, jak je přemoci.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat možná úskalí matek samoživitelek a zjistit, jaké využívají možnosti pro řešení a odstraňování svých problémů.

V teoretické části budou nejdříve analyzovány procesy, kdy se matka stává samoživitelkou, následně bude proveden krátký exkurz do historie postavení takové ženy. V teoretické rovině budou následovat kapitoly zaměřené na cíl práce vycházející ze studia

odborné literatury a řešerše teoretických textů a výzkumů zabývajících se neúplnými rodinami v čele s matkou. Budou popsány konkrétní dopady na matku samoživitelku. Jak svoji situaci prožívá a jak se její problémy mohou projevit po psychické stránce. Dále budou analyzovány finanční dopady. Nakonec budou popsány sociální dopady, které s finančními úzce souvisí a blíže budou specifikovány problémy v oblasti bydlení či pracovního uplatnění. Následovat bude kapitola týkající se vlivů a dopadů na dítě v neúplné rodině. Poslední kapitola teoretické části bude věnována tomu, jaké existují možnosti ze strany státu či nestátních organizací pro řešení problémů, se kterými se samoživitelky setkávají.

Praktická část bakalářské práce se bude snažit poznatky z teorie ověřit a dosáhnout tak stanoveného cíle. Výzkum bude zaměřen kvalitativně, formou případových studií budou analyzovány životní podmínky matek samoživitelek. Úkolem bude zjistit, jaké řeší problémy, zda mají dostatek financí, zda je jednoduché sladit práci a výchovu dětí. Snahou praktické části bude zjistit nejen konkrétní úskalí těchto matek, ale také jakých možností, které jim stát nabízí, využívají a zda jim v jejich nelehké situaci tyto možnosti pomáhají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MATKA SAMOŽIVITELKA

Matka samoživitelka je „osaměle žijící rodič“. Tedy matka, která nežije trvale s partnerem, ale společnou domácnost sdílí pouze s nezletilým dítětem či dětmi. Nepatří sem jen svobodné matky, ale i ženy rozvedené či ovdovělé. Navíc termín „svobodná matka“ ztrácí na významu, v jakém ho bylo užíváno v minulosti, kdy se opravdu jednalo o opuštěnou matku bez partnera. V dnešní době totiž přibývá nesezdaných párů, které se rozhodnou mít dítě a žít spolu „jako rodina“. Zde je sice žena svobodnou matkou, ale společně s partnerem trvale žije, na péči o dítě i hospodaření domácnosti se podílejí společně. Kdežto „samoživitelka“ v pravém slova smyslu je jedinou hlavou rodiny, která kromě chodu domácnosti a péče o dítě zastává i roli živitele rodiny.

1.1 Procesy vzniku neúplných rodin a matek samoživitelek

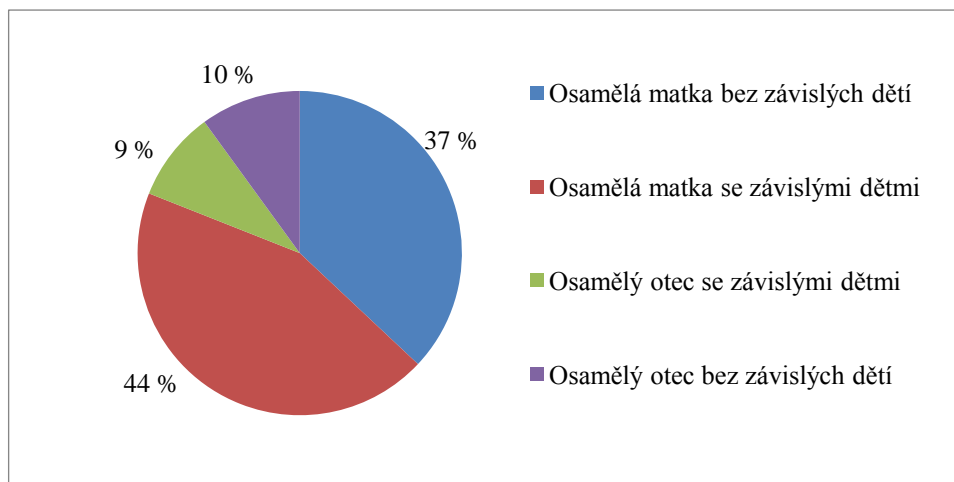
„V posledních desetiletích se v Evropě setkáváme s výraznými změnami struktury rodiny a samotné rodičovství nabývá v rámci domácností různých forem. V celoevropském měřítku můžeme hovořit o rostoucím počtu neúplných rodin. Jejich podíl se samozřejmě v jednotlivých zemích liší, vliv zde hrají kulturní odlišnosti, společenské normy stejně tak jako legislativa (například rozvodová). Ve všech zemích bez rozdílu je však naprostá většina neúplných rodin tvořena ženou žijící společně s dětmi.“¹

Dle údajů získaných na základě „Sčítání lidu, domů a bytů 2011“, byl v České republice celkový počet hospodařících domácností 4 375 122, z nich tvořilo domácnosti 570 836 neúplných rodin. Z tohoto počtu pak připadlo na neúplné rodiny v čele s ženou 463 752, v čele s mužem 107 084. Největší podíl neúplných rodin (téměř 14 %) žilo v obcích od 10 do 50 tisíc obyvatel, nejnižší podíl (11 %) v obcích do 199 obyvatel. V neúplných rodinách tehdy žilo více než 400 tisíc závislých dětí. Co se týká složení neúplných rodin, největší zastoupení zaujímala osamělá matka se závislými dětmi (44 %), dále osamělá matka bez závislých dětí (37 %), osamělý otec se závislými dětmi (10 %), osamělý otec bez závislých dětí (9 %).²

---

¹ ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*, s. 7.

² Srov. ŠKRABAL, J. *Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. c2013 [cit. 2014-07-12]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/\\$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf)

Graf 1: Složení neúplných rodin³

Důvodů vzniku neúplných rodin může být více. Žena se rozhodne být svobodnou matkou bez partnera (ten ji opustí právě z důvodu těhotenství, nebo se tak žena rozhodne z nějakého důvodu dobrovolně), tím pádem vůbec nevznikne úplná rodina. Další příčinou je naopak zánik úplné rodiny, buď přirozeně, tj. smrtí jednoho z rodičů, nebo nepřirozeně, tedy rozvodem, případně rozpadem nesezdaného svazku. Může jít i o dočasné přerušení funkce úplné rodiny, například když je jeden z rodičů odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody.⁴

1.1.1 Svobodná matka bez trvalého partnera

Od roku 1990 klesá v České republice počet sňatků, tehdy byly ženy ve věku 15–49 let ze dvou třetin vdané, v roce 2006 jejich počet klesl pod polovinu. Vlivem toho vzrůstá podíl svobodných žen, které v roce 1990 tvořily čtvrtinu žen v témže věkovém rozpětí, v roce 2006 jejich podíl stoupl na 40 % a nadále dochází k vzrůstu. Současně s tím dochází i k výraznému poklesu fertility v manželství a roste počet dětí narozených mimo manželství.⁵

³ ŠKRABAL, J. *Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. c2013 [cit. 2014-07-12]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/\\$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf)

⁴ Srov. ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*, s. 12.

⁵ Srov. ZEMAN, K. *Nemanželská plodnost v České republice – demografický přehled*. In HAMPLOVÁ, D. *Děti na psi knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*, s. 17.

Z toho vyplývá, že v dnešní době stále stoupá počet dětí, které se narodí svobodné matce. Je však třeba rozlišovat mezi svobodnou matkou bez trvalého partnera a tou, která s partnerem žije v nesezdaném svazku. Takových žen, které neuzavřou s otcem svého dítěte sňatek, sice také přibývá, ale společně s ním a dítětem plní funkci rodiny a nepotýkají se tedy s problémy charakteristickými pro osamělou matku. Právě i typických svobodných matek bez partnera přibývá, a to především „jako reakce na ekonomické a sociální problémy spojené s hospodářskou transformací, a to zejména v některých problémových regionech a ve specifických sociálních skupinách.“⁶

Dle demografických údajů jsou svobodné matky nejčastěji ženy se základním vzděláním, ale jsou zde zastoupeny i vysokošolačky. Jejich věkové složení se oproti minulosti, kdy to byly hlavně dívky ve věku 17–22 let, změnilo. V posledních letech jsou to ženy ve věkovém rozmezí 18–35 let. Největší podíl je koncentrován v severní a západní části republiky.⁷ Jejich třídní původ je převážně nízký a žijí v ekonomicky chudých domácnostech.⁸

Důvody, proč se žena rozhodne být matkou bez partnera, mohou být různé. Přibývá emancipovaných žen, které jsou dostatečně finančně zajištěné a „ke štěstí“ jim chybí pouze dítě, ale nenašly vhodného partnera. Tyto ženy se tak rozhodnou zcela dobrovolně. Jiné ženy se tak rozhodnou spíše nedobrovolně až pod tíhou okolností, kdy jsou již těhotné. Buď je partner z nějakého důvodu opustí již během těhotenství, nebo se jedná o partnera, který je ženatý či zadaný a nechce svoji manželku či partnerku opustit. Některé ženy použijí těhotenství jako záminku pro získání muže, ale tento záměr jim nevyjde.

1.1.2 Rozvod manželství a rozpad nesezdaného páru

Nejčastější příčinou osamělého rodičovství je rozchod rodičů, tedy rozvod manželství či rozpad nesezdaného soužití. Lze sem zahrnout i manželství, která nejsou rozvedená, ale rodiče spolu dlouhodobě nežijí a jejich situace není formálně vyřešená.

---

⁶ ZEMAN, K. *Nemanželská plodnost v České republice – demografický přehled*. In HAMPLOVÁ, D. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*, s. 18.

⁷ Srov. ZEMAN, K. *Nemanželská plodnost v České republice – demografický přehled*. In HAMPLOVÁ, D. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*, s. 19, 22–24.

⁸ Srov. KATRŇÁK, T. *Kdo jsou svobodné matky v české společnosti?* In KOCOURKOVÁ, J., RABUŠIC, L. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*, s. 55.

„Rozvod je tedy formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, administrativním řešením v procesu rozvratu manželství poté, co selhaly všechny ostatní cesty k vyřešení problémů, které se v rodině postupně objevily.“⁹

V České republice je intenzita rozvodovosti stále velmi vysoká. Na počátku 90. let 20. století se ročně počet rozvodů pohyboval pod hranicí 30 tisíc, od poloviny 90. let již přesáhl 31 tisíc rozvodů ročně. V roce 1999 klesl pod 24 tisíc, což však bylo způsobeno novelou zákona o rodině, který stanovil jiné podmínky pro rozvod. V roce 2001 již opět došlo k ročnímu zvýšení rozvodů nad hranici 31 tisíc, v této míře se pak pohyboval i v následujících letech. V roce 2009 bylo rozvedeno jen 29,1 tisíce manželství, v roce 2010 došlo k přechodnému nárůstu, v roce 2012 pak bylo rozvedeno 26,4 tisíce manželství. Vývoj intenzity rozvodovosti je však ovlivněn úrovní sňatečnosti, krátkodobé výkyvy pak vlivem legislativních změn.¹⁰ V tabulce níže jsou uvedeny ukazatele rozvodovosti v některých vybraných letech od roku 1992–2012.

Tabulka 1: Ukazatele rozvodovosti, 1992–2012, vybrané roky¹¹

	1992	2002	2008	2009	2010	2011	2012
Počet rozvodů celkem	28 572	31 758	31 300	29 133	30 783	28 113	26 402
Úhrnná rozvodovost (%)	33,9	45,7	49,6	46,8	50,0	46,2	44,5
Průměrná délka trvání manželství (roky)	10,2	11,5	12,3	12,5	12,7	12,9	12,8

Ze všech rozvedených dvojic v roce 2012 dosáhl podíl manželství s nezletilými dětmi 57,5 %. Bylo rozvedeno 15,2 tisíce manželství, v nichž přišlo o úplnou rodinu 23,0 tisíce nezletilých dětí. Počet nezletilých dětí, jejichž rodiče se rozvedli, ale od roku 1992 výrazně poklesl.¹² V níže uvedené tabulce jsou uvedeny rozvody podle počtu nezletilých dětí ve vybraných letech v rozmezí roku 1992–2012.

⁹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, s. 31.

¹⁰ Srov. *Rozvodovost* [online]. c2013 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: [www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/\\$File/400713a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/$File/400713a3.pdf)

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

Tabulka 2: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1992–2012, vybrané roky¹³

	1992	2002	2008	2009	2010	2011	2012
Rozvody bez nezletilých dětí	8 086	11 346	13 104	12 282	13 143	12 282	11 213
Rozvody s nezletilými dětmi	20 486	20 412	18 196	16 851	17 640	15 831	15 189
V tom s 1 dítětem	11 365	11 756	10 358	9 533	9 853	8 948	8 292
S 2 dětmi	7 873	7 667	6 989	6 538	6 903	6 074	6 146
S 3 a více dětmi	1 248	989	849	780	884	809	751
Počet nezletilých dětí celkem	31 050	30 260	27 034	25 094	26 483	23 716	22 983
Podíl manželství s nezletilými dětmi (%)	71,7	64,3	58,1	57,8	57,3	56,3	57,5

Tyto statistiky však ukazují pouze rozpad rodin v případě rozvodu rodičů. Jak již bylo výše uvedeno, přibývá párů s dětmi žijících v nesezdaném svazku. Pokud se takové partnerství rozpadne, rovněž dochází ke vzniku neúplných rodin. Počet nezletilých dětí, které rozchodem rodičů ztratí úplnou rodinu, je tedy podstatně více.

V případě manželského svazku, dříve než dojde k soudnímu rozhodnutí o rozvodu manželství, musí být soudem rozhodnuto o výchově a výživě nezletilého dítěte. Tedy komu bude nezletilé dítě svěřeno do péče a určení výživného druhému rodiči. V nesezdaném soužití sice rodiče nemusí formálně řešit rozpad jejich vztahu, ale o výchově a výživě jejich nezletilého dítěte či dětí musí být rovněž rozhodnuto. „..., záležitost týkající se výchovy a výživy nezletilého dítěte je řešena ve zcela stejném rozsahu, ať jsou rodiče sezdáni či nikoliv ... Na rozhodování o výchově a výživě nemá uzavření manželství žádný vliv.“¹⁴ Legislativa nerozlišuje mezi dětmi narozenými v manželství a mimo něj a poskytuje jim v tomto ohledu stejná práva (pokud je otec uveden v rodném listě).

Nezletilé děti jsou pak na základě soudního rozhodnutí svěřeny do výhradní péče jednoho z rodičů, do střídavé péče či do společné. V posledních letech přibývá střídavé péče, přesto jsou děti nejčastěji svěřovány do výlučné péče jednoho z rodičů, a tím je nejčastěji právě

¹³ Srov. *Rozvodovost* [online]. c2013 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: [www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/\\$File/400713a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/$File/400713a3.pdf)

¹⁴ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*, s. 110.

matka. V tabulce níže jsou uvedeny statistiky svěřování nezletilých dětí do péče v letech 2010–2013 (vlastní úprava). Z tabulky je patrné, že výlučná péče matky převládá. Střídavá a společná péče je ve statistikách zahrnuta v jedné kategorii.

Tabulka 3: Pravomocná rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do péče (počet práv)¹⁵

Rozhodnutí o svěření do péče	Rok			
	2010	2011	2012	2013
Matce	27 121	26 295	26 387	28 309
Otci	1 938	1 725	1 880	1 878
Střídavá/Společná péče	1 184	1 485	1 571	2 039

1.1.3 Ovdovění

„Relativně malý počet matek samoživitelek se dostává do této situace po úmrtí partnera. Tato příčina historicky dominovala až do druhé poloviny dvacátého století. Dnes nicméně tvoří jen marginální procento případů, ...“¹⁶ V současnosti s novými objevy v medicíně klesá úmrtnost z důvodu nemoci. Příčinou úmrtí rodiče tedy nebývá tak často dlouhodobá nemoc jako dříve, ale jde spíše o náhlou situaci jako je smrtelný úraz při rekreační aktivitě či dopravní nehoda.¹⁷

1.2 Postavení matky samoživitelky ve společnosti

Dříve než budou popsány jevy, se kterými se matky samoživitelky v současné době potýkají, bude proveden nástin toho, jak na ně bylo pohlíženo v průběhu historie. Každá doba s sebou nesla určitá specifika, jaké měla žena ve společnosti postavení jako takové, jaké zaujímal v rámci rodiny jako matka, a jak na ni bylo pohlíženo jako na osamělou matku. Určitý vliv na to měla skutečnost, z jakých vrstev dívka pocházela, ale samozřejmě

¹⁵ Srov. Statistický portál infoData [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

¹⁶ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice* [online]. c2011 [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

¹⁷ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 89.

s tím souvisela i ženská práva, těch však v minulosti mnoho neměla. Tato kapitola se nezabývá kompletní historií postavení samoživitelky, ale jen některými zajímavými momenty v rámci evropského kontinentu.

1.2.1 Pohled na samoživitelku v historickém pojetí

Pohled na samoživitelku souvisel s proměnou rodiny i s rolí ženy v ní. Podstatné atributy rodiny v Evropě byly dány vlivem civilizací, které ji osídlovaly. Na severu to byly převážně keltské a germánské kmeny, které kladly pozornost na „individualismus“ a oboustranné odvozování příbuzenství. Na jihu to byl zase vliv Řecka a Říma, které se zasadilo o rozvoj rodinného práva. Další podstatné působení na rodinný život mělo křesťanství, které dorazilo z Blízkého východu. Církev prosadila nový systém norem a stala se podstatným organizačním činitelem společnosti.¹⁸

„Jeden z ústředních aspektů postavení ženy v evropské společnosti byl vždy spojen s věnem, ...“¹⁹ Dívka ho dostávala od rodičů při uzavření sňatku, to pak určovalo její postavení v manželství i po něm, v případě úmrtí manžela. Důležitou úlohu plnilo například v Římě, kde v případě rozvodu fungovalo jako ochrana před jeho ekonomickými důsledky. Ve většině zemí však byl rozvod zakázán, především působením křesťanství. Třeba v Germánských zemích byly rozvody možné do poloviny 8. století, pak začalo křesťanství ovlivňovat rodinné právo. Pro některé ženy byl zákaz rozvodu výhodný, především pro ty starší a majetné, nevýhoda to ovšem byla pro ženy, které manžel týral. Když byla možnost situaci řešit rozlukou manželství, podněcovaly ji pak především ženy. A to i s vědomím, že v tomto případě musí vrátit věno a nastaly jim finanční potíže, dále problémy se svěřením dětí a znevýhodňující postavení osamělého rodiče, protože legislativa upřednostňovala manželství.²⁰

Především z náboženských důvodů dříve rozvody nebyly možné jako dnes „...“, rozvod se stal pro většinu obyvatel dostupným, teprve když byla církev nucena vzdát se svého dohledu nad uzavíráním a ukončováním manželství. K tomu došlo pod tlakem sílicí

---

¹⁸ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 11–12, 21.

¹⁹ GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 88.

²⁰ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 26–27, 50, 64, 90, 115–116.

sekularizace²¹ a státního dohledu i díky úsilí feministek, které chtěly dát ženám možnost uniknout z nesnesitelných situací, ...²²

„Přítom však na rozdíl od rozvodů má instituce vdov a vdovců v kulturní historii lidstva svou předlouhou tradici, která nepochybně zasahuje i do jejich dnešní situace. Ochrana vdov a sirotků je proklamována už v nejrůznějších starověkých zákonech, patřila k rytířským ctnostem ve středověku a promítá se do vdovských a sirotčích důchodů v novověkých pojišťovacích systémech. Žena úmrtím svého manžela ztrácela nositele ekonomického zajištění rodiny, ztrácela společenskou i fyzickou ochranu, ztrácela i společenský status, a její děti se tak ocitaly v krajně nevýhodném postavení.“²³

Postavení vdovy také souviselo s věnem a majetkem. V některých oblastech měla právo dostat zpět věno, dále vše co jí manžel po sňatku daroval, získala i společný majetek včetně podniku, který muž založil. Mohla tak být finančně nezávislá. V severních oblastech Evropy jí byly svěřeny děti do péče a stala se tak hlavou rodiny. Na jihu naopak děti spadaly pod péči manželovy rodiny, která si mohla klást nároky i na veškeré jmění. Některé vdovy se pak stěhovaly do měst, aby majetek před manželovými příbuznými ochránily a často zakládaly společné domácnosti s ostatními ženami, aby se lépe užívaly. Vdovy se také často uchylovaly k dobročinnosti a část majetku darovaly ve prospěch církve. To byl také jeden z důvodů, proč církve v některých oblastech zakazovala opakované sňatky. Ve starém Římě ale naopak vdovy byly potrestány, pokud se znovu neprovdaly.²⁴

Svobodné matky to v minulosti rovněž neměly lehké. „Být svobodnou matkou bylo po dlouhá staletí neskutečnou hanbou ... Podle slov knihy Genesis (Gn 1,27) teprve muž a žena dělají dohromady člověka, „neboť muž a žena jsou jedno tělo“, tedy lidská bytost je úplná jen v manželství. Takže svobodná těhotná žena se v dobách minulých zpronevěřila nejen tím, že se dala muži mimo svazek manželství a dokonce si dovolila s ním počít dítě, ale protivila se i Bohu ... Ještě tak před padesáti lety se na svobodnou matku pohlíželo

---

²¹ Sekularizace – zesvětštění, omezování vlivu církve.

²² GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 181.

²³ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, s. 99.

²⁴ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 47–48, 51, 90–92.

svrchu a bylo jí málo platné, kdyby s otcem svého dítěte žila, protože tak jako tak bylo ono dítě zplozeno v hříchu.²⁵

Smilstvo i nemanželské těhotenství bylo v dobách minulých trestně postihováno. Pokud tedy dívka otěhotněla a otec dítěte ji během těhotenství opustil či si ji odmítl vzít, hrozil jí trest. Například v Čechách a na Moravě ještě v 18. století svobodná matka měla zakázáno vcházet do kostela hlavním vchodem nebo musela nosit potupný čepec.²⁶ Mimoto ji čekala ostuda, život v chudobě a nevýhodné postavení nejen pro ni, ale i dítě, které jako nemanželské bylo diskriminováno. Tyto důvody ji pak mohly vést k zabití novorozence.

Vzhledem k tomu, že tehdy nebyl možný potrat ani antikoncepce, byla vražda novorozeňat, neboli infanticida běžnou praktikou. Tímto způsobem se v chudých rodinách omezoval počet dětí. Přesto se tohoto činu nejčastěji dopouštěly chudé svobodné matky (dělnice, služky, děvečky, přadleny) hlavně na venkově a většinou to přitom byly dívky s dobrou pověstí. K početí došlo z příležitostných setkání mezi čeledí např. na dožínkách nebo byly zneužity zaměstnavatelem. Vidina manželství nebyla možná, což ještě více zdůraznilo jejich tíživou sociální situaci. Těhotenství proto skrývaly, vymlouvaly se na vodnatelnost nebo předstíraly menstruaci. V případě obvinění z infanticidy tvrdily, že se dítě narodilo mrtvé nebo se vymlouvaly na nečekaný porod a neznalosti péče po porodu, jak podvázat pupeční šňůru apod. Pokud se k činu doznaly, odůvodňovaly to nejčastěji obavou z hanby, ztráty zaměstnání, života v bídě a opovržení.²⁷

„Sociální a legální sankce za nemanželské těhotenství tedy často vedly k dilematu – na jedné straně život svobodné matky, která je v podstatě neprovdatelná, těžko sežene práci a je odsouzená žít nechtěné dítě; na straně druhé smrt nevídané bytosti, které bude upřeno nejen dědické právo, ale i společenský postup, počínaje zákazem vstupu do cechovních organizací.“²⁸

---

²⁵ SCHMIDTOVÁ, Š. *S dětmi bez tatínků* [online]. c2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/slavne-maminky/s-detmi-bez-tatinku>

²⁶ Srov. TINKOVÁ, D. *Problém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti*. In *Historická demografie*, s. 142.

²⁷ Tamtéž, s. 313–314, 318–320.

²⁸ TINKOVÁ, D. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 320.

Matky-vražedkyně byly nejčastěji odsouzeny k trestu smrti. V Habsburské monarchii se však objevili advokáti a filozofové, kteří vedli debaty nad příčinami infanticidy a snažili se ženy v této mezní životní situaci pochopit. To vedlo státníky k různým preventivním opatřením. Svobodným matkám, které jinak vedly řádný život, bylo od roku 1743 vydáváno tzv. vysvědčení o mravech, díky kterému si mohly snadněji najít zaměstnání i manžela. V patentu Marie Terezie z roku 1755 se objevil požadavek pomoci ze strany celé komunity cizím těhotným ženám a drobné tresty všem, kteří by pomoc neposkytli a těhotné trestali či se jim vysmívali. Tereziánská opatření směřovala k tomu, aby vrchnost dohlížela na rodiče, zda příliš netrestají provinilé těhotné dcery, dále k hmotnému zabezpečení svobodných matek ze strany „souložníka“ či jeho rodičů. Kromě ochrany svobodných matek, byly chráněny i nemanželské děti, které byly zrovnoprávněny s manželskými na základě patentu a dekretu z roku 1783, následně i občanským zákoníkem z roku 1786 (i když jen dočasně). Ve stejném roce byl vydán i Dvorský dekret, na základě kterého bylo zakázáno klást překážky muži pro sňatek se svobodnou matkou.²⁹

Dalším preventivním krokem bylo v roce 1789 založení porodnice ve Všeobecné nemocnici v Praze (v roce 1784 ve Vídni). Tyto porodnice jako jedny z mála v Evropě přijímaly svobodné matky i vdovy i z nejhudších vrstev. Na čtvrtém, tzv. tajném oddělení mohly tyto ženy rodit anonymně, pouze pod evidenčním číslem. Nemajetné svobodné matky za tuto službu pak byly povinně k dispozici jako kojné a dále jako objekty lékařského pozorování pro mediky, kteří jinak k rodičkám přístup neměli. Mimoto se začaly budovat nalezince pro odkládání novorozeňat.³⁰

Na přelomu 18. a 19. století se v Praze narodilo přes 80 % nemanželských dětí. Přicházely sem hlavně mladé služky z venkova. Přestože porodnice a nalezince měly sloužit jako prevence infanticidy a zároveň zlepšit péči o rodičky a novorozence, takto se nestalo. V polovině 19. století naopak docházelo k odkládání i manželských dětí a počet infanticidy se již rovněž nesnižoval. Ani nalezince výrazně nepřispěly k morální rehabilitaci svobodných matek.³¹

---

²⁹ Srov. TINKOVÁ, D. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 327–329.

³⁰ Tamtéž, s. 329–331.

³¹ Srov. TINKOVÁ, D. *Problém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti*. In *Historická demografie*, s. 168, 170.

„V devadesátých letech devatenáctého století začaly svobodné matky přitahovat zájem feministických aktivistek, které tvrdily, že hodnota připisovaná provdaným matkám by měla náležet i ženám svobodným. Francouzská feministka Louise Koppová založila roku 1891 v Paříži první dům pro matky s dětmi, které by jinak skončily v nalezincích.“³²

Ještě ve 20. století se na svobodnou matku pohlíželo poněkud s opovržením. Dokonce ještě kolem roku 1990, jakmile dívka otěhotněla, většinou se automaticky plánovala svatba. Pokud by se nevdala, hned by přišla „do řečí“, stále to bylo považováno za ostudu.

1.2.2 Pohled na matku samoživitelku v současnosti

Svobodné matky měly v minulosti spíše znevýhodňující sociální stigma, to se však postupně mění k lepšímu. Ženy, které se dobrovolně rozhodnou mít dítě bez partnera, přibývá. Championová je dokonce považuje za průkopnice nového způsobu rodičovství a dle jejího názoru by měly být oceněny, že chtějí darovat život. Navíc argumentuje, že děti pak nemusí procházet traumatem rozvodu či ztrátou otce smrtí. Tento názor se však může zdát poněkud diskutabilní. Pohled na matku samoživitelku po rozvodu či rozpadu vztahu je dvojznačný. Někteří tvrdí, že by vztah rodičů měl být kvůli dětem zachován, i když nefunguje. Matky, které ho přesto ukončí, jsou odsuzovány. Jiní jsou zase opačného názoru, právě kvůli dětem by se rodiče měli raději rozejít. Přestože to není ideální, je to v dnešní době bráno už jako běžná situace. Vdovy s dětmi jsou ve společnosti spíše litovány, postoj k nim je vlídný, jsou vnímány tak, že za svou situaci nemohou.³³

Dá se říci, že v současnosti společnost matky samoživitelky vnímá tolerantněji než dříve. Přístup k nim je spíše chápající, litující, než že by byly zatracovány. Vzhledem k tomu, že největší skupina pochází ze stále vzrůstajícího množství rozpadlých vztahů, ať už sezdaných či nesezdaných, je jejich problematika stále aktuální. Tyto ženy jsou ohroženy chudobou, a právě proto se stávají často diskutovaným tématem pro tvorbu rodinné a sociální politiky. Následující kapitola bude věnována problémům, které tyto matky tíží.

---

³² ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy*, s. 123.

³³ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 170–172.

2 VLIVY A DOPADY NA MATKU

Ženy v minulosti neměly taková práva jako v současnosti. Díky emancipaci mají zajištěná práva v rodině, v zaměstnání, mají právo na vzdělání a díky antikoncepci i možnost volby mateřství. Zrovnoprávnění žen však přineslo i stinné stránky. Nejvíce se podařilo prosadit jejich práva v rodině, což se projevilo tím, že soudy začaly svěřovat hlavně mladší děti převážně do péče matek. V souvislosti s tím se však začaly dostávat především do finančních problémů, kdy neměly ze zaměstnání dostatek příjmů a staly se tak závislé na podpoře své širší rodiny.³⁴

Život bez partnera a jen s dětmi přináší mnoho starostí. Faktory, které ovlivňují, jak tuto situaci samoživitelka zvládá, jsou dány věkem matky i dětí, osobností matky, její zralostí a aktivitou. Do značné míry může mít vliv i podpora širší rodiny, zda žena žije na venkově či ve městě, kde má více možností sociálních služeb, poradenství apod. Podstatné je také, zda je na záležitosti týkající se dětí opravdu sama nebo zda se angažuje i otec. Jiná je situace, kdy žádný otec není, jiná když sice „fakticky existuje“, ale na výchově dětí se z nějakého důvodu odmítá podílet, případně mu matka styk s dětmi neumožňuje. A naopak rozdílná situace je, když spolu rodiče komunikují a otec se podílí na výchově dětí a v tomto směru může matce „ulevit“ a část starostí a odpovědnosti převzít i na sebe. „Velmi důležitá jsou rovněž vývojová hlediska: individuální vývojová fáze členů rodiny i fáze životního cyklu rodiny do značné míry determinují, jakým problémům bude muset osamělý rodič čelit.“³⁵

Charakteristické pro matku samoživitelku je, že veškeré záležitosti týkající se rodiny spočívají na jejích bedrech a musí zastat funkci obou rodičů. Pokud má malé děti, které ještě nejsou schopny se plně o sebe postarat, musí je ráno přichystat do mateřské či základní školy, připravit snídani i svačinu, dohlédnout na ranní hygienu, zajistit vhodný program na odpoledne, věnovat se jim při přípravě do školy či si s nimi hrát, večer opět poskytnout stravu, učit návykům při večerní hygieně, uložit ke spánku.³⁶ Zkrátka musí dohlédnout na to, aby děti byly dostatečně zajištěné, měly dostatek jídla, včetně teplé

---

³⁴ Srov. VODÁKOVÁ, A., VODÁKOVÁ, O. *Rod ženský*, s. 90–91.

³⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 174.

³⁶ Srov. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 63.

stravy, dostatek spánku, denní režim, chodily čisté a upravené. Zároveň se snaží vštípit jim určité návyky, vychovávat k odpovědnosti, plnit své povinnosti. Specifická je pak péče o kojence a batolata, neméně snadné je vychovávat dítě v pubertálním věku, nemluvě o dítěti s nějakým postižením či zdravotním znevýhodněním.

Musí rovněž zajistit docházku k pediatrovi či zubnímu lékaři, v případě nemoci se o děti stará a zůstává s nimi obvykle doma. Řeší záležitosti týkající se školy, včetně souvisejících problémů, také vše v oblasti volného času dětí, zápisy do kroužků apod. Kromě toho musí zajistit chod domácnosti, pere, žehlí, uklízí, nakupuje do domácnosti, dětem věci do školy či kroužků, obuv i ošacení.³⁷

Mimoto pracuje na plný úvazek, kdy je nucena si najít takovou práci, kterou lze skloubit s péčí o děti, ale zároveň, aby zajistila dostatečný příjem na chod domácnosti, bydlení a potřeby dětí i sebe. Je tedy v nepřetržitém pracovním koloběhu a nemá tak dostatek času na sebe ani společenský život. Je pod neustálým tlakem a může si oddechnout jen tehdy, pokud si otec dětí bere k sobě, pokud tato možnost vůbec existuje. Je zatížena nadmírou povinností, zároveň musí řešit finanční strasti a často i sníženou životní úroveň. To vše je velkou zátěží pro její psychiku. Navíc je i v pozici, že za veškerá podstatná rozhodnutí týkající se výchovy dětí, je zodpovědná sama.³⁸

2.1 Psychické dopady

Osamělé matky svoji životní situaci prožívají různě, záleží na okolnostech, které vedly k rozpadu rodiny. Vdovy jsou ztrátou manžela zaskočeny, mohou se na něho i zlobit, na druhou stranu se však utěšují myšlenkami na hezké manželství. Naopak rozvedené matky si vybavují spíše ty horší vzpomínky. Svobodné matky, které se dobrovolně rozhodly mít dítě bez partnera, jsou v tomto směru zranitelné nejméně, nemusí se totiž trápit rozvodovými konflikty či smrtí manžela.³⁹

---

³⁷ Srov. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči*, s. 63.

³⁸ Tamtéž, s. 63–64.

³⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 174.

Pokud partner zemře, je většinou šokována, často se totiž jedná o náhlou smrt. Se ztrátou se vyrovnává těžce i v případě očekávaného úmrtí z důvodu nemoci. Zde se s úzkostí a psychickou bolestí setkává již předem. Jedná se o ztrátu definitivní a nenávratnou.⁴⁰

V případě rozvodu prochází různými stádii psychických reakcí. Zpočátku je spíše bezmocná a zoufalá, prožívá vztek a může si vyčítat, že mohla některé situace řešit jinak a dostává se tak do stavu, kdy sama o sobě pochybuje. Je apatická, vyhýbá se společenským kontaktům. Teprve až si uvědomí, že rozvod byl nevyhnutelný, je schopna přijmout i možnost navázat nový vztah. Tzv. emoční rozvod trvá obvykle jeden až tři roky, někteří jsou však tímto traumatem zasaženi celý život.⁴¹

Osamělé matky jsou především v neustálém stresu. Musí se nejen vyrovnat se ztrátou partnera, ale ztotožnit se i s novou situací a novou životní rolí hlavy rodiny. „První oblastí, z níž pramení zvýšený stres, jsou praktické otázky – finance, zaměstnání, vedení domácnosti. Druhou oblastí jsou osobní problémy – emoční distres, změny v sebepojetí a ohrožení osobní identity. Třetím možným zdrojem stresu jsou vztahy – problémová interakce s dětmi, stále konfliktní vztah s bývalým manželem, nejistota v případném rýsujícím se dalším vztahu aj. Je vysoce pravděpodobné, že ženy v takové zátěžové situaci pocítí ztrátu energie, pocity beznaděje a deprese. To, co bylo dříve záležitostí obou rodičů, je pouze na nich. Mohou být přetížené a podrážděné, což se odráží na zhoršeném vztahu s dětmi. To zpětně vede k výčitkám a pocitům viny, pochybnostem o sobě atd.“⁴²

2.2 Finanční dopady

Mezi další nejčastější dopady vyplývající ze života samoživitelek, z kterých pramení již zmiňovaný stres, je nedostatek financí.

Svobodná matka, kterou zaskočilo nechtěné těhotenství a nemá partnera, zpravidla nemá dostatečné příjmy, protože se na situaci nepřipravila. Při rozvodu či rozpadu vztahu je zase rodina najednou závislá pouze na jednom příjmu, tedy matky, která má obvykle menší výplatu než její partner. Ekonomická úroveň rodiny tedy výrazně klesne oproti tomu, kdy

---

⁴⁰ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 89–90.

⁴¹ Srov. MATOUŠEK, O., UHLÍKOVÁ, Š. *Sociální práce s rodinami v rozvodu*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 64–65 .

⁴² SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 174.

byly k dispozici příjmy obou rodičů. Při rozvodu dochází k dělení společného jmění manželů a musí se vzájemně finančně vypořádat, což někdy přináší řadu dalších konfliktů.⁴³ Rovněž vdovy jsou často zaskočeny nastalou situací a jsou odkázány pouze na jeden příjem, mají však nárok na vdovský důchod a jejich děti na důchod sirotčí. Pokud však žena přijde o partnera, za kterého nebyla provdána, žádná finanční kompenzace za jeho smrt jí nevzniká (pouze jejich děti mají nárok na sirotčí důchod).

Samoživitelky jsou v případě nedostatečných příjmů často odkázány na sociální dávky, případně na finanční pomoc širší rodiny.

Děti z neúplných rodin mají nárok na výživné, jsou však případy, kdy otcové tuto povinnost neplní. Matka musí výživné pro děti vymáhat soudní cestou, což je obvykle dlouhodobější záležitost a rodina se tak může dostat do obtížné situace, kdy nejsou uspokojeny základní existenční potřeby. Nepříznivá ekonomická situace působí na kvalitu života neúplné rodiny včetně bydlení, zdravotní péče, vzdělávání dětí, jejich možnosti jsou omezené.⁴⁴ Samoživitelky mají problémy nejen s úhradou dostatečného bydlení, často jim chybí peníze i na zabezpečení základních potřeb (např. zakoupení potravin). Navíc mají tendence porovnávat svou situaci s úplnými rodinami a chtějí svým dětem zabezpečit stejnou životní úroveň, jakou mají jejich vrstevníci. Obvykle je pak tíží, že nejsou schopny takové podmínky zajistit.⁴⁵

Z níže uvedeného grafu vyplývá, že se svými příjmy s největšími obtížemi vycházely právě domácnosti neúplných rodin. V roce 2011 s obtížemi vycházelo 44,5 % neúplných rodin, s menšími obtížemi pak 51,1 %. V roce 2012 s obtížemi vycházelo 48,8 % neúplných rodin, s menšími obtížemi 46,8 %.⁴⁶

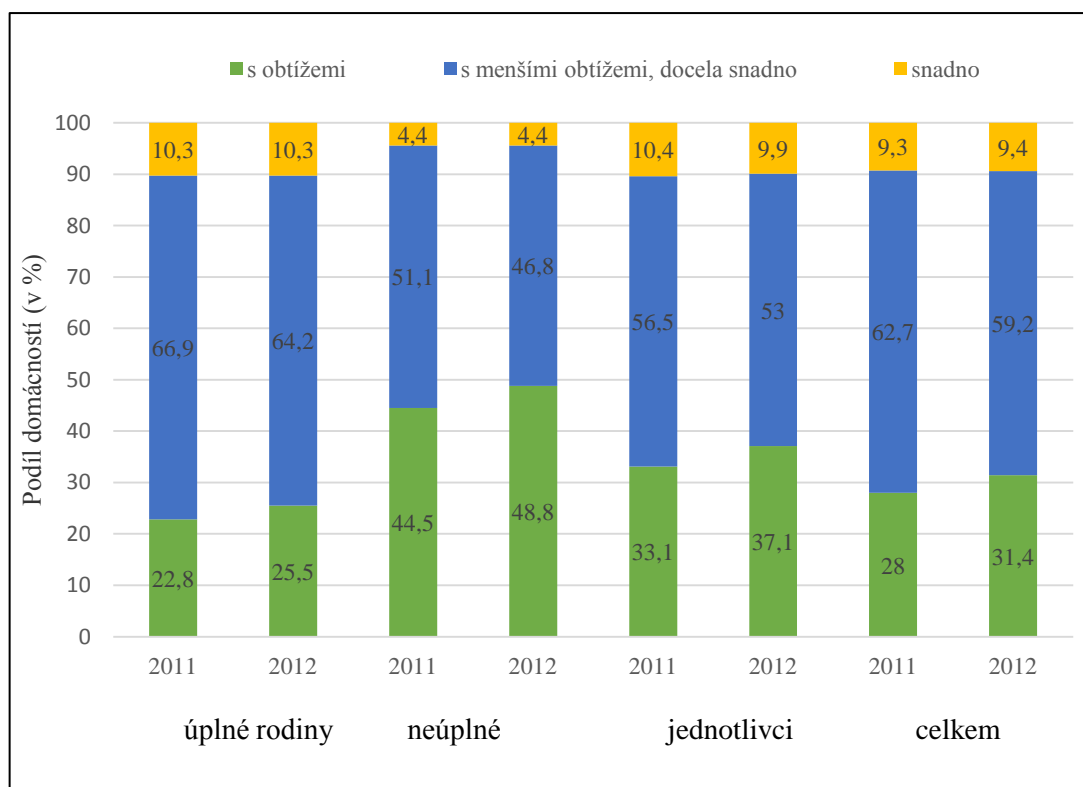
---

⁴³ Srov. RADIMSKÁ, R. *Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. c2003 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf

⁴⁴ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 45.

⁴⁵ Srov. RADIMSKÁ, R. *Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. c2003 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf

⁴⁶ Srov. KALMUS, J. a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2013 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/\\$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf)

Graf 2: Schopnost domácností vycházet se svými příjmy (2011 a 2012)⁴⁷

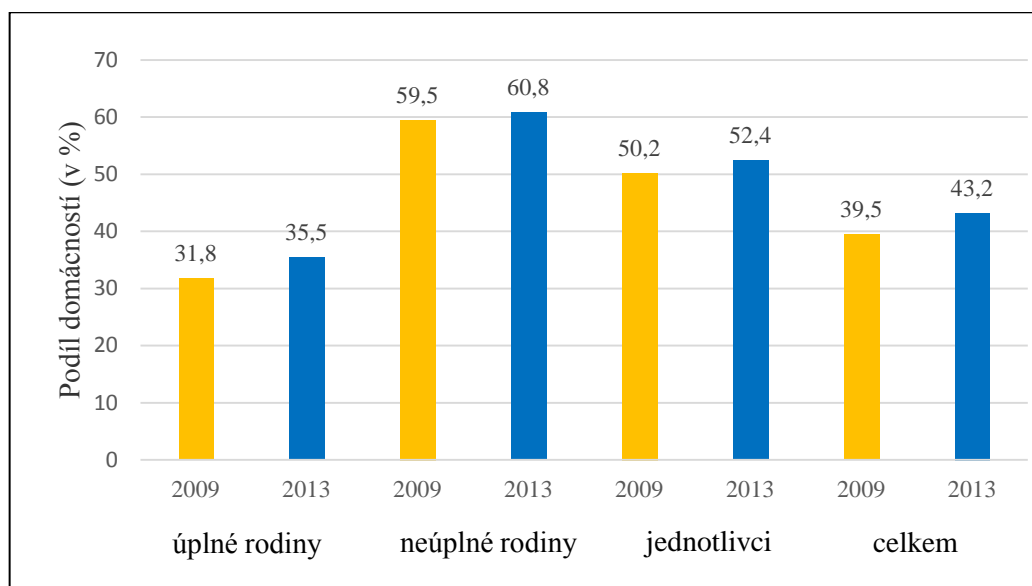
Zásadní problém pak nastává, když se objeví mimořádný výdaj, který musí matka uhradit. Většinou není schopna tomuto závazku dostát.

Toto je patrné z níže uvedeného grafu, kde jsou porovnávány domácnosti, které si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj v letech 2009 a 2013. Opět je největší procento zastoupení neúplnými rodinami. V roce 2009 to bylo 59,5 %, v roce 2013 pak 60,8 % neúplných rodin.⁴⁸

⁴⁷ Srov. KALMUS, J. a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2013 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/\\$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf)

⁴⁸ Srov. KALMUS, J. a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2014 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/\\$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf)

Graf 3: Podíl domácností neschopných zaplatit neočekávaný výdaj
(2009 a 2013)⁴⁹

Oba grafy sice zahrnují obecně neúplné rodiny, ale jak bylo již dříve uvedeno, nejčastěji jsou tyto rodiny tvořeny matkou a dítětem či dětmi.

Často se pak tyto ženy dostávají do dluhů. „Ukazuje se, že zhruba každá třetí žena, která se dostala do prodlení s úhradou finančního závazku, je samoživitelka. Na samoživitelky tak nejvíce dopadá i rostoucí celková zadluženost domácností. I když třeba matka sama sice nic nedluží, přestává včas platit složenky, nemá na nájem, jídlo a výdaje na dítě už například tím, že se její bývalý manžel či partner propadl do dluhů ... To jsou vše důvody toho, proč se stávají samoživitelky snadnou obětí lichvářů a nebankovních rychlých půjček.“⁵⁰ Podrobnější přehled domácností, kterých se týkala materiální deprivace v letech 2012 a 2013, je přiložen v závěru práce (Příloha P I).

⁴⁹ Srov. KALMUS, J. a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2014 [cit. 2014-09-04].

Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/\\$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf)

⁵⁰ HECHTOVÁ, A. *Tento průšvih číhá na samoživitelky a jejich studující děti* [online]. c2014 [cit. 2014-09-13]. Dostupné z: www.parlamentnilisty.cz/zpravy/ekonomika/Tento-prusvih-cika-na-samozivitelky-a-jejich-studujici-deti-332015

2.3 Sociální dopady

S výše uvedenými problémy, které na matku doléhají, dochází k dalším nepříznivým sociálním dopadům. „Osamocení rodiče jsou – na rozdíl od úplných rodin – častěji ohroženi nezaměstnaností, nedostatečným přístupem k přiměřenému bydlení, sociální izolací, chudobou či sociálním vyloučením.“⁵¹

2.3.1 Nevýhodné postavení na trhu práce a nezaměstnanost

Žena má obecně horší postavení na trhu práce. S rozpadem rodiny a rozvodem se její situace stává ještě složitější. „V jeho důsledku (např. při přestěhování) je nutno hledat nové zaměstnání, což je spojeno s těžkostmi. Rozvedené ženy s nezletilými dětmi mají často potíže v tom, aby bez pomoci partnera všechno časově stihly, a musejí žádat o úpravu pracovní doby s tím, že ne vždy nalézají ze strany nadřízených pochopení. Stejně tak u žen, podstatně více než u mužů, je ohrožena budoucí kariéra. Rozvedená žena, která se musí starat o své děti, je nucena vzdát se svých představ o dalším vzdělávání a profesionálním vzestupu, a to alespoň dočasně.“⁵²

Pokud matka práci nemá, snaží se najít takovou, která by jí umožnila zkoordinovat práci a rodinu. Usiluje o zaměstnání v místě svého bydliště, případně s možností práce z domova. Je pro ni rovněž důležitá možnost flexibilní pracovní doby, případně zaměstnavatel, který zohlední její situaci, ideálně pak pokud v rámci firmy existuje vlastní firemní školka. Dalším kritériem je rovněž dostatečné finanční ohodnocení. Samoživitelky nejčastěji hledají práci na plný úvazek, případně jej doplňují různými brigádami, aby svoji finanční situaci zlepšily.⁵³

Situace je náročnější, pokud musí pečovat o velmi malé děti. I žena, která žije s partnerem a vrací se po rodičovské dovolené do pracovního procesu, může mít se skloubením pracovní a rodinné role problém. V zaměstnání navíc musí obnovit své dovednosti a praxi, u některých profesí musí doplnit vzdělání, protože její předešlé znalosti mohou být

---

⁵¹ KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 44.

⁵² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, s. 36.

⁵³ Srov. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice* [online]. c2011 [cit. 2014-09-13]. Dostupné z: www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

zastaralé. O to složitější to má pak matka samoživitelka. Vzhledem k tomu, že je na péči o děti sama a hrozí například, že bude častěji doma v případě jejich nemoci, může to být důvod, proč o ni zaměstnavatelé nemají zájem. To pak vede k tomu, že jsou závislé jen na sociálních dávkách a žijí na hranici životního minima.⁵⁴ „Pozornost by tedy měla být přesunuta od závislosti na sociálních dávkách na aktivní politiku zaměstnanosti, antidiskriminační politiku a opatření podporující harmonizaci rodinného a pracovního života, které nebudou brát jako samozřejmost přítomnost obou rodičů v rodině.“⁵⁵

2.3.2 Problematika bydlení

Úskalí, která matka samoživitelka řeší, spolu vzájemně souvisí. Nezaměstnanost, omezené příjmy (zahrnující jen výživné a sociální dávky), případně pouze jeden příjem ze zaměstnání způsobují další potíže.

Stává se, že nemá dostatek financí na úhradu vhodného bydlení. Někdy proto bydlí i se svými dětmi u svých rodičů, kde mohou být i další příbuzní. Více rodin a více generací v jednom bytě pak přináší další problémy. Samoživitelka s dětmi nemá například dostatek soukromí a prostoru, prarodiče mohou snižovat autoritu matky apod. Jindy je zase nucena ještě po rozpadu vztahu či manželství bydlet se svým bývalým partnerem, než si některý z nich najde jiné bydlení. Přestože mají oddělenou domácnost, může vznikat mnoho konfliktních situací. Největší problém je, pokud jde o partnera, který ženu či děti týrá.⁵⁶

Bývalí partneři zůstávají společně v bytě z finančních či technických důvodů, jsou ale případy, kdy se tak rozvedený muž snaží své bývalé manželce znepríjemňovat život a trestat ji. Dokonce žádá nepřiměřeně vysokou částku v rámci finančního vyrovnání jako podmínku pro svůj odchod, přestože ví, že matka mu ve většině případů nemůže vyhovět.⁵⁷

Vše však záleží i na tom, jak se partneři po rozchodu domluví. Pokud se jedná o nesezdané soužití, je situace v dělení majetku (zvláště pak bytu či domu) složitější. U manželů je to otázka vypořádání společného jmění manželů, které je součástí rozvodového řízení.

---

⁵⁴ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 46.

⁵⁵ ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*, s. 23.

⁵⁶ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 46–47.

⁵⁷ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, s. 35.

Většinou matka s dětmi zůstává v bytě s tím, že bývalému partnerovi postupně vyplácí část z ceny nemovitosti. Muž si pak obvykle ponechává ostatní majetek, například auto.⁵⁸ To však pro matku bývá velmi nákladné. Častěji samoživitelky užívají nájemní byty, než že by byly vlastníky bytových jednotek. Také mohou užívat obecní byty a sociální byty, vzhledem ke své tíživé sociální situaci často splňují podmínky pro jejich přidělení, na druhou stranu jsou však z kapacitních důvodů hůře dostupné a může trvat i několik let než je jim byt přidělen.⁵⁹

2.3.3 Chudoba

Samoživitelky jsou ohroženy chudobou především důsledkem nedostatečných příjmů a omezených možností při získávání a udržení pracovního místa. V neposlední řadě také vlivem problémů při snaze skloubit pracovní a rodinný život. Tyto příčiny spolu souvisí a vzájemně se prohlubují.⁶⁰ Častěji jsou však ohroženy samoživitelky s nízkým sociálním postavením, které kromě nízkých příjmů mívají i větší počet dětí a vedou spíše nezodpovědný způsob života.⁶¹

2.3.4 Sociální izolace

S nedostatkem financí souvisí i osobní život matky samoživitelky, nemůže si dovolit hradit například volnočasové aktivity sama pro sebe, případně zaplatit chůvu pro děti. Na jakékoliv kulturní aktivity či sport, kde by se mohla sejít s přáteli, jí obvykle nezbyývají peníze a vlastně ani dostatek času, protože je v neustálém „kolotoči“ mezi zaměstnáním a péčí o domácnost včetně dětí. Její sociální kontakty jsou pak zpravidla omezené, vidá se pouze s širší rodinou, případně s lidmi v rámci zaměstnání.⁶²

---

⁵⁸ Srov. RADIMSKÁ, R. *Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. c2003 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf

⁵⁹ Srov. ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*, s. 25.

⁶⁰ Tamtéž, s. 17.

⁶¹ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 45.

⁶² Tamtéž, s. 47.

2.3.5 Exkluze (sociální vyloučení)

Právě sociální izolace, nedostatečné bydlení, dlouhodobá nezaměstnanost s problematickým hledáním zaměstnání jsou jedny z rysů typických pro skupinu obyvatel, kterým hrozí sociální vyloučení. Podle odborníků do této skupiny patří i osamělí rodičové, zvláště pak matky.⁶³

---

⁶³ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 47.

3 VLIVY A DOPADY NA DÍTĚ

Potíže, které řeší matka samoživitelka, se samozřejmě více či méně dotýkají i dítěte či dětí, se kterými žije. Ať už je to z důvodu finančních problémů, které se odrážejí na životní úrovni rodiny, nebo z důvodu nedostatku času na dítě z výchovného i citového hlediska. I psychické problémy matky se mohou projevit směrem k dítěti, kdy na něho může vědomě i nevědomě působit.

Pro správný vývoj dítěte jsou nepochybně důležití oba rodiče, ale Championová je toho názoru, že „pro dítě není důležitá kvantita rodičovství (tedy zda jeden, či dva rodiče), ale kvalita rodičovství.“⁶⁴ I většina psychologů tvrdí, že vývoj dětí ve fungující neúplné rodině je lepší než v rodině původní, která byla konfliktní.⁶⁵ Problém je, že rodiče jsou po rozpadu vztahu někdy natolik zaujati svými problémy, že na dítě nemají čas a nedávají mu najevo lásku, nebo se ze strany matky projevuje nadměrná a ochranná péče.⁶⁶ Dokonce se matka na své dítě může extrémně upínat jako náhradu za partnera, bere ho jako jediné citové útočiště, které jí zůstalo.⁶⁷

Při výchově může chybět vyšší autorita, kterou obvykle zastával v rodině otec. Matka běžně dává dětem drobné příkazy, ale jako jediná hlava rodiny musí být důsledná a u dětí vzbudit přirozenou autoritu i v závažnějších věcech, aby děti byly poslušné za každých okolností.⁶⁸ Sice může převládat názor, že děti z neúplných rodin bývají častěji problémové. Ale ani úplné rodiny nejsou zárukou správného výchovného procesu. Spíše jde o to, že situace v neúplných rodinách je obtížnější, skrývá více nástrah a nebezpečí.⁶⁹

„Nebezpečí je jen v tom, že osamělá matka, spíše než matka v úplné rodině, může být od počátku příliš pracovně zatížena nebo zaujata jinými osobními problémy. Pak by se mohlo

---

⁶⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 176.

⁶⁵ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 175.

⁶⁶ Srov. NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*, s. 59.

⁶⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, s. 63.

⁶⁸ Srov. MÁROVÁ, Z., MATĚJČEK, Z., RADVANOVÁ, S. *Výchova dětí v neúplné rodině*, s. 36.

⁶⁹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, s. 60.

stát, že se dítěti bude méně věnovat a že je tedy svým způsobem bude zanedbávat. Má méně příležitostí rozdělit se s někým jiným o svou práci i o své radosti a starosti.⁷⁰

Kromě všech svých povinností si matka musí najít na své děti i čas, musí s nimi trávit odpoledne či víkendy, vzít je na výlet, do zoologické zahrady, cirkusu apod. Právě tyto společné chvíle napomáhají k dobrému vztahu mezi rodičem a dítětem a prohlubují jejich vzájemné porozumění.⁷¹ Zde však samoživitelka může narazit, nejen s nedostatkem času, ale i nedostatkem financí. Samozřejmě může s dětmi strávit plnohodnotně volný čas různými aktivitami, ale o různé kulturní akce jsou tyto děti ochuzeny. Dokazují to i výzkumy, dle kterých „úplná rodina poskytuje víc kulturních podnětů (cestování, divadlo, kino, předplatné časopisů, výuka jazyků, soukromá umělecká výuka) než rodina neúplná.“⁷²

Děti v dlouhodobé péči samoživitelek mohou mít řadu problémů. Záleží však na různých okolnostech. Zda o otce přišly smrti či zda se rodiče rozešli, jiné je to i v případě, že otec v rodině nikdy nefiguroval. Ovlivňuje to rovněž pohlaví a věk dítěte.

Dítě může být zpočátku stresované, že zůstalo v péči jednoho rodiče, přechodně se může objevit například zhoršený prospěch ve škole, ale přesto je schopno se nově vzniklé situaci přizpůsobit během dvou až tří let. Vše však záleží na přístupu okolí. Pokud se rodiče po rozchodu dlouhodobě dohadují, druhého rodiče pomlouvají, omezují nebo zakazují styk dítěte s druhým rodičem, může se s tímto dítě velice špatně vyrovnávat a naopak nastávají problémy dlouhodobého rozsahu.⁷³

Mohou mít například problémy se sebeúctou, trápí je různé psychosomatické problémy a úzkosti. Kromě psychických potíží se pak mohou objevit i poruchy chování jako agresivita, impulzivita, neposlušnost apod.⁷⁴ U chlapců se projevuje nejistota v mužské roli. Dívky zase mají problém navázat vztah s muži, při interakci s nimi jsou nejisté, v dospělosti pochybují o své ženské atraktivnosti. Problém může spočívat v tom, že tyto

---

⁷⁰ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, s. 61.

⁷¹ Srov. MÁROVÁ, Z., MATĚJČEK, Z., RADVANOVÁ, S. *Výchova dětí v neúplné rodině*, s. 33.

⁷² NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*, s. 99.

⁷³ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 175.

⁷⁴ Srov. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 48, 59, 61.

děti jsou závislé na matce, protože zde chybí otec, který v psychologickém odpoutání od matky hraje klíčovou roli.⁷⁵ Není pochyb, že otec je pro vývoj dítěte velmi důležitý. Dítě ho bere jako svůj vzor, chlapci si ujasňují svoji roli do dospělosti, jak by se chtěli (nebo i nechtěli) chovat až budou sami rodičem a partnerem. Dívka si podle otce nevědomky vybírá svého budoucího partnera. Důležitá je také vzájemná komunikace mezi dítětem a otcem, který umí většinou lépe vysvětlit například technické věci než matka. Dítě rovněž otce vnímá jako podporu a oporu matky, všímá si, jak spolu rodiče komunikují, zda se dokážou vzájemně doplnit ve výchově, sleduje jejich vzájemnou interakci, z čehož si rovněž bere příklad do budoucna.⁷⁶

Otec je důležitý pro socializaci dítěte i pro jeho disciplínu. Dle některých názorů absence otce v rodině způsobuje poruchy chování dětí, na druhou stranu však jiní argumentují, že v rámci socializace působí i další činitelé jako vrstevníci, škola, média. Rovněž záleží i na temperamentu dítěte. Navíc jsou i úplné rodiny, kde však otec kvůli pracovní vyčerpání stejně do procesu socializace zasahuje minimálně. Příčina tedy nemusí spočívat jen v absenci otce. Dle longitudinálních a srovnávacích výzkumů problémy spíše vznikají kombinací několika faktorů. Nejen absencí otce, ale i způsob jakým odešel, může pro dítě znamenat, že je odmítané. Další příčinou mohou být dlouhodobé konflikty mezi rodiči. Významnou měrou se na tom podílí i nižší socioekonomický status.⁷⁷

Právě nedostatek příjmů ovlivňuje i vzdělání dětí. Samoživitelka nemůže nakoupit knihy nebo zaplatit například doučování, které dítě potřebuje. Její možnosti jsou omezené a stává se, že nemůže dítěti poskytnout dostatečné podmínky pro získávání znalostí a dovedností. Následně má pak dítě menší šanci dosáhnout vyššího vzdělání.⁷⁸

Další negativní dopady na dítě mohou pramenit z faktu, že jeho otec není uveden v rodném listě. Dítě tak ztrácí nárok na výživné i další práva ze strany otce (např. dědické právo).

Právě z důvodu minimálních dopadů na osamělého rodiče a děti by měla být vytvořena kvalitní podpůrná síť.

---

⁷⁵ Srov. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 50–54.

⁷⁶ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*, s. 20–21.

⁷⁷ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 175–176.

⁷⁸ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 46.

4 MOŽNOSTI MATKY SAMOŽIVITELKY

4.1 Právní aspekty

Určování rodičovství

Dle naší legislativy je matkou dítěte žena, která jej porodila, jak je uvedeno v § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový), dále jen OZ. Otcovství je upraveno dle § 776–784 téhož zákoníku. Svobodná matka, jejíž bývalý partner odmítá uznat dítě za své, tak může využít § 783, dle kterého má právo podat návrh, aby otcovství určil soud (možnost podat návrh má i otec či dítě).⁷⁹ Takto je nucena jednat, pokud otec odmítne společně s ní podat souhlasné prohlášení o otcovství (ať už před matričním úřadem či soudem). Tento krok je podstatný pro určení rodičovské zodpovědnosti i ze strany otce a s tím spojených práv a povinností, především nárok na výživné pro dítě.

Každé dítě má totiž nárok na oba rodiče, jak vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, článku 7, odst. 1, který zní: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“⁸⁰ Jsou však situace, kdy se matka dobrovolně rozhodne otce dítěte neuvést. Matky mohou být odsuzovány, když dítěti ubírají právo na otce a s tím spojená další práva. Na druhou stranu k tomuto kroku matku mohou vést nepříjemné skutečnosti (např. domácí násilí), kvůli kterým toto podstoupí i pod vidinou negativních dopadů (především finančních) pro sebe i dítě. (To však nevylučuje možnost otce, aby rovněž podal návrh na určení otcovství, pokud o těhotenství matky či o narození dítěte ví).

Výživné neprovdané matce

Matka, která neuzavřela s otcem dítěte manželství, má dle § 920 OZ právo od něho žádat výživné a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a mateřstvím. Tuto povinnost má muž, jehož otcovství je pravděpodobné, a to i tehdy, kdy se dítě narodí mrtvé. Na návrh matky soud může pravděpodobnému otci uložit, aby částku poskytl předem. Rovněž na její návrh

---

⁷⁹ Srov. Zákon č. 89/2012, Sb., občanský zákoník, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

⁸⁰ Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

může otci uložit povinnost poskytnout částku na zabezpečení výživy pro dítě po dobu, kdy by ženě jinak vznikala nárok na mateřskou dovolenou.⁸¹

Výživné k nezletilému dítěti

Rodiče mají k nezletilému nezaopatřenému dítěti vyživovací povinnost. Otec je tedy povinen samoživitelce hradit výživné, aby mohla hradit náklady spojené s péčí o dítě. To lze určit i tři roky zpětně ode dne zahájení soudního řízení.

Možnosti řešení při neplacení výživného

V případě, že otec vyživovací povinnost neplní, lze se obrátit na soud, soudního exekutora či policii. První možností je výživné vymáhat soudní cestou. Samoživitelka musí podat návrh na výkon rozhodnutí k soudu místně příslušnému dle trvalého bydliště nezletilého dítěte. Soud poté nařídí výkon rozhodnutí peněžitým plněním.⁸² Konkrétní způsoby výkonu rozhodnutí upravuje § 257 a 258, občanského soudního řádu. Zaplacení peněžité částky lze srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, správou nemovité věci, prodejem movitých a nemovitých věcí a dalšími způsoby zde uvedenými.⁸³

Další možností, kterou matka může využít, je exekuce. Návrh na nařízení exekuce musí podat k soudnímu exekutorovi. Způsob provedení exekuce si zvolí sám exekutor, jakmile obdrží usnesení soudu o jeho pověření k provedení výkonu rozhodnutí. Od 1. 1. 2013 lze exekuci provést i pozastavením řídičského oprávnění.⁸⁴ To je upraveno v § 71a Exekučního řádu, dle kterého lze exekuční příkaz k pozastavení řídičského oprávnění vydat pouze v případě vymáhání výživného na nezletilé dítě. Exekuční příkaz je

---

⁸¹ Srov. Zákon č. 89/2012, Sb., občanský zákoník, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

⁸² Srov. *Placení a vymáhání výživného* [online]. c2014 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/vyzivne-placeni-a-vymahani/>

⁸³ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

⁸⁴ Srov. *Placení a vymáhání výživného* [online]. c2014 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/vyzivne-placeni-a-vymahani/>

zrušen v případě, kdy povinný prokáže, že řidičské oprávnění nezbytně potřebuje (např. v případě řidiče z povolání), nebo jakmile nedoplatek na výživném uhradí.⁸⁵

Náklady související s exekucí (odměnu exekutora, náhradu hotových výdajů a další) včetně nákladů oprávněného hradí povinný. Exekutor může sice oprávněnou osobu žádat o zálohu na náklady exekuce, ale v případě vymáhání výživného na nezletilé dítě se tato záloha neskládá. Přesto je nutné zvážit nařízení exekuce v těch případech, kdy je dlužník opravdu nemajetný. Tehdy je exekuce pro jeho nemajetnost zastavena a paušálně určené nebo účelně vynaložené výdaje pak musí exekutorovi uhradit oprávněný.⁸⁶

Mimo vymáhání výživného může matka na otce podat trestní oznámení. Dle § 196 trestního zákoníku se dopouští trestného činu zanedbání povinné výživy ten, který neplní vyživovací povinnost, ať už úmyslně či z nedbalosti, déle než čtyři měsíce.⁸⁷

V případě, že je dlužník odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody a je ve věznici zaměstnán, lze mu provádět exekuci srážkami z pracovní mzdy. Pokud není ve výkonu trestu zaměstnán, může se samoživitelka obrátit na vedení věznice, aby možnost zaměstnání zvážil právě vzhledem k vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti. Další motivační krok k řádnému hrazení výživného je uplatňován u dlužníka, který pobírá dávky v hmotné nouzi. V případě, že tuto povinnost neplní, je mu částka živobytí (životní minimum), ze které se vychází při stanovení dávky, snížena na částku existenčního minima.⁸⁸

V některých případech však výše uvedené způsoby nefungují. Proto se i stát snaží hledat účinnější formy řešení. V roce 2001 byl například předložen návrh zákona, na základě kterého měl výživné vymáhat stát a druhému rodiči poskytovat náhradní výživné. Zároveň měla být zavedena penalizace a úročení nevyplaceného výživného. Tento návrh však

---

⁸⁵ Srov. Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, v platném znění [online]. [cit 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-120>

⁸⁶ Srov. *Placení a vymáhání výživného* [online]. c2014 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/vyživne-placeni-a-vymahani/>

⁸⁷ Srov. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění [online]. [cit 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

⁸⁸ Srov. *Placení a vymáhání výživného* [online]. c2014 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/vyživne-placeni-a-vymahani/>

v Poslanecké sněmovně prošel pouze prvním čtením. Byl odmítnut s odůvodněním, že není vhodné, aby stát takto do rodin zasahoval a přebíral zodpovědnost.⁸⁹

4.2 Finanční podpora

Stát se v rámci rodinné politiky snaží vytvářet takové aktivity a opatření, které podporují rodiny. Neposkytuje pomoc, která by byla určena výhradně pro neúplné rodiny, zaměřuje se na rodiny všeobecně, ale některá opatření může využít právě i matka samoživitelka. Stát nabízí rodinám přímou finanční podporu (sociální dávky, důchody), ale i nepřímou finanční podporu (daňová zvýhodnění).

4.2.1 Sociální dávky

Sociální dávky jsou obecně poskytovány jednotlivcům či rodinám s nižšími příjmy (s určitými výjimkami) a za zákonem stanovených podmínek. Vyplácí je krajské pobočky Úřadu práce ČR, dále jen ÚP ČR. Většina dávek vychází z životního minima.

Životní minimum⁹⁰

Jedná se o minimální společensky uznanou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb (nezahrnuje však nezbytné náklady na bydlení). Vychází se z ní pro posuzování, zda je osoba osobou v hmotné nouzi pro případné vyplácení dávek v hmotné nouzi. Dále pro zjištění nároku na některé dávky státní sociální podpory pro rodiny s dětmi v zákonem stanovených sociálních situacích.

Vedle životního minima existuje i hranice existenčního minima, což je minimální hranice peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Částka životního minima na měsíc pro jednotlivce činí 3 410 Kč, částka existenčního minima činí 2 200 Kč.

V případě samoživitelky a jejích dětí jsou částky životního minima na měsíc následující:

pro první dospělou osobu v domácnosti (matku samoživitelku).....3 140 Kč,

---

⁸⁹ Srov. RADIMSKÁ, R. *Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. c2003 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf

⁹⁰ Srov. *Životní a existenční minimum* [online]. c2011 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min

pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let..... 1 740 Kč,

pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let.....2 140 Kč,

pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let.....2 450 Kč.

Dávky v hmotné nouzi

Jsou upraveny na základě zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o opatření, kterými se stát snaží zamezit sociálnímu vyloučení. V hmotné nouzi se dle tohoto zákona považuje osoba či rodina, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni přijatelné společnosti. Zároveň si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit a svoji tíživou situaci vyřešit vlastním přičiněním (uplatněním pohledávek či prodejem majetku).⁹¹ Patří sem:

Příspěvek na živobytí: Jedná se o základní dávku, na kterou vzniká nárok, pokud příjem osoby či rodiny po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí. Ta se odvíjí od částek existenčního a životního minima. U společně posuzovaných osob (které vedou společnou domácnost) se částky živobytí sčítají. Za přiměřené náklady na bydlení se považují náklady na bydlení, ale maximálně do výše 30 % příjmu osoby či rodiny, v Praze do 35 %.⁹²

Doplatek na bydlení: nárok má vlastník či nájemník bytu, který užívá byt a jeho příjem, případně i příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení (nájmu, služeb, nákladů na energie) nižší než částka živobytí jeho či společně posuzovaných osob. V případech hodných zvláštního zřetele může být vyplacen i osobě, která dlouhodobě užívá jinou než nájemní formu bydlení. Výplata této dávky je časově omezena.⁹³

Mimořádná okamžitá pomoc: jedná se o dávku, která řeší mimořádnou nepříznivou situaci a je potřeba ji řešit bezprostředně. Zákon rozlišuje několik situací. Samoživitelka může

---

⁹¹ Srov. *Pomoc v hmotné nouzi – obecné informace* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/obecne>

⁹² Srov. *Příspěvek na živobytí* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>

⁹³ Srov. *Doplatek na bydlení* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>

o tuto dávku zažádat, pokud vzhledem ke svým příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům nemá dostatečné prostředky na úhradu odůvodněných nákladů na pořízení či opravu nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby. Nebo nemá dostatečné prostředky na úhradu odůvodněných nákladů spojených se vzděláním či zájmovou činností nezaopatřených dětí.⁹⁴ Vždy však záleží na posouzení konkrétní situace a rozhodnutí Úřadu práce ČR, který dávku vyplácí.

Dávky státní sociální podpory

Jsou upraveny na základě zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Při poskytování těchto dávek se nezohledňuje majetek, ale pouze příjmy osoby či rodiny, a to pouze u některých dávek. V závislosti na příjmu rodiny se poskytuje příspěvek na bydlení, přídavek na dítě a porodné.⁹⁵

Příspěvek na bydlení: je poskytován osobám a rodinám s nízkými příjmy. Nárok má vlastník či nájemník bytu, ve kterém má trvalé bydliště, pokud 30 % příjmů rodiny (v Praze 35 %) nestačí na úhradu nákladů na bydlení a zároveň jsou tyto příjmy nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Výplata této dávky je časově omezena.⁹⁶

Přídavek na dítě: jedná se o dlouhodobou dávku poskytovanou rodinám k pokrytí nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok vzniká tehdy, pokud rozhodný příjem rodiny (za předchozí kalendářní rok) je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Je vyplácen dle věku dítěte. V případě dítěte do 6 let je ve výši 500 Kč měsíčně, u dítěte ve věku 6–15 let ve výši 610 Kč, u dítěte ve věku 15–26 let ve výši 700 Kč.⁹⁷

Porodné: se poskytuje rodině s nízkým příjmem na náklady související s narozením prvního dítěte. Nárok má rodina, jejíž příjem v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Výše porodného

---

⁹⁴ Srov. *Mimořádná okamžitá pomoc* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/pomoc>

⁹⁵ Srov. *Státní sociální podpora – obecné informace* [online]. c2013 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>

⁹⁶ Srov. *Státní sociální podpora* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

⁹⁷ Srov. *Přídavek na dítě* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě. V případě vícečetného porodu činí částka 19 500 Kč.⁹⁸

Ostatní dávky státní sociální podpory nejsou vázány na příjem rodiny, jedná se o pohřebné a rodičovský příspěvek.

Pohřebné: je poskytováno osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo rodiči nezaopatřeného dítěte, pokud zemřelá osoba měla trvalé bydliště v České republice.⁹⁹

Rodičovský příspěvek: nárok vzniká rodiči, který po celý kalendářní měsíc celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině, a to až do vyčerpání částky 220 000 Kč, nejdéle však do 4 let věku dítěte. Příjem rodiny není podmínkou pro pobírání této dávky, ale její výše a doba pobírání se odvíjí od výpočtu denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství či nemocenské v souvislosti s porodem.¹⁰⁰ „..., ačkoliv byla reforma výpočtu příspěvku zaváděna s cílem umožnit rodičům flexibilní plánování rodičovské dovolené, v praxi dopadá reforma na různé příjmové kategorie matek odlišně. Tento systém zvyhodňuje především vysoko-příjmové rodiče. Ženy s nižším příjmem jsou v tomto systému znevýhodněny.“¹⁰¹

4.2.2 Pozůstalostní důchody¹⁰²

Vdovy i jejich děti mají právo na pozůstalostní důchody, které jsou upraveny zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Vdovský důchod

Vdovský (i vdovecký) důchod je upraven v § 49–51 tohoto zákona. Nárok vzniká, pokud manžel, který zemřel, pobíral starobní či invalidní důchod, či splnil podmínky pojištění pro

---

⁹⁸ Srov. *Státní sociální podpora* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

⁹⁹ Srov. *Pohřebné* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pohrebne>

¹⁰⁰ Srov. *Rodičovský příspěvek* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prip

¹⁰¹ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice* [online]. c2011 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

¹⁰² Srov. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

jeho vznik. Náleží po dobu 1 roku od úmrtí manžela. Zákon dále stanoví, za jakých podmínek lze tento důchod poskytovat dále. V případě samoživitelky je to péče o nezaopatřené dítě či o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II až IV (vzhledem ke zdravotnímu postižení).

Sirotčí důchod

Je upraven v § 52–53, zákona o důchodovém pojištění a je určen nezaopatřenému dítěti, jemuž zemřel rodič (případně osvojitel či jiná osoba, které bylo svěřeno do péče). Rovněž je podmínkou, aby zemřelý rodič (osvojitel či jiná osoba výše uvedená) pobíral starobní či invalidní důchod nebo splnil podmínky pojištění pro jeho nárok.

4.2.3 Daňové úlevy

Za nepřímou formu finanční podpory rodin se považují daňová zvýhodnění na manžela či manželku, dále na nezaopatřené dítě. Jde o podporu rodiny obecně, ale může ji využít i samoživitelka právě na své dítě. Toto opatření je upraveno v § 35c, zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, dle kterého má poplatník daně z příjmů fyzických osob nárok na daňové zvýhodnění na vyživované dítě, které s ním sdílí společně hospodařící domácnost. Jedná se o nezletilé dítě nebo dítě zletilé, ale nezaopatřené do věku 26 let, které se připravuje na budoucí povolání (s výjimkou, kdy toto nelze vzhledem k nemoci, úrazu či dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu).¹⁰³

4.3 Sociální služby

Rodiny jsou podporovány i formou různých sociálních služeb, které nabízí stát nebo neziskové organizace. Síť sociálních služeb je určena pro osamělé rodiče v nepříznivých sociálních situacích, které nejsou schopni řešit sami, zároveň je to způsob jak ochránit jejich děti od negativních dopadů.

Azylové domy: poskytují ubytování pro matky s dětmi v krizové životní situaci (např. v případě ztráty bydlení či odchodu od partnera z důvodu domácího násilí). Součástí je poskytování sociálních, zdravotních a psychologických služeb. Bydlení je zde časově omezené.

---

¹⁰³ Srov. Zákon č. 586/1999 Sb., o daních z příjmů, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>

Odlehčovací služby (respitní péče): jedná se o podporu rodin, které celoročně pečují o zdravotně postižené dítě a potřebují si od péče odpočinout. Obvykle dochází pracovník do domácnosti nebo se jedná o krátkodobý pobyt dítěte mimo rodinu.

Pečovatelská služba pro rodiny s dětmi: je poskytována pro rodiče, kteří z vážných důvodů nemohou zajistit péči pro své dítě, např. z důvodu nemoci, lázeňské péče, úmrtí nebo náhlého odloučení jednoho nebo obou rodičů. Poskytuje se i v případě vícečetného narození dětí.

Poradenství: je poskytováno formou zprostředkování informací o právech a povinnostech, zastupováním a doprovázením. Snaží se informovat o možnostech řešení a motivovat člověka k aktivnímu řešení nastalé situace. Tuto pomoc poskytují manželské a rodinné poradny, občanské poradny nebo i poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí.¹⁰⁴

Při specifických problémech může osamělý rodič vyhledat i další poradny či zařízení (např. při výchovných problémech svých dětí apod.). Vzhledem k přibývajícím případům exekucí a zadlužených domácností existují i bezplatné finanční poradny. Exekutorská komora ČR rovněž nabízí bezplatnou právní poradnu týkající se provádění exekucí.

Existují i nestátní organizace, které poskytují poradenství a sociální služby pro osamělé rodiče, kromě toho organizují víkendová setkání a různé integrační programy. Zde mají rodiče možnost podělit se o svá trápení, konzultovat problémy. Programy jsou vytvářeny pro jejich podporu a zároveň jako prevence před sociální izolací samoživitelů.¹⁰⁵

4.4 Podpora v zaměstnání

Pokud těhotná žena či matka pečující o dítě pracuje, má v zaměstnání určitá zvýhodnění, která upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Paragraf 238 tohoto zákona uvádí pracovní podmínky zaměstnankyň, konkrétně zákaz zaměstnávat ženu prací, která ohrožuje její mateřství. Konkrétní práce a pracoviště jsou vymezena vyhláškou Ministerstva zdravotnictví. V následujícím ustanovení tohoto zákona (§ 239–241) jsou upraveny pracovní podmínky zaměstnankyň, zaměstnankyň-matek

---

¹⁰⁴ Srov. KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*, s. 48–49.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 50.

a zaměstnanců pečujících o dítě a jiné fyzické osoby. Dle § 239 má těhotná žena, matka do konce devátého měsíce po porodu či kojící žena nárok na dočasné převedení na jinou práci, pokud o to požádá. V § 240 je upraveno právo být vyslán na služební cestu mimo obvod pracoviště jen se souhlasem zaměstnankyně (zaměstnance), v případě, že se jedná o zaměstnankyni těhotnou či zaměstnance pečujícího o dítě do 8 let věku. V této situaci umožňuje zákon zvýhodnění pro samoživitele. Pokud se totiž jedná o osamělého zaměstnance, je vyslán na služební cestu mimo obvod pracoviště jen s jeho souhlasem, v případě, že pečuje o dítě mladší než 15 let. V § 241 je upraven nárok na kratší pracovní dobu či jinou vhodnou úpravu pracovní doby na základě žádosti těhotné zaměstnankyně či zaměstnance pečující o dítě mladší než 15 let nebo osobu závislou na péči jiné fyzické osoby. V § 242 zákoníku práce jsou upraveny přestávky na kojení.¹⁰⁶

Pokud zaměstnaný rodič pečuje o nemocné dítě mladší 10 let, má nárok na ošetřovné po dobu 9 kalendářních dnů. Osamělý rodič je v tomto ohledu zvýhodněn a na ošetřovné má nárok nejdéle po dobu 16 kalendářních dnů. Dle § 40 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, se za osamělého zaměstnance (rodiče) považuje zaměstnanec, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, který nežije s druhem (či družkou) nebo v registrovaném partnerství.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Srov. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

¹⁰⁷ Srov. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍL A METODIKA

5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je charakterizovat možná úskalí matek samoživitelek a zjistit, jaké využívají možnosti pro řešení a odstranění svých problémů.

V teoretické části bylo popsáno, jakým způsobem se matka stává samoživitelkou a jaké dopady v souvislosti s tím musí řešit. Rovněž byly uvedeny možnosti, jak své problémy odstranit, zmírnit či jim předcházet. Cílem výzkumu je tedy zmíněnou teorii ověřit v praxi. Matky kromě osamělosti trápí nedostatek financí. Mohou mít problémy najít práci nebo jejich zaměstnání nelze sladit s péčí o děti. Aby zabezpečily sobě i dětem vhodné bydlení a další základní životní potřeby, nějakým způsobem si příjem zajistit musí. Jejich zaměstnání však může být na úkor výchovy dětí, kdy na ně nemají dostatek času. O své povinnosti se však nemají s kým podělit. Otec má sice k dětem vyživovací povinnost, ne vždy ji však plní. Legislativa nabízí možnosti, jak výživné získat, stejně tak zajištění financí formou sociálních dávek. Je však otázkou, zda tyto formy pomoci jsou pro matky dostačující. Cílem empirické části je tedy podrobněji prozkoumat život samoživitelek a jejich problémy. Dále zjistit, jaké možnosti využily k odstranění svých problémů.

K dosažení hlavního cíle práce bude výzkum zaměřen především na tyto dílčí cíle:

- popsat život matek samoživitelek se všemi problémy, které po odchodu otce vznikly,
- zjistit, zda mají dostatek financí,
- zjistit, zda mají problémy v oblasti bydlení a zda je jejich bydlení dostačující,
- zjistit, zda jsou zaměstnány či se setkaly s problémy při hledání zaměstnání,
- zjistit, zda je snadné skloubit práci s rodinným životem,
- zjistit, jakým způsobem se angažuje otec v oblasti výchovy a výživy dětí,
- zjistit, zda jejich děti mají výchovné problémy,
- zjistit, jaké možnosti při řešení problémů využily,
- vyhodnotit, zda jim dané možnosti pomohly problémy odstranit či alespoň zmírnit.

5.2 Metodika empirického výzkumu

5.2.1 Typ výzkumu

Výzkum je zaměřen kvalitativně, aby se podařilo problematiku prozkoumat do hloubky a zjistit podrobné informace k jejímu pochopení. Jak uvádí Reichel: „Kvalitativní přístup představuje řadu rozdílných postupů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému. Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Jedinečnost kvalitativních přístupů není pouze v tom, že nepracují s měřitelnými charakteristikami. Pokoušejí se určitý fenomén (prvek, aspekt, proces apod.) nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompexnější podobě, včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty apod. Údaje jsou získávány hlubším a delším kontaktem s terénem.“¹⁰⁸

5.2.2 Metoda a technika výzkumu

Výzkum je zpracován formou případových studií (kazuistik) za pomoci využití techniky obsahové analýzy. Případy jsou doplněné rozhovorem.

Kazuistiky vychází z analýzy spisové dokumentace vedené orgánem sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností (dále jen OSPOD). Z etických důvodů není tento úřad jmenován.

Vést evidenci a spisovou dokumentaci dětí, kterým se poskytuje sociálně-právní ochrana, se ukládá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 54 a 55). Spisová dokumentace obsahuje osobní údaje dětí a jejich rodičů, dále údaje o výchovných poměrech těchto dětí, záznamy o šetřeních v rodině, o jednání s rodiči nebo jinými osobami, dále kopie zpráv, které se podávají k soudům a dalším státním orgánům (policii, státnímu zastupitelství apod.). Dále spis obsahuje písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 40.

¹⁰⁹ Srov. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany* [online]. c2013 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

Aby bylo dosaženo cíle práce a zjištění všech souvislostí do hloubky problému, byl za tímto účelem uskutečněn rozhovor. Jednalo se o rozhovor polostrukturovaný zaměřený na zjištění skutečností, které ze spisové dokumentace nelze odvodit, nebo tam nejsou uvedeny. Především šlo pak o zjištění postojů těchto matek, jak své problémy vnímají a jak je řeší. U rozhovoru jde totiž „nejen o odkrytí postojů respondentů k problému, ale i o postižení subjektivního významu těchto postojů pro ně samotné. A zejména o odpověď na otázku, proč individua tyto postoje zastávají.“¹¹⁰ Rozhovory byly uskutečněny v bytech matek, tedy v jejich přirozeném prostředí. Než bylo přistoupeno k samotnému rozhovoru, bylo s nimi hovořeno neformálně pro navození atmosféry a důvěry. Poté bylo přistoupeno k rozhovoru, byla jim nabídnuta možnost neodpovídat na otázky, které by jim byly z nějakého důvodu nepříjemné nebo se týkaly pro ně citlivých témat. Každý rozhovor trval v průměru 60 minut a byl se souhlasem matek nahrán na diktafon. Poté byl přepsán a interpretován s vložením několika citovaných pasáží, proto se v textu vyskytují i nespisovné výrazy. Z důvodu odlišení jsou doslovné citace uvedeny kurzívou a v uvozovkách. Otázky byly orientovány v souladu s dílčími cíli. Byla připravena předloha několika oblastí (bydlení, finance, výživné, sociální dávky apod.). Ke každé oblasti byly vytvořeny otázky pro polostrukturovaný rozhovor, další otázky byly kladeny dle individuálního příběhu a situace, která z rozhovoru vyplynula. Předloha je k bakalářské práci přiložena (Příloha P II).

5.2.3 Výběrový vzorek

Respondentky byly vybrány záměrným výběrem. Konkrétně se jednalo o účelový výběr. „Používá se hlavně pro nevelké výběry (nepřesahující desítky jednotek) a jeho podstata není složitá. Výzkumník znalý kontextů zkoumané problematiky vybere prvky sám.“¹¹¹ Jak bylo výše uvedeno, výzkum vychází ze spisové dokumentace OSPOD. Spisy jsou vedeny o nezletilých dětech kromě jiného i z důvodu rozpadu rodiny a nejčastěji jsou tyto děti právě v péči matek. Byla zde tedy dostatečná volba výběru. Vzhledem k tomu, že jsem s těmito případy pracovala, důvěrně jsem rodiny znala a mohla tak učinit výběr, který by byl pro výzkum vhodný. V úvahu přicházelo několik matek samoživitelek, nakonec bylo

---

¹¹⁰ RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, s. 49.

¹¹¹ REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 83.

vybráno 5 respondentek. Ve čtyřech případech se jednalo o samoživitelky po rozpadu vztahu (rozvodu manželství či rozpadu nesezdaného svazku), v jednom případě se jednalo o vdovu.

Tyto matky byly osloveny, byl jim sdělen účel výzkumu a bylo jim vysvětleno, že bude vycházet z jejich spisové dokumentace. Byly požádány, zda jsou pro zjištění detailnějších informací ochotny uskutečnit doplňující rozhovor. Byly ujištěny, že bude zachována jejich anonymita a získané údaje budou zpracovány pouze za účelem bakalářské práce.

Matka-vdova rozhovor odmítla. Jako důvod uvedla, že je to pro ni velmi citlivé téma, o kterém je pro ni těžké hovořit. V práci není uvedena ani analýza spisové dokumentace. OSPOD spis vedl z důvodu soudního řízení ve věci schválení právního úkonu za nezletilé dítě, neobsahuje tedy informace podstatné pro cíl výzkumu. Ostatní matky s rozhovorem souhlasily.

Jelikož jsou vybrané matky samoživitelkami po rozpadu vztahu, nějakým způsobem zde figuruje otec. V kazuistikách je tak patrný jeho význam pro vzniklou situaci především v souvislosti s vyživovací povinností k dětem. První dvě ženy se staly samoživitelkami po rozpadu nesezdaného soužití, druhé dvě ženy po rozvodu manželství. Matky byly vybrány tak, aby bylo možné ukázat různé specifické problémy, se kterými se mohou v důsledku své situace potkat. Zároveň jsou příkladem toho, jakých možností lze využít. Z etických důvodů a především z důvodů zachování anonymity jsou jejich jména pozměněna.

Každá případová studie začíná nejdříve analýzou spisové dokumentace z důvodu uvedení do problematiky a především k pochopení konkrétní situace dané matky. Poté následují interpretované informace získané na základě rozhovoru, včetně postojů matek k jejich situaci. Jednotlivé případy jsou analyzovány a nakonec celkově shrnuty.

6 VLASTNÍ VÝZKUM

6.1 Případové studie

6.1.1 Případová studie č. 1

Samoživitelka – paní Bára, aktuální věk: 35 let, počet dětí: 3, aktuální věk dětí: 14 měsíců, 11 let, 15 let, vzdělání: středoškolské bez maturity, stav: svobodná.

Vývoj případu dle spisové dokumentace:

Spis byl na OSPOD veden od února 2005, kdy se dostavila paní Bára, která se v říjnu 2004 rozešla s partnerem, se kterým měla dvě děti, starší dceři Markétě byly 4 roky, mladší dceři Elišce 10 měsíců. Paní Bára se s přítelem rozešla, měli dlouhodobé neshody, protože partner začal pít ve větší míře alkohol, neustále měnil zaměstnání. Stávalo se, že mu dala peníze na úhradu nájemného, pak zjistila, že ho neuhradil a vše propil. Tehdy pobírala pouze rodičovský příspěvek a přídavky na děti, jiné příjmy neměla. Otec dětí jí odmítal na děti jakkoliv přispívat. OSPOD s matkou sepsalo návrh na určení poměrů k dětem, který matka podala k soudu.

V září 2005 byly děti na základě rozhodnutí soudu svěřeny do péče paní Báry, otcí bylo stanoveno výživné, a to i zpětně. Vzhledem k tomu, že otec neměl žádný příjem, byl v evidenci uchazečů o zaměstnání na ÚP, soud mu určil výživné na starší dceru ve výši 900 Kč, na mladší dceru 600 Kč.

Otec výživné platil nepravidelně, nebo ho neplatil vůbec. Pro matku byla situace velice obtížná, finančně jí vypomáhali její rodiče a sestra. Po poradě s OSPOD matka podala na otce trestní oznámení pro neplnění vyživovací povinnosti. Otec za to byl odsouzen k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem na zkušební dobu. Dluh matce uhradil a krátce výživné řádně platil, poté se situace opakovala. Paní Bára opět musela podat trestní oznámení a otec byl odsouzen, vzhledem k tomu, že byl v podmínce, byl odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně. Ve vězení byl zaměstnán, výživné na dcery se mu strhávalo z výdělků. Po propuštění z vězení otec výživné nadále hradil, protože byl v péči kurátora, který na něho dohlížel.

Paní Bára měla podanou žádost o obecní byt, který jí byl v září 2010 přidělen. Společně s dcerami se do něho v říjnu 2010 nastěhovala. Jednalo se o byt 2+kk, kde byly náklady na bydlení asi 7 000 Kč. V té době byla paní Bára zaměstnaná na částečný úvazek s příjmem

7 500 Kč. Byl jí přiznán příspěvek na bydlení, přídatky na děti, příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Občas jí byla přiznána i mimořádná okamžitá pomoc.

V únoru 2012 podala návrh na zvýšení výživného, protože uplynula poměrně dlouhá doba od posledního určení výživného a vzhledem k věku dětí se jejich potřeby zvyšovaly. Obě dcery už chodily do základní školy. Obě navštěvovaly keramický kroužek, starší dcera výtvarný kroužek. Roční náklady na zájmovou činnost činily asi 6 500 Kč. Starší dceři doporučila zubní lékařka fixní rovnátka, mladší dcera nosila dioptrické brýle, musela je obměňovat. Paní Bára se sice snažila vybrat nejlevnější, přesto doplácela 500 Kč. Situace pro ni byla finančně nezvladatelná, proto se rozhodla pro návrh na zvýšení výživného. V té době otec opět posílal výživné nepravidelně, nebo vůbec. Opět to musela řešit trestním oznámením, byla to i podmínka pro nárok na sociální dávky. O své děti otec nikdy neprojevoval zájem, nenavštěvoval je, neposílal dárky či přání k narozeninám a Vánocům. Mladší dcera si ho ani nepamatuje, protože byla malá, zná ho jen z fotografií, které mají doma.

Při soudním jednání otec vyslovil, že nemá žádné příjmy, byl několik let nezaměstnaný. Poslední zaměstnání ukončil dohodou, chvíli byl v evidenci uchazečů o zaměstnání na ÚP ČR, odkud byl sankčně vyřazen. Znovu se do evidence neregistroval, žil střídavě u své matky, kamarádů. Pokud výživné platil, většinou mu půjčili jeho příbuzní nebo kamarádi. Netušil, kolik činil jeho dluh na výživném, s jeho zvýšením nesouhlasil. Vzhledem k tomu, že otec nepracoval a nebyl v evidenci ÚP, vycházel soud z jeho výdělkových možností a schopností. Vyžádal si zprávu z MPSV za účelem zjištění průměrné mzdy u profese, kterou byl otec vyučen. Na základě toho potom stanovil výživné. Nevyhověl sice navrhovaným částkám výživného, které žádala matka, ale přesto bylo výživné zvýšeno. U mladší dcery bylo výživné zvýšeno na částku 1 000 Kč, u starší dcery na částku 1 300 Kč. Situace nadále převládala, otec stále výživné neplatil.

Paní Bára si našla přítele. Zpočátku byl jejich vztah hezký, rozuměly si s ním i dcery. Přítel byl však velmi žárlivý, docházelo k opakovaným konfliktům. Situace se vyhrotila v létě 2013, kdy přítel opět ztropil žárlivou scénu a paní Báru fyzicky napadl. Její dcery byly tomuto incidentu přítomny, proto okamžitě i s dcerami odešla ke svým rodičům. Následující den věc oznámila na policii. Vzhledem k tomu, že se nejednalo o opakované fyzické násilí, nebylo to vyhodnoceno jako domácí násilí, ale pouze jako přestupek. Přesto paní Bára na oznámení trvala, chtěla, aby o tom byl učiněn záznam, kdyby se do budoucna něco podobného opakovalo. Příteli zavolala, aby si odnesl veškeré osobní věci, teprve poté

se do bytu vrátila. Přítel se jí omlouval, ona mu ale nedůvěřovala a rozešla se s ním. Věc poté projednávala i na OSPOD. Byly jí poskytnuty informace a byla poučena o možnostech pomoci jí i dětem, byly jí předány kontakty na organizace zabývající se domácím násilím. Situace byla komplikovaná, protože paní Bára byla se svým přítelem těhotná. I přes tuto skutečnost ale trvala na tom, že se k němu již nevrátí, dokonce se dozvěděla, že fyzicky napadal i bývalou partnerku. Byla rozhodnuta, že otce neuvede ani v rodném listu očekávaného potomka. V tomto byla ze strany OSPOD poučena, že nebude moci žádat po otci výživné, dále, že otec může sám žádat o určení otcovství. Toto vzala matka na vědomí a za svým rozhodnutím si stála.

Po narození dcery Natálky byla o této skutečnosti informovat OSPOD. Sdělila, že otce do rodného listu neuvedla. Když se byla na ÚP ČR dotazovat na sociální dávky, bylo jí sděleno, že na ně z tohoto důvodu nebude mít nárok. Následně poslalo oddělení nepojistných sociálních dávek Úřadu práce ČR žádost, aby OSPOD sdělil stanovisko, zda matce v označení otce dítěte brání závažné okolnosti. Musela prokázat, proč otce neuvedla a pro svou nezletilou dceru tak neuplatnila zákonný nárok na výživné. Vyjádření bylo nutné pro posouzení nároku na příspěvek na živobytí, který matka pobírala, protože společně posuzovanými osobami byly všechny děti. OSPOD své stanovisko odůvodnilo a paní Báře tak příspěvek na živobytí přiznán byl.

OSPOD se snažil matčinu nepříznivou situaci řešit. Jelikož měla nedostatek financí, nabídl jí možnost pomoci od nadačního fondu Krok za krokem, který poskytuje podporu rodinám s nízkými příjmy. Tento fond organizuje i bazar s oblečením a hračkami. OSPOD se spojil s pracovníci nadačního fondu, která s pomocí souhlasila, nabídla paní Báře kojenecké oblečení i hračky.

Zpracování rozhovoru s matkou:

Rozhovor byl uskutečněn na podzim 2014. Matka se s dětmi přestěhovala do většího bytu o velikosti 3+1, stále je na rodičovské dovolené s Natálkou, které je 14 měsíců, Eliška chodí do 6. třídy ZŠ, Markéta do 1. ročníku středního odborného učiliště.

Samoživitelkou je paní Bára asi 10 let, od doby, kdy se rozešla s prvním přítelem, se kterým má Markétu a Elišku. Občas měla nějaké vztahy, s posledním partnerem má dceru Natálku, rozešla se s ním v době těhotenství a opět se stala samoživitelkou.

Po rozpadu vztahu pro ni bylo těžké všechno vyřídit a ztotožnit se s rolí samoživitelky. *„Vyřešit bydlení, pak takový ty sociálky, prostě všechno vyřešit. A taky hlavně pro mě bylo*

těžký, co tomu řeknou lidi, že spolu nejsme. Protože pocházím z vesnice, tak i rodiče, co tomu řeknou, že jsou tam bráni jako něco špatnýho. Tam každé všechno probírá. Taký jsem se bála, jak to všechno zvládnú sama. On mi sice finančně nepomáhal ani tehdy, ale i tak jsem se bála, že to nezvládnú“. Obávala se, kde sežene bydlení, k rodičům na vesnici jít nechtěla. Pak se ale svěřila kamarádkám v práci. Jedna jí doporučila známého, který vlastnil byty, ten se jí ozval. *„Měl zrovna volný byt a tak do týdne jsme se stěhovaly, šlo to rychle“.* Bydlely tam asi 4 roky. *„Byla to garsonka. Koupelna, pokoj a chodbička. Takže v koupelně se vařilo, u záchodu, tam byla ještě vana“.* Na to období ale vzpomíná na druhou stranu ráda v tom, že našla ona i děti hodně kamarádů, holky tam chodily do školky a moc se jim tam v okolí líbilo. V té době měla požádáno o obecní byt, o který žádala ještě v době, kdy žila s partnerem. Myslí si, že jako samoživitelka byla zvýhodněná, ale i tak čekala na byt téměř 6 let.

V začátcích řešila hlavně finanční problémy, neměla ani na základní potřeby. *„Hlavně jsem se snažila co nejvíc kojít, protože Eliška ty masozeleninový příkrmy moc nejedla, tak když to řeknu, pro mě to byla výhoda a ona byla na prsu. Já jsem díky tomu ušetřila to jídlo. Jídlo jsem dávala jen Markétě, já jsem jedla minimum, třeba jen jabka a chleba. A když jsem byla na veřejných záchodcích, tak jsem si třeba odmotávala i toaletní papír“.* Toto období hodnotí jako jedno z nejhorších. Do podobné situace se dostala i nyní, po narození Natálky. *„Protože to se zas vrátilo jako na to dno“.*

Nyní bydlí v bytě 3+1, který vyměnila za předešlý menší byt o velikosti 2+kk. Jedná se sice o panelák a předtím bydlely v novostavbě, přesto je ráda. Předešlá nájemnice jí zanechala vybavení, ale většinou bylo zničené, propálené koberce i sedačky. Pro paní Báru to tedy byly spíše starosti, za pomoci rodičů musela vše vystěhovat, odvézt. Byt kompletně vymalovat. *„Ale nábytek jsem si pak dovezla svůj z předešlého bytu“.* Tehdejší byt zařizovala za pomoci příbuzných, dostala skříně od tety apod. Pračku a ledničku si koupila ještě do prvního bytu ze skončeného spoření, které jí zřídili rodiče. Na vybavení dětského pokoje využila dávku mimořádné okamžité pomoci. *„To jsem měla na postele a pracovní stoly“.*

Nájemní smlouvu má na dobu neurčitou. V předešlém bytě byla nájemní smlouva na dobu určitou, pravidelně se prodlužovala. Měla tam dluh na nájemném, ale před výměnou vše doplatila. *„Já jsem měla plno vedlejšáků a ještě mi vraceli nějaký přeplatky, tak jsem to dala nějak dohromady“.* V nynějším bytě platí 9 500 Kč včetně všech nákladů, dluží už dva nájmy, což ji trápí. V září zapomněla při uplatňování sociálních dávek doložit

potvrzení o studiu Markéty, která nastoupila na střední školu. Výplata dávek se tak prodloužila. Už to má ale vyřešené, pošlou jí to v daném měsíci zpětně. *„Ale už jsem nervózní. Přišel zatím jen rodičák a už bych byla ve skluzu s dalším nájmem. Nemám nic navíc. Ale musím se uklidnit, protože jsem si teď našla brigádně úklid, tak to snad nějak dám dohromady“*.

Po celou dobu ji trápí psychické problémy, především úzkosti. *„Já jsem zpočátku nebyla schopná mluvit, zadržávala jsem a koktala. Doted' nechci řešit nic, kde je chlap, ať už na poště, v obchodě, vyhýbám se jim, vždy si vybírám ženu“*. Hodně tehdy i zhubla, připadala si ošklivá, vadilo jí, když se za ní i nějaký muž otočil. Odbornou pomoc nevyhledala. *„To si pořád myslím, že tím nebudu nikoho obtěžovat, že to není problém, protože si myslím, že jiní mají víc problémů. Ale asi bych to potřebovala“*. Už jí to i několik lidí doporučovalo, přesto se tomu brání. V době největších problémů jí pomáhaly hlavně kamarádky. *„Rodičům jsem samozřejmě nic neříkala a ani jim neříkám, jsem taková ta hrdinka, co všechno zvládá“*. Navíc vždy dávají najevo, že je to obtěžuje, svěřovat se s problémy nemohla ani sestře. V té době si vůbec nevěřila, měla nízké sebevědomí, hroutila se i tehdy, když nevěděla, jak vyplnit složenku. Díky kamarádkám se to postupně lepšilo, ty ji podporovaly, dávaly jí najevo v čem je dobrá.

Nejvíce se potýká s finančními problémy. Přestože pobírá veškeré sociální dávky a snaží se hospodařit, tak má problém s financemi vyjít. *„Dostávám rodičovský příspěvek, přídatky na děti, příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí i doplatek na bydlení. Zaplatím byt, potraviny. Pak telefon, tam mám paušál, v tom platím i Markétě, což si říkám, že bych nemusela, ale chci být s děčkama raději v kontaktu. Pak jim platím tramvajenky a obědy pouze Elišce, protože na obědy pro Markétu nemám peníze“*. Finančně ji podporuje sestra, často si od ní půjčuje peníze, s tím, že jí to pak delší dobu splácí. Občas jí dávají peníze i rodiče. Vzhledem k tomu, že nemá dostatek financí, nemůže si ani dovolit dětem spořit. *„Měla jsem spoření, ale všechno jsem to zrušila. Nebylo to únosné. Navíc na mateřské jsem si nemohla jít někam přivydělat. Měla jsem vysoké výdaje i se stěhováním, hlavně s tím, co jsem musela vyklidit po té paní, to mě stálo 8 000 Kč. Tak jsem to zaplatila z toho spoření“*. Půjčku žádnou nemá, ani nad ní neuvažuje, obává se splácení.

Mimo běžné výdaje ji nejvíce tíží mimořádné výdaje. Markéta nastoupila do 1. ročníku středního odborného učiliště, dosud jí nezakoupila všechny pomůcky, protože na ně nemá dost peněz. Navíc dcera nosí fixní rovnátka, nyní jí je budou sundávat, což stojí 3 000 Kč, noční rovnátka budou stát 2 000 Kč. Paní zubařka se jí snaží vyjít vstříc a vše jí dává na

splátky alespoň po 500 Kč. „*Jenomže ona je objednaná, ale já tam volám, že je nemocná, protože v tu chvíli tu pětistovku prostě nemám. A pak tam Markéta jde opožděně a už ji to bolí*“. Eliška zase nosí brýle, takže matka musí řešit jejich výměnu a s tím spojené platby. Když musí zaplatit mimořádný výdaj, tak se zase zpozdí s jinou platbou, například za nájem. V minulosti to třeba řešila i tak, že prodala nějaké věci. „*Třeba fén, mixér, jen abych měla na jídlo*“.

Matce pro zlepšení finanční situace chybí výživné, které otec Elišky a Markéty neplatí. Sice proběhl i návrh na zvýšení, ale otec neplatí vůbec nic. Naposledy zaplatil asi před pěti lety, dluží asi 40 000 Kč nebo 50 000 Kč. Řeší to tak, že podává na otce trestní oznámení. „*Sice mám chodit na policajty kvůli dávkám každý půl rok a nechodím. Nechce se mně tam chodit, dokud mě nedokope sociálka, tak tam nejdu*“. Otec měl být údajně nyní ve výkonu trestu. Soudního vymáhání nevyužila, protože otec nemá žádný majetek ani zaměstnání. Na druhou stranu přiznává, že si zvykla a vlastně jí to už vyhovuje. „*Takhle já v těch formulářích jen vyškrtám samé nuly, je to pro mě pohodlnější. Pokud by občas něco poslal, tak musím mít plno ústřížků, neustále to někde dokládat a o to se mně dávky sníží, takže mně to vyjde na stejno*“. Akorát když byl v minulosti ve vězení, tak něco posílal. Pak opět neplatil. „*Musela jsem schovávat ústřížky, chodila na policajty, že zas neplatí, furt se to na úřadech propočítávalo, takže to bylo vyčerpávající*“.

Výše výživného jí stejně nepřipadá adekvátní potřebám dětí, je velmi nízké. Sice si podala návrh na zvýšení, ale otec nadále neplatí. Otec nemá o děti ani zájem, když byla Markéta malá, chodil za ní jednou za měsíc, pak za čtvrt roku, občas si ji vzal k babičce, pak se přestal zajímat úplně. Eliška byla tehdy ještě kojená, až byla starší, tak už neměl o styk zájem vůbec.

Natálčin otec není v rodném listě, takže nemá nárok na výživné ani Natálka ani paní Bára. Zpočátku se na Natálku přišel podívat, matka mu to umožnila, pak se přestal zajímat. „*Ale žádné peníze mi na ni nikdy nepřinesl a na určení otcovství taky netrval, protože se bál výživného*“. V současné době je na něho vyhlášeno celostátní pátrání. Matka se dozvěděla, že má děti napříč celou republikou, některé i ve stejném věku a má velké dluhy na výživném. Matka přiznává, že jí výživné na Natálku chybí, ale ví, že by ho otec stejně neplatil.

Myslí si, že dětem otec jako mužský vzor chybí. Má i obavy, že je to poznamená do budoucnosti především v oblastech vztahů.

Co se jejího osobního života týče, měla v minulosti hodně koníčků. Nyní jí na to nezbývá čas, peníze a hlavně energie. *„Já jsem teď úplně bez energie, mám ke všemu nechut'. Po posledním porodu jsem měla pocit, jako bych zestárla o 20 let. Chodila jsem jak tělo bez duše, nevěděla jsem, jak to všechno zvládnou. Vlastně jsem zas padla na to dno. S tím, že vím, že už jsme na tom byly finančně dobře a teď vím, že nemůžu ty tři roky nic dělat. A holky už byly zvyklý a dávají mně to najevo“*. Na dovolenou s dětmi nejezdí, protože to nemá z čeho uhradit. Nemůže vzít děti ani na nějaký zámek, do muzea nebo třeba na plavání. Ale každý rok jezdí děti k moři s tetou (sestrou matky) a babičkou. *„Někdy jezdí i dvakrát do roka, ale je to proto, že sestra nemá děti a nemá s kým jet. Takže ona s mamkou to nějak poplatí, takže mě to nestojí nic“*.

S dcerou Eliškou má výchovné problémy, občas jí doma ukradla nějaké peníze. *„Třeba jsem někam položila padesátikorunu a pak jsem ji nemohla najít“*. Byla se poradit ve škole a řešila to se školní psycholožkou. *„No, řekla mi, abych jí dávala aspoň nějaký peníze, protože jsem dětem nedávala kapesný. Ona pak záviděla ostatním dětem, když si kupovaly sladkosti v automatu. Brala věci už ve školce, řekla, že si půjčí nějakou hračku a pak ji nechtěla vrátit. Bylo to, protože to prostě doma neměla a já jsem si nemohla dovolit to koupit“*. S nejstarší dcerou problém nikdy neměla, dle jejích slov byla tak nějak navyklá, že si nemohou dovolit koupit třeba ani zmrzlinu.

Děti měly v minulosti hodně kroužků, jezdily na tábory, teď si to matka nemůže dovolit. Na úhradu kroužků využívá mimořádnou okamžitou pomoc, dříve byla poskytována častěji, nyní pouze jednou ročně na každé dítě. *„No, dostávám teď 2 000 Kč na každou za rok. Dříve každá chodila do dvou nebo tří kroužků, teď chodí každá pouze do jednoho a stejně to musím doplácet. Nevím, jestli se změnila zákony, ale dřív nám to poskytovali častěji“*. Matka popisovala, že s tím jsou někdy potíže. *„Teď co Eliška chodí od září, tak mi z kroužku telefonují, že ta platba ještě nepřišla. Já se musím omlouvat, že za to nemůžu, že to tam pošle sociálka, že nemám peníze, abych to tam poslala. Takže pořád čekám, ale snad to přijde, protože už jsem dostala vyrozumění. Pak ještě doplatím ten zbytek“*.

Většinou je schopna dětem zajistit základní potřeby jako je jídlo, ale někdy ke konci měsíce už musí brát jídlo ze zásob z mrazáku. Markétě dává místo obědů do školy svačiny, jinak vaří doma. Elišce obědy platí, ale někdy jí to také nevyjde. *„No, tak někdy na to nemám, tak třeba týden nebo dva je bez obědů a taky jí musím dávat jen svačiny“*. Hovořeno o projektu Obědy pro děti od společnosti Women for Women (Příloha P III). Paní Bára o této společnosti slyšela, viděla to v televizi, dívala se na jejich stránky, zatím

to zvažuje. *„Ale já jsem se zalekla těch podmínek, co všechno člověk musí uvést. Tak si říkám, že nám stejně nic nedají. A taky mám takovej pocit, že na tom nejsem možná zase tak špatně. Asi jsem moc hrdá, ale asi to zkusím, hodilo by se to“.*

V současné době je na rodičovské dovolené. Předtím byla zaměstnaná, smlouvu má ale na dobu určitou, která jí v době rodičovské dovolené končí. Nemá ale velkou obavu, že by práci nesehnala. *„Já si myslím, že se práce dá najít vždycky. Aspoň třeba ten úklid“.* V minulosti to řešila i tak, že si našla několik úklidů v bytech, rodinných domech, kancelářích. Myslí si, že se případně dá najít i zaměstnání na zkrácený úvazek, aby se to s dětmi dalo skloubit. Ví, že s takhle malým dítětem jako je Natálka to bude mít zpočátku těžké, ale doufá, že to zvládne. *„Snad se dostane do školky“.* Už nyní si začala přivydělávat brigádně, chodí uklízet, v té době jí Natálku hlídají starší dcery. Tuto brigádu má ale „na černo“, jinak by se jí snížily dávky. Je to ale jediná možnost, jak svou finanční situaci zlepšit, dostane asi 4 000 Kč. Byla by ráda, kdyby jí úklidová agentura potom zaměstnala i po rodičovské dovolené. Je ochotna dělat jakoukoliv práci. *„Já si se svým vzděláním ani nemůžu moc vymýšlet“.* Byla by ochotna podstoupit i rekvalifikaci. S dojížděním by nesouhlasila, domnívá se, že by se jí to nevyplatilo.

V minulosti využívala delší dobu ošetrovného v případě nemoci dětí. Za tuto možnost byla vděčná.

Vzhledem k tomu, že pobírá veškeré sociální dávky, je za ně vděčná, bez nich by nemohla fungovat. Její situaci to částečně vyřeší, ale veškeré náklady to nepokryje. Oceňuje, že stát nabízí pomoc formou sociálních dávek, ale dle ní by se měl zaměřit ještě více na mimořádné výdaje týkající se dětí. *„Já vím, že je spousta lidí, co to zneužívá, ale brala bych, kdyby se častěji přispívalo na takový ty mimořádný výdaje. Třeba na ty rovnátka, na brýle“.* V minulosti ocenila i to, že byla osvobozena od poplatků v mateřských školách, pak i ve družině.

Myslí si, že vymáhání výživného moc nefunguje. *„To asi hraje víc ve prospěch těch otců. Protože ten chlap nepracuje, nebo se nechá zaměstnat za minimum, nebo pracuje na černo. A pak z něho ženská nic nedostane, i když on má třeba nový auto, novej barák, ale řekne, že má výplatu 8 000 Kč. Otec od Elišky a Markéty taky tvrdí, že nic nemá, nepracuje. Ale určitě je zaměstnanej na černo, protože pije, kouří a někde na to brát musí“.*

Domnívá se, že kvůli nedostatku příjmů jsou její děti znevýhodněné i na straně vzdělání. Markéta je výtvarně nadaná, hodně zvažovala nad studiem, kde by svůj talent využila.

„Uvažovala nad školou v Litomyšli, jenomže to bych musela platit internát, jízdný, kapesný. A nevím, jestli by mi na to sociálka dala. Pak se dívala na jednu školu tady, ale soukromou, bylo tam školný 800 Kč měsíčně, ale já na to prostě nemám. Na textilce zas musí mít dobrej šicí stroj. Ty možnosti jsou prostě omezený“

Nepovažuje za ostudu, že je samoživitelka. *„V práci jsme vlastně všechny samoživitelky a aspoň si vzájemně pomůžeme, třeba si dáváme oblečení po děckách“*. Občas se ale setkala s negativní reakcí, když se někde zmíní, že si na černo přivydělává. *„To pak ty kamarádky, co normálně pracují a odvádějí daně, říkají: my odvádíme daně na takový, jako jsi ty“*.

Přestože ví, že žijí na hranici chudoby, myslí si, že někteří lidé jsou na tom hůře. *„Možná to hůř snášejí děti, že ví, že jsme chudí, na druhou stranu si ale pamatují, že byla doba, kdy jsem jim nemohla koupit ani čokoládu nebo zmrzlinu. A možná jsou díky tomu zas skromnější“*. Nad budoucností raději neuvažuje, sice má obavy, ale vždy řeší problémy, až nastanou. *„Říkala jsem si, že až bude nejhůř, tak zrušíme obývací a pronajmeme ho třeba studentům“*.

Pokud má shrnout, co ji nejvíce trápí, jsou to hlavně finance. Přestože si může na rodičovské dovolené přivydělat, kvůli hlídání Natálky je to pro ni obtížné. *„Musím čekat, až holky přijdou. Jak jsem začala chodit na ten úklid, tak sice hlídají, ale moc se jim to nelíbí, někdy mně to vyčítají“*. Považuje to ale za jedinou možnost přivýdělku, rodiče bydlí na vesnici a hlídat nemohou. *„A já zas nejsem taková, že bych tam třeba Natálku na tři dny odvezla, aby se starali a já chodila do práce“*. Také ji trápí, že docházení na brigády jde na úkor dětí. *„Holky přijdou třeba ve 4 hodiny, já už se chystám, musím být v práci v 6 hodin, ony hlídají, pak přijdu, rychle uspávám Natálku, holky za mnou přijdou do ložnice a teď na mě všechno chrlí, co ve škole a tak“*.

Za největší přínos, díky kterému situaci nějak zvládá, považuje hlavně sociální dávky.

Shrnutí:

Paní Bára je svobodná matka, samoživitelkou se stala po rozpadu vztahu. Z prvního vztahu má dvě dcery, kterým bylo v době rozpadu vztahu 10 měsíců a 4 roky, nyní je dcerám 11 let a 15 let. Z posledního vztahu má nejmladší dceru, které je v současnosti 14 měsíců. S jejím otcem se matka rozešla již v době těhotenství, protože ji fyzicky napadl.

Po prvním rozchodu ji trápilo, jak situaci zvládne, co tomu řekne okolí. Zpočátku velmi zhubla, dokonce koktala. Do současné doby ji trápí různé úzkosti, má obavu z jednání s muži, včetně veřejných institucí. Setkala se i s negativní reakcí ze stran kamarádek, když se svěřila, že si přivydělává nelegálně, protože jí sociální dávky nestačí.

Nejdříve musela vyřešit bydlení, podařilo se jí sehnat garsonku, kterou měla pronajatou asi 4 roky. Sice tam nebylo dostatek prostoru, musela dokonce vařit v koupelně, ale byla ráda, že má s dcerami kde bydlet. V té době byla na rodičovské dovolené, neměla dostatek financí. Na vybavení použila skončené spoření, příbuzní jí věnovali nábytek. Bylo to pro ni nejtěžší období, někdy neměla finance ani na zakoupení základních věcí. Mladší dcera odmítala příkrmy, takže ji často kojila, což na druhou stranu brala jako přínos, aby ušetřila jídlo pro druhou dceru. Sama jedla minimálně, například jablka, chléb. Dokonce přiznala, že občas na veřejných záchodech odmotávala toaletní papír. Občas prodávala své věci.

Ještě z doby soužití s partnerem měla zažádáno o obecní byt, který získala po 6 letech. To již pracovala, navíc se snažila brigádně přivydělávat různými „úklidy“. Občas měla dluh na nájemném, ale vždy se snažila získat finance na úhradu. Po narození dcery Natálky si byt 2+kk vyměnila za větší i s tím rizikem, že bude hradit vyšší nájem. Tam rovněž v současné době dluží za nájemné.

Po celou dobu řeší především finanční problémy, snaží se žít skromně, přivydělávat formou brigád, i když nelegálně. Přesto je závislá na pomoci státu a sociálních dávkách. Navíc si musí opakovaně půjčovat peníze od své sestry či rodičů. Nejvíce její rozpočet zatěžují mimořádné výdaje, hlavně v souvislosti s dětmi, například rovnátka, brýle apod. Dětem se přesto snaží zajistit základní potřeby včetně volnočasového vyžití. Byly ale i doby, kdy jim nemohla udělat radost třeba jen zakoupením sladkostí. Na spoření pro děti jí peníze nezbyvají. Díky tetě a babičce děti jezdí každý rok k moři, ty jim veškeré náklady s pobytem hradí. Ona sama se již žádným koníčkům nevěnuje, nemá na to energii ani finance. V době, kdy byla zaměstnaná, vnímala situaci lépe, mohla si dovolit hradit pro děti i sebe vyšší výdaje. S narozením dcery Natálky se dle jejích slov dostala opět na existenční dno. I když si může na rodičovské dovolené přivydělávat, nemůže to plně využít, protože nemá pro Natálku hlídání. Její rodiče bydlí na vesnici. Nyní si našla brigádně úklid, kdy Natálku hlídají starší sestry, těm to však vadí. Je to jediná možnost, jak finanční situaci zlepšit, na druhou stranu jí nezbyvá dostatek času na děti. Doufá, že nebude mít problém s přijetím Natálky do školky. Přesto věří, že se vždy dá najít nějaké zaměstnání.

S prostřední dcerou řešila výchovné problémy, protože jí kradla peníze, ve školce brala hračky. Myslí si, že je to způsobeno tím, že závidí ostatním dětem věci, které si matka nemůže dovolit.

Pobírá příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, rodičovský příspěvek, přídavky na děti i příspěvek na bydlení. Díky podpoře formou sociálních dávek může zajistit alespoň základní potřeby. Využila mimořádnou okamžitou pomoc na vybavení dětského pokoje, dále ji využívá na úhradu volnočasových aktivit dětí. Tíží ji však, že mimořádná okamžitá pomoc je poslední dobou poskytována v omezené formě. Ocenila by, kdyby tato dávka mohla být více využita na další výdaje spojené s dětmi, především v souvislosti se zdravotním stavem (rovnátka, brýle), nebo v oblasti vzdělání (pomůcky na střední škole). Ráda by využila i pomoci společnosti Women for Women na úhradu obědů pro starší dcery, jeví se jí to jako vhodná pomoc.

Její tíživá sociální situace je způsobena především chybějícím výživným ze strany otců dětí. Otec starších dcer dlouhodobě výživné neplatí, vyhýbá se zaměstnání, nemá majetek, chybí možnost výživné vymáhat. Paní Bára tedy využila pouze možnost podat na otce trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy, pro které byl opakovaně odsouzen, peníze jí to však nezajistí. Pokud by to nebyla podmínka pro uplatňování sociálních dávek, sama by tuto možnost nevyužila, jeví se jí to neefektivní. V případě otce nejmladší dcery nemá nárok na výživné pro dceru i pro svoji osobu, protože otce neuvedla do rodného listu. K tomuto činu ji však vedla okolnost, kdy ji v době těhotenství tento partner fyzicky napadl. I nyní si na svém rozhodnutí trvá, protože tento muž dlouhodobě neplní vyživovací povinnosti k několika dalším dětem z předešlých vztahů.

6.1.2 Případová studie č. 2

Samoživitelka – paní Klára, aktuální věk: 30 let, počet dětí: 1, aktuální věk dítěte: 2 roky, vzdělání: středoškolské s maturitou, stav: svobodná.

Vývoj případu dle spisové dokumentace:

Spis rodiny byl na OSPOD veden od listopadu 2013 z důvodu soudního řízení ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilé dceři Monice. Ta se narodila ze vztahu rodičů. Rodiče měli dlouhodobé neshody, měli jiné názory na život, proto se nakonec rozešli. K soudu proto podali návrh na úpravu poměrů k jejich nezletilé dceři, které tehdy bylo 11 měsíců. Dohodli se, že bude svěřena do péče matky, rovněž se dohodli na výši

výživného a styku otce s dcerou. Rodina bydlela ve společném bytě v osobním vlastnictví otce. Po rozchodu spolu rodiče ještě bydleli a paní Klára si hledala byt, kam se pak s dcerou nastěhovala.

Paní Klára byla v té době na rodičovské dovolené, pobírala rodičovský příspěvek ve výši 7 000 Kč, otec byl zaměstnán s příjmem 14 000 Kč. Monika byla zdravá, z jejího zdravotního stavu nevyplývaly žádné zvýšené výdaje.

V lednu 2014 byla soudem schválena dohoda rodičů, Monika byla svěřena do péče matky, otcí bylo stanoveno výživné ve výši 3 000 Kč. Styk mezi dcerou a otcem byl určen každý sudý víkend, dále každé pondělí a středu odpoledne. Na tomto styku se rodiče dohodli a chtěli ho mít i soudně upraven.

Zpracování rozhovoru s matkou:

Rozhovor se uskutečnil na podzim 2014, paní Klára žije s dcerou v pronajatém bytě 1+1, Monice jsou 2 roky, matka je s ní na rodičovské dovolené.

Samoživitelkou je paní Klára téměř rok. Tedy od doby, co se s přítelem rozešli a ona se s dcerou odstěhovala.

Dle svých slov se v pozici samoživitelky cítí hrozně. *„Cítím se hrozně, protože toho musím strašně moc obstarat a hlavně jsem to nejvíc pocítila, když byla Monika nemocná. Na jednoho člověka je toho příliš, ta zodpovědnost, aby dítě mělo všechno, co je potřeba. Otec sice pomáhá, ale je to tak, že vlastně pošle alimenty, ale jinak je stejně všechno na mně, ty věci okolo. Sice se s ní často stýká, ale to si ji spíš užívá a ta zásadní péče je na mně“.*

Po rozchodu s otcem musela řešit především bydlení, s malým dítětem to bylo náročné. *„Nejhorší doba pro samoživitelku je v době, kdy je na mateřské, respektive na rodičovské dovolené. Beru 7 000 Kč, což je polovina oproti výdělků ze zaměstnání, a s tím se vůbec nedá disponovat“.* Neměla možnost bydlet u rodičů, takže hledala byt, který by si pronajala. Snažila se najít takový, který by pro ni byl cenově dostupný a zároveň blízko bydliště otce. Nakonec se jí byt ve stejné lokalitě podařilo najít, byla ráda, že s dcerou mohla zůstat na místě, na které je zvyklá. Přesto trvalo, než se do něj mohla nastěhovat, musela ho připravit. *„Kdybych byla sama, odejdu ze dne na den. Ale tím, že jsem měla Moniku, chtěla jsem mít vše perfektní a přivést ji do hotového. Ona byla malinká, ještě ani nechodila“.* Do bytu chodila uklízet, když dceru hlídal partner, někdy chodila dokonce až pozdě večer, kdy dcera spala. Byt byl starý, musela pořádně uklízet, kompletně ho

vymalovat. Součástí bytu byla pouze kuchyňská linka, jinak byt musela kompletně dovybavit. Z původního bytu si odvezla pouze lednici a dětskou postýlku. „*No, ten zbytek jsem musela shánět postupně a všechno po bazarech*“. Cokoliv pak byla zařizovat, většinou musela chodit s dcerou a kočárkem, což ji někdy omezovalo. Nájemní smlouvu má na dobu určitou na jeden rok, ale předpokládá, že se to pak prodlouží. „*Já si ani nepřipouštím, že by mě pak vystěhovali. Ten pán bydlí v cizině, takže si myslím, že to bude pronajímat dlouhodobě, tak snad to tak bude*“. Bydlení jí zatím vyhovuje. Pokud by na tom do budoucna byla finančně líp, nastěhovala by se do většího, aby měla dcera vlastní pokoj. „*Ale to záleží na penězích. Myslím, že i tady je to fajn, snažila jsem se najít kvůli ní prostorný byt, proto jsem volila starej byt, ty jsou prostornější*“.

Často ji trápí osamělost a různé úzkosti. Je jí líto, že různé pokroky a radosti s dcerou nemůže sdílet s partnerem. „*Ale většinou to na mě přijde až večer, přes den mě dcera zaměstnává, že na to ani nemám čas myslet. A pak je to nejhorší o víkendy, když vidím na dětském hřišti ty děti s maminkou i tatínkem. To je mně pak líto hlavně kvůli Moničce, že nejsme celá šťastná rodina, už jsem kvůli tomu několikrát brečela*“. Mívá také psychosomatické potíže, to většinou, když si otec bere dceru k sobě, přestože ví, že se otec o dceru zvládne postarat. Odbornou pomoc psychologa nevyhledala, jen byla jednou u kartářky, což jí dle jejích slov pomohlo, protože jí řekla pozitivní věci. Největší psychickou oporou je jí hlavně sestra a pak také kamarádky. Snaží se jí pomáhat i rodiče, ocenila hlavně pomoc ze strany své matky především při péči o dceru. „*Ale rodiče mají taky svých starostí dost, tak je nechci otravovat. Se ségrou mám ale perfektní vztah, ta mě vždy vzpruží*“.

Po celou dobu ji tíží především finanční problémy. Disponuje s rozpočtem 11 000 Kč, který tvoří rodičovský příspěvek, výživné na dceru a příspěvek na bydlení, který jí byl přiznán ve výši 1 000 Kč. Přídavek na dítě jí přiznán nebyl. „*Řekli, ať to zkusím v dalším čtvrtletí*“. Náklady na bydlení činí 8 000 Kč, dále si hradí internet a telefon, pak běžné výdaje za jídlo, hygienické potřeby. „*Jídlo se snažím nakupovat jenom ve slevách. No a pak musím kupovat oblečení pro Moniku, protože rychle roste, což řeším po sekáčích, akorát boty jí kupuju nový. No a pak různé věci navíc, třeba plíny, který ještě nosí. Já sama už si nic nekupuju, úplně jsem se uskromnila*“. Přesto jí rozpočet nestačí. „*Jsem v situaci, kdy si vždycky na konci měsíce musím půjčovat od ségry. A když na začátku dalšího měsíce přijdou peníze, tak jí to vracím a tak je to pořád dokola*“. Na spoření pro sebe či dceru jí peníze nezůstávají. „*To jsem všechno zrušila, nemůžu dát bokem ani 200 Kč. Vůbec si*

nedokážu představit pak nějaké mimořádné výdaje, úplně se bojím, jestli nebudu doplácet za topení, protože tu mám vafky. Topím radši minimálně, proto je tu taková zima. Ale bojím se strašně, jenom o tom mluvím a bolí mě břicho, protože nemám žádnou rezervu“. Žádné dluhy nemá. „Nechci, aby mě z bytu vyhodili, zaplatit nájem je pro mě prioritou a taky jídlo pro Moniku“. Žádnou bankovní či nebankovní půjčku nemá, zatím nemusela něco prodat či zastavit. Předpokládá, že se situace zlepší, až půjde do práce. „No, já hlavně počítám s tím, že tenhle stav nebude napořád, protože za rok půjdu do práce. Doufám, že Moniku vezmou do školky, prostě musí. Když mi skončí rodičák, tak kde bych pak vzala příjem, když bych nemohla do práce? To si myslím, že bych měla mít ve školce přednost“. Pokud se má zamyslet nad tím, co třeba aktuálně potřebuje a nemá na to dostatek financí, jsou to především věci pro dceru. „Ted' jsem jí třeba potřebovala koupit boty a neměla jsem na to, protože kvalitní stojí tak tisícovku. Nakonec jsem si zas půjčila od sestry“. Snažila se s otcem domluvit, zda by jí na boty nepřispěl, on nesouhlasil. „Vím, že nemá moc velkou výplatu, ale má velké finanční zázemí ve svých rodičích a Monika je jejich jediná vnučka, tak si myslím, že kdyby je požádal, tak by mu ty peníze dali“.

Výživné otec posílá pravidelně a v řádném termínu. Pokoušela se s ním domluvit i na dalších mimořádných výdajích, nyní musela dceři nakoupit kompletní oblečení na zimní sezónu. Nakonec se dohodli, že otec kupuje alespoň pleny, které Monika používá ještě přes noc. „Ptal se, proč najednou chci víc peněz, když jsem si tu částku alimentů sama vymyslela. Jenže to jsem se spíš tak ptala po okolí a navíc si to člověk nedokáže předem představit, co všechno vlastně bude potřebovat. Neměla jsem zkušenost být sama s dítětem. A já ty peníze nechci pro sebe, ale pro Moniku“. Tehdy uvažovala i nad tím, že by si podala návrh i na určení výživného pro sebe jako neprovdané matce. „To jsem nakonec neudělala, protože otec Moniky začal vyhrožovat střídavou péčí, což jsem si u tak malého dítěte nedokázala představit. A celkově i pro zachování dobrých vztahů s otcem jsem do toho radši nešla, i když ted' vím, že by mi ty peníze pomohly“.

S otcem má matka poměrně dobrý vztah, snaží se s ním vycházet především kvůli dceři. „Když si pro ni přijde, tak mu i povykládám, co všechno nového se naučila a tak, aby z toho měl taky radost. Nebo když byla nachlazená a přesto si ji bral, tak jsem mu třeba říkala, jaký má dodržovat režim nebo tak, protože to byla taky taková nová věc, kterou ještě neznal“. Monika má s otcem také hezký vztah, poměrně často se vídají, tak jak si rodiče nechali schválit soudem, takže dvě odpoledne v pracovním týdnu a pak každý sudý víkend. „Ale jsem otevřená tomu, že to pak budeme upravovat s ohledem na Moničin věk

a přání. I tak, když si něco potřebuju zařídit a zdržím se někde dýl, tak se domluvíme, že je u něho přes noc i v týdnu a dovede mi ji ráno před prací“. Vzhledem k tomu, že se Monika s otcem vídá často, nemyslí si paní Klára, že by jí otec výrazně chyběl.

Co se týká výchovy dcery, snaží se o tom s otcem diskutovat, aby zvolili stejný přístup, což zatím funguje. Na druhou stranu má trochu obavu z budoucnosti, protože mají s otcem jiné názory na život, což se pravděpodobně promítne i do způsobu výchovy, až bude dcera starší. *„Taky to bude asi jiný, až já i otec budeme mít i své partnery, kteří do toho svým způsobem budou zasahovat“.* Ráda by s dcerou navštěvovala hudební kroužek pro maminky s dětmi. *„Je taková muzikální, myslím, že by ji to bavilo, ale zase je to o těch penězích“.* Pokud jí chce koupit větší hračku, která by byla finančně nákladnější, domluví se s prarodiči, nebo ji koupí v bazaru. *„Teď jsem přes bazar koupila odrážedlo“.* Obtížnější to bude dle jejího názoru, až bude větší a bude chtít různé věci, které uvidí v mateřské škole u ostatních dětí.

Co se týká osobního života paní Kláry, na koníčky jí dle jejích slov nezbyvá čas, energie ani peníze. *„Chtěla bych chodit cvičit, ale nemám na to. A jinak většinu času věnuju Monice“.* Pokud má volno, schází se s přáteli nebo jde na koncert. *„Já mám hrozně moc známých a oni ty koncerty pořádají, takže tím pádem to mám zadarmo. Akorát si nastavím určitou částku na útratu.“.* Na dovolenou s dcerou nejezdí. *„Myslím, že je malá, ani bych si neodpočinula, protože bych na ni byla sama. A pokud bych jela s přáteli, tak ty zas nemůžu pořád otravovat. A stejně bych na to ani neměla peníze“.*

Po skončení rodičovské dovolené se bude vracet do původního zaměstnání. *„Ale bojím se, že mě vyhodí, když bude Monika často nemocná. Navíc se tam vždycky dělalo přesčas, což si nedokážu představit“.* Její rodiče ještě nejsou v důchodovém věku, ale předběžně se domlouvala se svojí matkou, že by někdy zůstávala s Monikou v případě nemoci ona. Oceňuje možnost pobírání ošetřovného po delší dobu v případě, že je samoživitelka. *„To je fakt super, protože to děcko se za týden nevyléčí, většinou to trvá těch 14 dní. Ale na druhou stranu si vůbec nedokážu představit, že bych v práci chyběla tak dlouho“.* Myslí si, že jako samoživitelka je ohrožena nezaměstnaností a na trhu práce znevýhodněná, pokud by o práci přišla, těžko by s malým dítětem práci hledala. *„Asi bych našla jedině nějaký úklid, ale to by nás finančně nezajistilo“.* Pokud by si měla hledat zaměstnání, dívala by se hlavně na pracovní dobu a na finance. *„Na pracovní dobu a taky, aby to bylo aspoň tolik peněz, abych vše poplatila. I kdyby to bylo třeba na hranici těch příjmů, důležitá je ta pracovní doba. Sice jsou možnosti zkrácených úvazků, ale to by nám zas asi finančně“*

nevycházelo. *Ideální by byl plný úvazek s nějakou flexibilní pracovní dobou, že bych někdy odcházela dřív a třeba si to nadpracovala v době, kdy by si Moniku brával tatínek*“. Raději by měla práci v blízkosti mateřské školy, aby se to dalo vše časově zvládat, nebyla by ochotna do zaměstnání dojíždět. *„Určitě bych nechtěla dojíždět, kdyby se třeba něco stalo, abych věděla, že za Mončou můžu okamžitě skočit do školky. Právě ta práce, kam bych se měla vracet, je blízko školky, tam by to bylo bezvadný*“. Pokud by nemohla najít práci, byla by ochotna podstoupit i rekvalifikaci. Už v současné době se snaží najít nějaké brigády. *„Dívám se, že bych něco mohla dělat o víkendech, kdy Moniku nemám, ale zatím jsem nic nenašla*“. Je toho názoru, že péče o dítě a zaměstnání lze skloubit, ale myslí si, že samoživitelka to má těžší. *„Asi budu chodit z práce unavená, teď ještě cestování do školky, ze školky, nákup, uvařit, doma všechno zařídit kolem dítěte. Na jednoho člověka je toho fakt moc, snad to nějak zvládnou*“.

Obecně si myslí, že jako samoživitelka v ničem zvýhodněná není a stát dle ní nenabízí dostatek možností pro řešení problémů samoživitelek. Využila pouze sociální dávky, není však spokojená s jejich výší. *„Jako je to určitá forma pomoci, jsem ráda za každou korunu, ale myslím si, že by mohly být vyšší. Taky bych brala, kdyby se daly víc využívat na ty mimořádné výdaje*“. S dávkou mimořádné okamžité pomoci zatím zkušenosti nemá, nevěděla, že taková možnost existuje. Pokud by jí byla na něco přiznána, myslí si, že by jí to mohlo pomoci. Zjistila, že existuje i finanční podpora ze zdravotní pojišťovny. *„Zjistila jsem, že u Všeobecné zdravotní pojišťovny dostanu pětistovku, takže pokud s Mončou někam půjdu, na nějaký cvičení, tak o to určitě zažádám a oni mi to proplatí. Sice je to jen jednou za rok, ale taky dobrý*“. Hovořeno o společnosti Women for Women, nikdy o ní neslyšela, ale její pomoc ji zaujala.

Pokud se má zamyslet nad svým postavením samoživitelky, setkává se spíše s pozitivními reakcemi, a to hlavně ze strany přátel. *„Hlavně od přátel slýchám, jak jsem dobrá a šikovná, jak to zvládám*“. S negativní reakcí se nesečkala, vidí v tom ale nevýhodu při seznamování s muži.

Se svojí životní situací není spokojena, ale smířila se s tím. *„Chtěla jsem být úplně někde jinde, ale беру to tak, jak to je. Bydlet kde mám, jíst co mám, takže ještě není úplně nejhůř, hlavně, že jsme zdraví*“. Myslí si, že jako samoživitelka je ohrožena chudobou, do budoucna se obává nejvíce nedostatku financí. *„Bojím se, že nebudu mít na nájem a na pokrytí těch základních potřeb*“. Obecně se domnívá, že děti samoživitelek jsou znevýhodněné, co se vzdělání týká. *„Ale já si myslím, že nás se to snad netýká. Rodiče otce*

jsou vysokoškoláci a na vzdělání si zakládají, takže pokud by byl problém, tak se budou snažit Moniku podporovat oni. Ale taky to může být jinak“.

Pokud to má vše shrnout, největší problém spatřuje v nedostatku financí. *„Peníze jsou svoboda, to by bylo všechno jednodušší“.* Největší přínos od státu vidí v sociálních dávkách. *„Jsem ráda, že na té mateřské mám aspoň nějakou korunu“.*

Shrnutí:

Paní Klára je samoživitelkou z důvodu rozpadu vztahu s otcem své dcery. V současné době žije s dcerou v pronajatém bytě o velikosti 1+1. V době rozchodu bylo dceři 11 měsíců, nyní jsou jí 2 roky.

Po rozchodu s partnerem musela nejdříve vyřešit bydlení. V hledání ji omezovaly finance, protože je na rodičovské dovolené, zároveň se kvůli dceři snažila najít prostorný byt. Potom jí trvalo, než byt uklidila, vymalovala a vybavila, aby se s dcerou mohla nastěhovat. Vybavení do bytu sháněla po bazarech.

Občas trpí úzkostmi a osamělostí, odbornou pomoc však nevyhledala, pouze byla u kartářky. Pomáhá jí především rodina, nejvíce sestra, pak také přátelé.

Celou dobu se potýká především s finančními problémy. Vždy je pro ni podstatné uhradit nájem a potraviny především pro dceru, s rozpočtem si však nevystačí a každý měsíc si musí peníze půjčovat od sestry. Největší zátěží jsou pro ni mimořádné výdaje, vzhledem k tomu, že dcera je ve věku, kdy rychle roste, musí jí často kupovat oblečení a obuv. Nakupuje jí především obnošené oblečení, obuv se snaží kupovat kvalitní, což je vysoká položka. Finance jí nestačí, přestože otec řádně platí výživné. Snaží se s ním dohodnout na mimořádných výdajích, čemuž vždy nakloněn není. Ráda by s dcerou navštěvovala hudební kroužek, ale nemá na to dostatek financí. Nemůže si ani dovolit dceři spořit. Na koníčky jí samotné nezbývá čas, energie ani peníze, přesto se snaží volné chvíle trávit s přáteli, díky nim chodí zdarma na koncerty, protože je přátelé pořádají.

Považuje za obtížné, aby jeden člověk zvládal péči o děti a vše ostatní, zvláště pokud je dítě v takto útlém věku. Nejhorší to pro ni bylo v době, kdy měla dcera angínu. Otec se s dcerou často stýká, částečně se tedy podílí na výchově, v této oblasti problémy nemá.

Myslí si, že finanční situace se zlepší po návratu do práce. Na druhou stranu se obává ztráty zaměstnání, pokud bude dcera často nemocná a ona by s ní musela často zůstat doma. Domnívá se, že z tohoto důvodu jsou samoživitelky ohroženy nezaměstnaností.

Rovněž má obavu, zda dceru přijmou do mateřské školy, aby do zaměstnání vůbec mohla nastoupit, domnívá se, že by v tomto ohledu měla být zvýhodněná.

Pobírá rodičovský příspěvek a příspěvek na bydlení. Sociální dávky považuje za formu pomoci, přesto by ocenila, kdyby dávky byly vyšší. Myslí si, že by stát měl samoživitelky podporovat hlavně finančně.

6.1.3 Případová studie č. 3

Samoživitelka – paní Sára, aktuální věk: 45 let, počet dětí: 2, aktuální věk dětí: 15 let, 21 let, vzdělání: středoškolské bez maturity, stav: rozvedená.

Vývoj případu dle spisové dokumentace:

Spis byl na OSPOD veden od listopadu 2007 z důvodu soudního řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti k nezletilým synům Markovi a Petrovi. Ti se narodili za trvání manželství. Paní Sára se s manželem dohodla na rozvodu manželství. Manžel byl opakovaně ve vězení, paní Sára s ním tedy vztah ukončila. Společně s návrhem na rozvod podali manželé k soudu i návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem pro dobu před a po rozvodu manželství. Paní Sára se s manželem dohodla, že děti budou svěřeny do její péče a otec se zavázal hradit výživné.

V té době byla paní Sára zaměstnaná s příjmem 8 000 Kč čistého, její manžel byl zaměstnán s příjmem 18 000 Kč čistého. S dětmi bydleli v menším rodinném domě společně s rodiči manžela, společnou domácnost nevedli téměř rok. Oba přispívali rodičům manžela na služby spojené s bydlením, otec dětí matce na jejich potřeby přispíval. Syn Marek tehdy navštěvoval 3. třídu ZŠ, syn Petr 9. třídu ZŠ. Oba byli sportovně založení, aktivně se věnovali lyžování, chodili do lyžařského kroužku. Marek trpěl atopickým ekzémem a různými alergiemi, z čehož vyplývaly zvýšené výdaje. Paní Sára musela doplácet za léky, kupovat masti a krémy.

V lednu 2008 byly děti na základě rozhodnutí soudu svěřeny do péče paní Sáře, otec měl na mladšího syna přispívat částkou 3 000 Kč, na staršího částkou 4 000 Kč. Přes rozpad rodiny spolu rodiče dokázali komunikovat, styk otce s dětmi soudně řešit nechtěli, protože se na tom byli schopni dohodnout. Vzhledem ke společnému bydlení to nepovažovali ani za nutné. Výživné otec řádně platil. V dubnu 2008 bylo manželství na základě soudního rozhodnutí rozvedeno.

Paní Sára měla podanou žádost o obecní byt, ten jí byl přidělen v prosinci 2008. Jednalo se o byt 2+kk, kam se v dubnu 2009 i s dětmi přestěhovala. Děti se s otcem stýkaly, v létě s ním jezdily na dovolenou, otec řádně platil i výživné.

Problémy nastaly v průběhu roku 2010, kdy otec začal výživné posílat se zpožděním nebo ho poslal v nižší částce. Matce uváděl, že má dluhy kvůli nezaplacenému pojištění u zdravotní pojišťovny. Dluhy se mu kvůli úrokům navýšily, hrozila mu exekuce, nakonec si domluvil splátkový kalendář. Musel si půjčit peníze od rodičů, ze kterých splácel dluhy a posílal výživné.

V lednu 2011 podal otec návrh na snížení výživného. V té době byl půl roku bez pracovního poměru, ten ukončil dohodou. Předtím byl dlouhodobě v pracovní neschopnosti. Pobíral podporu v nezaměstnanosti, ale nakonec byl z ÚP vyřazen pro nesoučinnost, protože se nedostavil na dohodnutou schůzku. Argumentoval, že nemůže najít zaměstnání kvůli zdravotním problémům. Dalším důvodem byl zápis v rejstříku trestů, protože byl v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody. Na výživné pro děti si často půjčoval od rodičů. Matka s jeho návrhem nesouhlasila. Synové s věkem vyžadovali větší výdaje, starší syn navíc navštěvoval střední školu. Kromě pomůcek a učebnic musela paní Sára hradit jízdné, protože Petr do školy dojížděl. Začal mít problémy s anglickým jazykem, matka mu tedy musela hradit doučování. Oba synové navíc stále navštěvovali lyžařský kroužek, platila výjezdy na hory, v létě cyklistické pobyty.

Paní Sára měla v té době v zaměstnání příjem cca 8 500 Kč, jinak pobírala přídatky na děti. Dříve pobírala i sociální příplatek,¹¹² který byl zrušen. Náklady na bydlení činily 7 000 Kč. V té době měl otec dluh na výživném téměř 30 000 Kč, pro matku se situace stávala stále těžší. Nesouhlasila s tvrzením otce, že nemá dostatek příjmů, dle ní pracoval nelegálně. Dětem kupoval drahé dárky, brávil je na dovolenou k moři. Navíc se dozvěděla, že si otec zakoupil pozemek a začal stavět rodinný dům.

Soudní řízení ve věci snížení výživného bylo nakonec zastaveno, protože otec vzal svůj návrh zpět. Přesto matce neuhradil dlužné výživné, a to se stále zvyšovalo.

---

¹¹² sociální příplatek – zrušen od ledna 2011, určen pro rodiny s nezaopatřenými dětmi při nedostatečném příjmu

OSPOD matce doporučil dlužné výživné vymáhat soudní cestou. Nabídl jí možnost věc řešit výkonem soudního rozhodnutí či exekučně. Matka se této možnosti z počátku vyhýbala, bála se, že tak naruší vzájemné vztahy, především mezi otcem a dětmi. Na druhou stranu však přiznávala, že situace je neúnosná, byla nucena si na různé výdaje půjčit od svých rodičů. OSPOD spolupracoval s nadačním fondem Krok za krokem, který poskytoval pomoc rodinám s nízkými příjmy. OSPOD tedy matce nabídl možnost finančního příspěvku na zájmovou činnost dětí. Paní Sára nabídku přijala, protože se stále potýkala s nedostatkem financí zejména pro děti. Nadační fond matce přispěl na lyžařský výcvik obou dětí.

V roce 2012 OSPOD situaci v rodině nadále sledoval. Otec stále výživné řádně nehradil, nárazově poslal dlužné částky, ale mezitím mu dluh opět naskočil. Matce byla ze strany OSPOD nabídnuta možnost úhrady letního tábora pro děti. Krajský úřad získal dotace, které byly určeny pro úhradu táborů pro děti z rodin s nízkými příjmy. Kontaktoval OSPOD na jednotlivých úřadech pro výběr rodin. Paní Sára nabídku přijala pro úhradu tábora pro Marka.

V roce 2013 otec přestal výživné hradit úplně, v té době měl dluh asi 28 000 Kč. Matka původně chtěla věc řešit výkonem rozhodnutí soudu, nakonec se rozhodla pro exekuční řízení, protože se jednalo o rychlejší variantu. Společně s pracovníci OSPOD sepsala návrh na exekuci.

V té době pobírala paní Sára příjem cca 9 500 Kč a přídavky na děti. Starší syn byl již zletilý, navštěvoval vysokou školu. Na své potřeby se snažil vydělávat sám, chodil na brigády, v zimě jezdil na hory jako instruktor lyžování. Matce takto finančně velmi vypomáhal. Mladšímu synovi se s dospíváním zvyšovaly nároky.

Soudní exekutor zjistil, že otec je stále v evidenci uchazečů o zaměstnání na ÚP, ale nepobírá žádné dávky, na jeho účtu rovněž nebyl žádný pohyb financí. Zjistil, že vlastní dva pozemky, proto vydal exekuci na zástavu těchto pozemků. Na jednom z pozemků byla nemovitost (rodinný dům), na tuto nemovitost bylo rovněž zřízeno exekutorské zástavní právo.

V roce 2014 podal otec opět návrh na snížení výživného, řízení dosud nebylo ukončeno, otec se opakovaně k soudu nedostavuje.

Zpracování rozhovoru s matkou:

Rozhovor byl uskutečněn na podzim roku 2014. Paní Sára s dětmi stále bydlí v obecním bytě, Marek navštěvuje 1. ročník střední odborné školy, Petr navštěvuje vysokou školu.

Z rozhovoru vyplynulo, že paní Sára vnímá, že byla samoživitelkou ještě v době před rozvodem manželství. Manžel byl totiž za doby trvání manželství ve výkonu trestu, nikdy jako otec moc nefungoval, ona byla na vše sama.

Po rozpadu manželství pro ni bylo nejobtížnější zajistit bydlení. Po rozchodu ještě asi rok bydleli s manželem a jeho rodiči ve společné domácnosti, což bylo někdy psychicky neúnosné. Když byl manžel ve vězení, tak se tchán a tchýně snažili. *„Obecně nemůžu říci, že bych si na to musela nějak stěžovat. Samozřejmě tím rozvodem se ta situace zhoršila a vyhrotila. To už se jednoznačně postavili proti nám a hledali viníka ve mně“*. Prioritou pro ni tedy bylo se s dětmi odstěhovat. Kromě hledání bydlení tehdy považovala za nejobtížnější zorganizovat si nově život. Poté, co dostala obecní byt, se situace zlepšila. Pokud to má zhodnotit, nejtěžší to bylo, když byly děti menší. *„Určitě to bylo nejobtížnější, když byly děti malé. Protože čím byly starší, tak té práce, když to řeknu škaradě, kolem nich bylo míň, už mi naopak mohly pomáhat. A hlavně Petr je chytrý a vyspělý na svůj věk a už v době toho rozvodu vnímal tu situaci a atmosféru v té rodině, tak už mi byl oporou. Takže čím ty děti jsou starší, tak bych řekla, že je to snazší, čím byly starší, péče o ně ubývalo“*. Pokud by děti byly třeba předškolního věku, nedokáže si to představit, určitě by to bylo daleko náročnější.

Po psychické stránce situaci zvládala dle svých slov docela dobře, jen občas byla úzkostná. Vlastně již v době manželství vše spočívalo na jejích bedrech a byla zvyklá se spolehnout pouze na sebe. Nebyla tedy po rozpadu vztahu nucena navštěvovat odbornou psychologickou pomoc. Pouze jednou vyhledala odborníka z manželské poradny. *„Šla jsem tam jednou na nějakou konzultaci, ale to bylo v podstatě už, až bylo všechny vyřešený. To byl už takový stav jako potom, že jsem se ještě potřebovala na nějaký věci zeptat a dořešit. Ale to už bylo vlastně všechno vyřešený, to už jsme bydleli tady“*.

Byla ráda, že dostali obecní byt, ale musela dělat vše pro to, aby si ho mohla vůbec dovolit. *„Musela jsem to pořešit finančně, protože ten nájem není úplně nízká částka, platím zde 7000 Kč včetně všech poplatků“*. Nájemní smlouva je na dobu určitou a pravidelně se prodlužuje, pokud je platební kázeň. Snaží se tedy hospodařit tak, aby vždy nájem uhradila, že by o byt přišla, si vůbec nepřipouští. *„Já dělám maximum pro to, abych na to*

ty peníze měla. A teď když už děti spějí do věku, že starší syn brzy dostuduje, tak si myslím, že i tam budu mít oporu a že ta situace by se měla perspektivně zlepšovat, že by to snad nemělo být tak dramatický, že bych si lámala hlavu nad tím, co bude“.

Součástí bytu byla pouze kuchyňská linka, z předešlého bydliště si přestěhovala základní vybavení dětského pokoje, zbytek musela vybavit. *„No, tak asi během toho půl roku jsem to tak nějak postupně dala do kupy. Koupila jsem nejdříve nutné věci, to znamená rozkládací pohovku, abych měla kde spát. Pak postupně ostatní nábytek“.* Použila k tomu vlastní prostředky, které měla našetřené. Dávku mimořádné okamžité pomoci na vybavení nežádala.

V současné době její příjmy tvoří pouze příjmy ze zaměstnání a přídavek na dítě. Výživné otec většinou nehradí. *„Teď třeba tři měsíce neposlal vůbec. V srpnu necelou částku, to jsem dostala asi dvě třetiny, takže velice málo“.* Snaží se s příjmy vyjít, ale je to problematické. *„Když mi peníze nestačí, musí pomoci rodiče. Samozřejmě, kdyby to výživné bylo pravidelně, tak by nám to finančně vyšlo. A samozřejmě i za podmínek, že se uskromníme“.* Rodiče jí musí pomáhat poměrně často. *„Přispívají třeba i na nákupy, dětem na oblečení a různě. V září na školní pomůcky“.* S nedostatkem financí se naučila hospodařit, už si zvykla. *„Dá se to naučit. Prostě neutrácet peníze, které nejsou“.* Co se týká mimořádných výdajů, moc jich nemá, nebo se s nimi nějak vypořádá. *„Já tady mám zálohy nastavené tak, aby nám to vyšlo a trošku nám vrátili. Takže pokud jsou nedoplatky na vodě, tak se to zaplatí z toho, že nám vracejí za topení. Plus mínus to vychází. A takový ty mimořádný výdaje, které víme dopředu, třeba taneční a další náklady kolem dětí, to se tak nějak dá předpokládat, že to bude, tak se na to nějak připravíme. Prostě omezíme něco jiného, aby na to bylo“.* Starší syn se navíc snaží si na své potřeby vydělávat. Když byl nezletilý, byl to problém, ale nyní už má částečný úvazek. S Markem měla nyní vyšší výdaje, protože nastoupil na střední školu, musela kupovat pomůcky a speciální nářadí za 3 000 Kč, opět jí částečně přispěli její rodiče.

Žádné dluhy paní Sára nemá. Její bývalý manžel má několik exekucí, za doby manželství udělal hodně dluhů, o kterých nevěděla. *„A protože jsme měli společné jmění manželů, tak to samozřejmě přešlo i na mě. To jsme pak vypořádali rozvodem a já jsem pak začala s čistým štítem“.* Nikdy se nedostala do situace, že by musela něco prodat či zastavit. Půjčuje si peníze maximálně od rodičů, jinak nad půjčkou neuvažovala. *„Nemám ani nárok, vzhledem k manželovým dluhům jsme oba v registru dlužníků. Já jsem napřed zvažovala o žádosti o výmaz, protože vím, že po pěti letech taková možnost existuje. Ale*

vzhledem k tomu, že neplánuji žádný úvěr, tak jsem to tak nechala, nechce se mi kvůli tomu obíhat úřady“.

Vzhledem k tomu, že s penězi vychází s obtížemi, nemůže si ani dovolit dětem spořit. *„Kdyby byly samozřejmě ty peníze od otce pravidelně, tak by se o tom dalo uvažovat, ale takhle ne“.* Nemyslí si, že by jí a dětem vyloženě něco chybělo, a že by strádali, ale kdyby byly peníze, tak by si třeba pořídila zahraniční dovolenou. *„Protože mladší syn je atopik, tak bysme jezdili častěji k moři, to by mu pomohlo“.*

Otec dětí nedávno podal návrh na snížení výživného s tím, že je nemocný a nemůže pracovat. Dle matky se ale vyhýbá vyživovací povinnosti. *„Akorát se ohání, že bude mít invalidní důchod, ale soudu to nebyl schopen doložit. Navíc se soudnímu stání vyhýbá, byl pouze na jednom stání, na další dvě se nedostavil. Celé to protahuje. Výživné neplatí a v současné době dluh činí 70 000 Kč“.*

Vzhledem k tomu, že výživné opakovaně neplatil, využila matka možnost vymáhat výživné přes exekutora. Doložila mu všechny potřebné dokumenty a exekutor zahájil exekuční řízení. Protože otec neměl žádné příjmy, byl nezaměstnaný, šlo postihnout pouze jeho majetek. Exekutor podal návrh k soudu, který to schválil a dal mu zástavu na nemovitosti ve prospěch výživného. Žádné peníze za dlužné výživné zatím matka nedostala. *„V současné době máme pouze zástavní právo na jeho nemovitosti, aby se nestalo, že nemovitost prodá a nějakým způsobem nás obejde a peníze nevyplatí“.* Zatím se nekonala ani dražba. *„Tato možnost existuje, ale my to máme na budoucí dlužné výživné, takže ta částka není ukončena. Takže tam jsou dvě varianty. Buď nějakou dohodou by měl ještě šanci si to prodat sám a přes advokátní úschovnu nám to vyplatit, ale s tím buď musím souhlasit já jako matka zastupující nezletilé dítě, nebo by to musel schválit soud. Pokud se to nestane, musí se počkat, až děti dostudují, pak se zahájí nucená dražba, nemovitost se v té dražbě prodá a nám se z toho ta dlužná částka vyplatí“.* Poplatky za výkon exekutora neplatila. S přístupem exekutora matka moc spokojená není. *„Bohužel jsou poněkud laxní. Musím je neustále urgovat. Buď je to pro ně nezajímavý ta částka, nebo nevím. Oni se na to dívají jako na dvě částky, což je nějakých 30 000 Kč a 40 000 Kč. Takže mi přijde, že tam mají zajímavější klienty, co mají větší částky z toho, tak je to pro ně výhodnější“.*

Co se týká výživného, s jeho výší matka spokojená není, není adekvátní potřebám dětí. Rozhodovalo se v době, kdy byly děti mladší a jejich nároky se nyní zvýšily. Uvažuje, že

by podala návrh na zvýšení. V současné době, kdy probíhá jednání o snížení výživného na návrh otce, se s advokátem domluvila, že navrhne zvýšení. Matka si dále stěžovala na to, že otec výživné neplatí, ale paradoxně pak dětem koupil drahé dárky. *„Na jedné straně neplatí, ale na druhé straně koupil dárek za 15 000 Kč. Ale to už teď taky skončilo. Ale bylo to párkrát, že koupil drahej nesmyslněj dárek, třeba desetiletému synovi značkové tričko za 1 200 Kč. Ale to vychází z té jeho mentality, on se tak vždycky choval“.*

Děti se s otcem sice stýkají, ale jejich vztahy nejsou nejlepší. *„Já bych spíš řekla, že starší syn, jak je dospělý, tak už to všechno vnímá jak to je a nenechá si to líbit a řekne svůj názor, takže otec to tak cítí a mám pocit, že ho kvůli tomu odstrkuje a nechová se k němu moc hezky. Ale Petr to už nějak uzavřel a je mu to jedno. Je pravda, že otec v rodině nikdy moc nefungoval, víceméně jsme byli vždycky spíše tři. Ta přítomnost otce u staršího syna nechybí, aspoň si to myslím. Bere to tak, jak to je. U mladšího syna je to jiné v tom, že se ho otec snaží získat nějakým dárkem“.* S dětmi se otec moc často nestýká, většinou jednou za měsíc. Obvykle dětem zavolá a domluví se přímo s nimi. *„Teď bude mít Marka na víkend po měsíci. To je v podstatě, kdy se to otci hodí, kdy nemá své koníčky, tak si vzpomene“.* Ani v minulosti se otec s dětmi nevidal moc často. Se starším synem se nyní vidá méně, protože už je dospělý a už za otcem moc často nechodí. Mladšího syna si otec občas vzal na pár dní i na prázdniny. Přestože otec výživné neplatí a rodinu tím znevýhodňuje, matka si na otce před dětmi nestěžuje. *„Já jsem za tu dobu už tak zvyklá, že mně to prostě už ani nepříjde. On vlastně v té rodině nikdy moc nefiguroval, nebo když byl dlouho ve výkonu trestu, tak to člověk prostě žije s těma dětma, že to už ten člověk, který vám má být oporou nějak zmizí, už prostě nebyl v té rodině. Takže jsem nic už neočekávala, takže v tomto to pro mě bylo snadnější“.* Ve vězení byl otec kvůli podvodům. Pro paní Sáru to bylo těžké období, nevěděla, jak to dětem říci. Starší syn se to navíc dozvěděl od lidí na ulici, ale naštěstí to pochopil. Marek byl ještě hodně malý, takže čekala na vhodnější příležitost, aby to pochopil. *„Moc se mi nechtělo jim to říkat, ale pak jsem si říkala, že když se to od někoho dozví, budou se na to dívat tak, že jim lžu a důvěra mezi námi se zničí. Takže jsem se jim to snažila vysvětlit tak, jak to je. Aby tu pravdu znaly“.* Mladší syn se po otci moc neptal. *„Protože viděl, že ten tatínek doma není. On nebyl typ člověka, co přišel z práce domů a šel s dětma ven nebo něco. Takže to tak nějak vyplynulo, že to syn moc nevnímal“.*

Co se týká osobního života paní Sáry, dle jejích slov jí na koníčky moc času ani energie nezbyvá. Spíše má společné koníčky s dětmi, hlavně sport. S dětmi jezdí i na dovolenou,

většinou po České republice, občas se jí podařilo ušetřit i na týdenní dovolenou do Chorvatska. Ona sama si občas vyjde s přáteli někam za kulturou. Snaží se na to vyčlenit nějaké finance. *„No, hodně slevíme, hodně věcí. Je hodně filmů, divadel a koncertů, které bych chtěla vidět a nevidím. Ale zas nemůžu říct, že bych se nikam nedostala. Není to zas tak hrozný. Pro mě je to teď fakt lepší ta situace, po tom všem, je to mnohem radostnější. Když byste se ptala před osmi lety, kdy jsem musela všechno vyřešit, rozvést se a vyřešit bydlení, mít malé děti, tak to bylo strašný. Ale teď s odstupem to vnímám všechno líp“.*

Tehdy jí byli největší oporou hlavně její rodiče, sourozence nemá. A pak také přátelé, kteří to všechno znali, celou tu historii a mohli ji podporovat. Nedokáže říct, jak výrazně se rozvod a život v neúplné rodině na dětech podepsal. *„Nevím, možná předčasně dospěly, protože ty problémy musely vnímat. Ale na druhou stranu v tom vidím i nějaké plus, že si na určité věci dají pozor a ví, jak to chodí v životě“.* Myslí si, že otec jim výrazně nechyběl, byly na jeho nepřítomnost zvyklé od dětství. *„Máme i hodně kamarádů a přátel, spoustu rodinných přátel, které známe 20 let, takže nežijeme nějak osamoceně. Navíc dědeček, můj otec, se dětem věnoval maximálně, takže si myslím, že roli otce hodně zastal“.* Výchovu dětí dle svých slov zvládala překvapivě dobře. Otec do výchovy nijak nezasahuje. *„Nemá vůbec zájem. Například lékařské prohlídky, třídní schůzky, to nikdy nechodil. Ani neví, kam chodily děti k lékaři. Myslela jsem, že se zapojí alespoň do volby povolání. U mladšího syna neměl vůbec zájem. Ale abych pravdu řekla, už jsem na to tak zvyklá, že mi to ani nevádí, neberu to jako stížnost. U staršího syna sice měl nějaký názor, ale bylo to úplně mimo. Navrhoval gymnázium, ale já jsem věděla, že syn není na matematiku, není na takové učení, přesně jsem věděla, na co má, že bude lepší odborná škola a teď je to vlastně tak, že ho to baví a pokračuje v tom i na vysoké škole“.* Výchovné problémy se u synů nikdy neobjevily, za což je ráda. S otcem by to řešit nemohla. *„S kriminálníkem těžko. On je špatný morální vzor, po této stránce bych to musela řešit sama. Ale naštěstí jsou moje děti opravdu za odměnu“.*

Obě děti se věnují sportu, hlavně lyžování. Marek lyžuje rekreačně, Petr lyžoval závodně. *„Pak si udělal trenérský zkoušky a díky tomu je v zimě 3 měsíce na horách. Učí děti. Má mezinárodní licenci, takže jezdí i do Rakouska, takže vlastně ze svých znalostí vytěžil maximum“.* Díky tomu si starší syn na své potřeby může i něco vydělat. Mladšímu synovi matka platí vybavení a oblečení. Do lyžařského kroužku už nechodí. V minulosti, kdy paní Sára platila členství, se na to vždy snažila nějak ušetřit, aby byla schopná vše hradit. Myslí si, že kdyby nezískala finance a nemohla dětem jejich aktivity platit, byly by nyní někde

jinde. Nemyslí si ale, že by měly třeba výchovné problémy. „*Spíše by toho tolik neviděly, neměly by ty vědomosti, které je posunuly v životě dál, neměly by ty znalosti*“. Je si vědoma toho, že dětem nemůže splnit každé přání, ale to základní ano. Špatný pocit z toho nemá. „*Myslím si, že to co potřebují, tak mají. A jestli si někdo koupí tenisky za tisícovku a někdo za pět tisíc, tak díky tomu lidi šťastnější nejsou*“. Naopak si myslí, že se děti naučily žít skromnějším životem. „*Dokážou i nad těma věcma víc přemýšlet*“.

Po celou dobu, co je paní Sára samoživitelka, má stejné zaměstnání. Pracuje zde na plný úvazek, ale je nucena si občas i brigádně přivydělávat. Zaměstnanecké výhody vyplývající ze zákoníku práce týkající se služebních cest ve svém zaměstnání nevyužívá. V minulosti ani nevyužívala delší doby ošetřovného. „*Já jsem to hodně řešila tak, že mi pomohli rodiče. Jsou starší a byli už v důchodovém věku, takže s hlídáním jsem nikdy neměla problém. Což byla obrovská výhoda. Já nevím, co to je mít paragraf a neschopenky, maximálně mi pomáhali*“. Se zaměstnáním je spokojená, přestože její příjem není vysoký. Vždy se finance snažila získat formou brigády, ale uvažovala i o změně zaměstnání. „*Ale nenašla jsem nic, co by tu situaci nějak zlepšilo. Navíc jsem u svého zaměstnavatele cítila, že je to přeci jen stabilní a nechtěla jsem riskovat*“. Když se dívala po jiném zaměstnání, byla pro ni důležitá pracovní doba. „*To dokud byly děti malé. Pak už to nehrálo takovou roli a byla to otázka peněz. A teď už když jsou odrostlé, tak už to měnit nebudu*“. Neví, zda je na trhu práce znevýhodněná, nemá s tím zkušenost. Pokud by práci ztratila, byla by ochotna podstoupit i rekvalifikaci. Když byly děti malé, tak by do práce nemohla dojíždět, teď už by to asi bylo snazší. Myslí si, že lze práci a péči skloubit. „*Ale musí být někdo, kdo pomáhá*“.

Co se týká sociálních dávek, pobírá pouze přídavek na dítě na mladšího syna. Dávky v hmotné nouzi nepobírá. Přídavek činí 700 Kč, sice se nejedná o velkou částku, přesto je za ni ráda. „*Řeknu to asi tak, 700 Kč na zemi nenajdu. A když to vynásobím dvanácti měsíci, už je ta částka veselejší. No, ale určitě to je jakási forma pomoci. Dejme tomu, že mi to zaplatí třeba stravné ve škole. Ale že by mě to nějak vytrhlo, že by to byla velká částka, tak to ne*“. Hovořeno o možnosti hrazení obědů pro děti od společnosti „Women for Women“. Tuto společnost nemá, dle jejího názoru by to hodně samoživitelkám mohlo pomoci. Sama tuto možnost využívat nebude, zatím je schopna to uhradit sama, navíc se obává opětovného dokládání různých papírů.

Má-li se zamyslet nad tím, zda možnosti, které stát nabízí, jí mohou pomoci, je její názor spíše skeptický. „*Řeknu to takhle, tak třeba ty dávky jsou samozřejmě jistá forma pomoci*“.

Je to nějak dáno a zakotveno, takže pokud nám to dle doložených příjmů nějak vyjde, tak ty dávky dostaneme, o to nemám strach. Ale co se týká toho státu, že by se nějak zasadil o to, aby ten otec neplatil zaplatil, ne. Ani exekutor soukromý vám nepomůže. Všechno si musíte vyřídit sama. Já jsem tam doložila tolik věcí, výpis z katastru. Prostě spoustu dokumentů a oni mně ještě volají a chtějí ještě další věci. A pak teprve se možná něco děje. Jak říkají, že stát je postihne třeba tak, že jim vezme řidičák. Ne, nestalo se tak. Tak jsem nakonec musela podat trestní oznámení, což se mi ale zpočátku dost přičilo“. Možnost podat trestní oznámení zvažovala dlouho, nebylo jí to příjemné. „No, ono sednout si na tu policii a vykládat to tam, není úplně příjemný, i když víte, že jste v právu, tak už to je takovej nějaký krok, kterej nechcete. Tak nějak morálně no. Hlavně pak víte, že to bude zas obsahovat nějaký předvolání, vysvětlování, papírování. Stojí vás to čas, každopádně. Ale to už byl z mé strany takový čin zoufalství, když už jsem nevěděla, co udělat. Když jsem viděla, že ten exekutor nepomůže, že stát pro to taky nic nedělá, tak to už jsem šla potom podat s takovým pocitem, že už je to snad jediné, co by na toho člověka mohlo platit“. Trestní oznámení podala teprve letos, šla ho podat rovnou na státní zastupitelství, na policii ani nešla. Celkově se jí to zdálo i rychlejší. „A v podstatě do půl roku byl odsouzenej, což je rychlejší. Dostal podmínku na 12 měsíců, pokud to nedodrží, tak půjde sedět na 3 měsíce“. Neví, zda to bude mít nějaký efekt, možná se otec lekne, ona to bere spíše jako nějaký „svůj prostředek v ruce“. Celkově to ale vnímá tak, že se musí snažit především ona, aby něčeho dosáhla. „Člověk musí být neustále aktivní. A pořád ty lidi otravovat a telefonovat, dotazovat se, jestli už to číslo jednací má někdo přidělený, jestli už rozhodl, jestli už to nabylo právní moci, jestli už si to můžete vyzvednout. Prostě to je druhý sport můj. Když něčeho chci dosáhnout, tak tomu musím obětovat strašně moc času a nenechat se tím otrávit a dotáhnout to do konce, jinak by to úsilí nemělo význam“. Je toho názoru, že musí být vytrvalá a neustále na to brát sílu. „Když se nemůžete nikde dovolat a vidíte, jak si někdo žije a svoje povinnosti si neplní, tak to je prostě hnací motor a nějaký ten pocit spravedlnosti, kterej v sobě každá má, tak to prostě nemůžete tak nechat být“.

Pokud to má shrnout, v sociálních dávkách vidí jistou formu pomoci. Co se týká exekucí a soudního vymáhání, to dle ní moc nefunguje. Pokud chce výživné upravit soudem, to se zase táhne roky. Uvítala by, kdyby stát alespoň částečně platil dlužné výživné a pak ho po otci vymáhal. „Ono už jenom ten pocit, že ten stát se za vás postaví, tak víte, že v tom nejste sama, že vám někdo pomůže. Už někdy i tento pocit vás trošku nakopne. Protože někdy jsou horší dny a nedaří se vám a pak ještě přijde nějaký rozhodnutí zamítavý a vy si

vezmete den dovolené, protože vás nechtějí uvolnit a přijdete na soud, kdy on se vůbec nedostaví a jste tam úplně zbytečně“. Pokud šla k soudnímu jednání či něco zařizovat, čerpala dovolenou, nebo si to nadpracovala. Zaměstnavatel jí v tomto vycházel vstříc. *„Vždycky mi vyšel vstříc. S tím jsem problémy neměla. Ale spíš jsem to vnímala tak, že v podstatě když to naddělávám, vždycky to jde z mého volného času, mně to pak chybí. Dovedu si představit, jak bych to strávila úplně jinak, to volno“.*

Své postavení samoživitelky ve společnosti nevnímá jako něco výjimečného, protože se s podobnými osudy setkává i ve svém okolí. S negativními reakcemi zkušenosti nemá. *„Já to zase neberu jako nějakou ostudu nebo hanbu, to prostě tak je“.* Naopak se jí snaží třeba přátelé poradit, podpořit ji. Se svojí situací spokojená není, ale na druhou stranu je ráda, že ona i děti jsou zdravé a ví, že někteří lidé řeší daleko horší problémy. Má-li se zamyslet nad tím, zda je ohrožena chudobou, vnímá to tak, že se to samozřejmě může stát. *„Asi to nad náma nějakým způsobem visí, je to reálný. Ale necítím to tak, že bysme neměli na to nebo na to. Že bysme na tom byli tak špatně, že bych neměla z čeho uvařit. Já to vnímám takhle, že pokud nebudu mít na nájem nebo na jídlo, pak je to podle mě chudoba“.* Budoucnosti se výrazně neobává. *„Samozřejmě mě někdy napadne, jestli to ještě zvládnem. Jakoby ta myšlenka tady určitě byla, ale že bych jako se z toho hroutila, nebo si říkala, že to nezvládnou, tak to ne. Já to spíš víc vnímám tak, že když se to zvládlo, když byly děti mladší, tak teď už jak jsou starší a budou mít práci, tak už je vidina zlepšení, ten horizont není daleko. Tak se na to spíš dívám“.*

Pokud by měla shrnout svůj život samoživitelky, největší problém vidí v tom, že neustále chybí peníze. Dále ji také trápí to, že je na vše sama. *„Někdy je to takový, že když chcu dát těm dětem maximum, co potřebují, ať už je to čas nebo cokoliv. No, vlastně jenom čas, tak to je složitý. Když jsou ty děti dvě, tak to dělíte a už nemáte čas pro sebe. A když si ho najdu, nebo kdybych ho chtěla víc, než mám, tak už by to šlo zase na úkor dětí. Když bysme na to byli dva, tak je to všechno snazší, dá se to dělit mezi dva. Pak když je problém, tak samozřejmě to není s kým řešit, nebo je, ale je to jiný jak řešit to s partnerem, než jako to řešit s kamarádkou nebo rodiči“.* Dle jejího názoru toho je na jednoho člověka moc. *„Být čtyřiaadvacet hodin ve stresu a ve střehu. To musím řešit, to musím řešit. A vím, že to musím vydržet, musím to zvládnout a musím to vyřešit, když je před náma nějaký problém. Ale teď už to taky tak nevnímám, protože starší syn je dospělý a můžu se s ním v některých věcech poradit a nejsem na to tak sama“.*

Svoji situaci zvládá hlavně za pomoci rodiny a kamarádů. A svým způsobem vnímá i nějaké přínosy, které jí takový život přinesl. „*Určitě nás to naučilo nějaké samostatnosti, nespolehat se na druhý, všechno si vyřešit*“.

Shrnutí:

Paní Sára je samoživitelkou z důvodu rozvodu manželství. Vzhledem k tomu, že její manžel byl opakovaně ve vězení, považovala se za samoživitelku i dříve. Má dva syny, v době rozvodu jim bylo 8 let a 14 let, nyní je mladšímu synovi 16 let a staršímu 21 let.

Po rozvodu manželství musela řešit především bydlení, protože byla i po rozpadu vztahu nucena žít s manželem a jeho rodiči v jedné domácnosti, což pro ni hlavně v době rozvodu bylo poněkud obtížné. Měla požádáno o obecní byt. Aby si mohla dovolit hradit samostatné bydlení, považovala za nutné zajistit dostatek financí. Nakonec se jí podařilo obecní byt získat, postupně si ho i vybavila.

Po psychické stránce situaci zvládala dle svých slov dobře, byla pouze na jedné konzultaci u psychologa v manželské poradně, ale až bylo vše vyřešeno, potřebovala si ujasnit nějaké záležitosti.

Nejčastěji musí řešit finanční problémy. Pokud jí finance chybí, pomáhají jí především rodiče, přispívají jí na nákupy, oblečení a pomůcky do školy pro děti. Musela se naučit hospodařit i s minimem příjmů, žít poněkud skromněji. Snaží se připravit i na některé předpokládané mimořádné výdaje. Jinak se snaží svou finanční situaci zlepšit za pomoci brigád. V současné době jí pomáhá i starší syn, který při vysoké škole pracuje na částečný úvazek a na své potřeby si přivydělává sám. I přes nedostatek financí se dětem vždy snažila zajistit nejen základní potřeby, ale i volnočasové vyžití, hlavně ve sportu. Nemohla si ale dovolit dětem spořit. Byla vděčná za pomoc nadace i krajského úřadu při úhradě dětského tábora. Ona sama si i přes nedostatek času a financí najde chvíli pro trávení s přáteli, s určitým omezením navštěvuje i kulturní akce.

Považuje za složité, aby jeden člověk zvládal péči o děti a vše ostatní týkající se rodiny, financí apod. Dle ní je to ale nejobtížnější v době, kdy jsou děti malé a vyžadují vyšší péči. S vyšším věkem dětí se jí situace jeví snazší. Výchovné problémy s nimi nikdy neměla. Spíše se na nich vše podepsalo tak, že předčasně dospěly, na druhou stranu si myslí, že jsou dobře připravené na život. Pokud potřebovala děti hlídat třeba i v době nemoci, vždy jí byly nápomocny její rodiče. Díky nim mohla i bez problémů sladit práci i rodinu.

Po celou dobu je zaměstnaná, nemá s nezaměstnaností zkušenost. Hledala zaměstnání s vyšším výdělkem, ale nenašla žádné vhodné, které by bylo úměrné pracovní dobou a financemi. Raději zůstala v zaměstnání, které se jí jevílo stabilní. Pokud si potřebovala něco zařídit, zaměstnavatel jí vycházel vstříc.

Pobírá přídatky na děti, přestože částka není vysoká, vidí v ní jakousi formu pomoci.

Nedostatek financí a vše, co s tím souvisí, je zapříčiněno nezodpovědností otce, který nehradí výživné. Pokud by ho zasílal pravidelně, byla by situace dle ní snazší, mohla by dětem třeba i spořit. Nejvíce jí tedy trápí, jak získat výživné. Využila téměř všech možností, které stát nabízí, přesto není spokojena. Dle ní není moc reálné výživné vymáhat. Musí vyvíjet velkou aktivitu, aby vše zařídila, neustále něco dokládat, přesto se jí to nejeví efektivní. Podařilo se nařídit zástavní právo na majetek otce, nyní byl dokonce na základě jejího trestního oznámení otec odsouzen. Přesto dluh na výživném stoupá a ona ho nyní nedostane, ale právě částka výživného jí chybí a potřebuje ji hned.

Myslí si, že by stát měl samoživitelky podporovat hlavně ve vymáhání výživného nebo jim část výživného hradit a poté vymáhat od otce.

6.1.4 Případová studie č. 4

Samoživitelka – paní Zlata, aktuální věk: 38 let, počet dětí: 1, aktuální věk dítěte: 8 let, vzdělání: středoškolské s maturitou, stav: rozvedená.

Vývoj případu dle spisové dokumentace:

Spis rodiny byl na OSPOD veden od ledna 2012 z důvodu soudního řízení ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilé dceři Veronice. Ta se narodila v manželství rodičů. Paní Zlata se s manželem dohodla na rozvodu, jelikož jejich svazek byl již pouze formální. S návrhem na rozvod manželství podali návrh na úpravu poměrů k jejich dceři, dohodli se, že dcera bude svěřena do péče matky, rovněž se dohodli na výši výživného a styku otce s dcerou. V době podání návrhu rodina žila ve společném bytě, v osobním vlastnictví otce, nabyt ho ještě před vznikem manželství. Společnou domácnost však nevedli téměř rok, matka otci přispívala na náklady na bydlení, jinak si každý své potřeby hradil sám. Jejich vztah byl nekonfliktní, dokázali spolu komunikovat a na všem se dohodnout. Přesto matka prožívala rozvod poněkud emotivně především kvůli dceři, obávala se negativních dopadů z rozpadu rodiny. Na druhou stranu si na Veronice žádných projevů nevšimla, přisuzovala

to tomu, že s manželem se rozešli v přátelském duchu, kdy jejich vztah „vyprchal“ a dceři se to snažili společně vysvětlit.

Matka byla zaměstnaná s příjmem 13 000 Kč čistého, otec byl zaměstnán s příjmem 40 000 Kč čistého. Jejich dceři Veronice tehdy bylo 6 let, chodila do mateřské školy. Navštěvovala taneční a keramický kroužek. Veškeré náklady na dceru hradil otec. Veronika byla zdravá, z jejího zdravotního stavu tedy nevyplývaly žádné zvýšené výdaje.

V březnu 2012 byla soudem schválena dohoda rodičů pro dobu po rozvodu. Otec se zavázal platit na Veroniku výživné ve výši 6 000 Kč, s tím, že část výživného ve výši 1 700 Kč bude posílat na účet stavebního spoření nezletilé dcery. Styk mezi dcerou a otcem byl určen každý lichý víkend, dále dle přání dcery a domluvy rodičů také obvykle dvě odpoledne v rámci týdne.

Manželství bylo rozvedeno na základě rozhodnutí soudu v červenci 2012. V té době se paní Zlata i s dcerou odstěhovala do nového bytu, který její manžel zakoupil a hypotéku převzal na sebe. Rodiče začali péči praktikovat, otec výživné řádně hradil a s dcerou se pravidelně stýkal. V září 2012 nastoupila do 1. třídy, otec matce uhradil nad rámec výživného další náklady, které z nástupu do školy vyplynuly.

V současné době chodí Veronika do 3. třídy, s otcem se pravidelně stýká, ten řádně platí výživné. S paní Zlatou se vždy domluví, pokud je potřeba uhradit mimořádný výdaj.

Zpracování rozhovoru s matkou:

Rozhovor byl uskutečněn na podzim 2014. Paní Zlata bydlí s dcerou v bytě 2+1 v osobním vlastnictví. Dcera chodí do 3. třídy ZŠ.

Samoživitelkou je paní Zlata 2 roky, od doby, kdy se s manželem rozvedla. Vzhledem k tomu, že se s ním na všem dohodla a on převzal hypotéku za byt, vnímá to tak, že jí řadu věcí ulehčil.

Po rozpadu rodiny pro ni bylo nejobtížnější se nejprve se situací ztotožnit a vyřídit vše potřebné v souvislosti s bydlením. „*Musela jsem se postavit na vlastní nohy a zařídit bydlení. Byt se rekonstruoval a já jsem musela být tady a na vše dohlížet. Jenomže jsem v té době ještě nastoupila do nového zaměstnání, takže toho bylo v tu chvíli hodně. Měla jsem jen 2 měsíce na to, abych vše připravila a dcera se mohla nastěhovat a od září nastoupit do školy. To bylo hodně obtížné období*“. Dcera v té době měla letní prázdniny, takže byla buď u otce, nebo u prarodičů, takže to pro ni bylo přirozené, že není stále

s matkou. „*Vlastně to bylo jako jakékoliv předešlé léto, takže to nějak nepociťovala*“. Toto období paní Zlata považuje za velmi stresové, když byla v práci, dohlížel na rekonstrukci a dělníky její otec, často byl nějaký problém. „*Jenže já jsem nemohla vůbec telefonovat, protože mi to šéfová zakázala, v práci jsem navíc bývala dlouho, pak jsem vždycky jela sem a nakonec jsem tu začala i spát, bez nábytku, bez všeho, prostě na zemi na karimatce. A Veronika byla doma s tátou nebo u prarodičů*“.

Tehdy pocítovala hlavně pocity bezmoci. „*Já jsem nemohla ovlivnit, co se v bytě děje, lidi z domu na mě útočili, že jsou dělníci hluční, ale já jsem nemohla přijet. V práci na to nebrali ohled a taky jsem se bála, jestli mě z práce nevyhodí. Taky mi bylo smutno po dceři*“. Dále se obávala, jak to zvládne jako samoživitelka do budoucnosti, zda bude mít dostatek financí, aby sebe i dceru uživila. Když se s dcerou do zrekonstruovaného bytu nastěhovaly a všechno se uklidnilo, tak přišla o práci, propustili ji ve zkušební době. Prožívala to velmi těžce. Navíc dcera nastoupila do 1. třídy, což obnášelo se jí více věnovat. V tu dobu jí byla největší oporou rodina. Rodiče jí finančně pomohli, aby dceři mohla zařídit dětský pokoj, původní vybavení zůstalo v bytě otce, protože k němu dcera jezdí. Protože v bytě jinak nic neměla, její otec jí alespoň vyrobil provizorní stůl ze starých desek. „*A místo skříní jsem měla krabice*“. Dosud byt nemá plně zařízen, zařizuje postupně podle toho, jak je na tom finančně.

Byt otec koupil v rámci vypořádání společného jmění manželů, hypotéku převzal na sebe. Dal matce i peníze na rekonstrukci. Myslela si, že z toho pokryje i část vybavení bytu, ale rekonstrukce se prodražila. Byt je v podílovém vlastnictví paní Zlata a dcery Veroniky, každá vlastní polovinu.

V současné době je již zaměstnaná, její příjmy činí asi 11 000 Kč ze zaměstnání, dále výživné ve výši 4 300 Kč, náklady na byt činí 5 000 Kč. Vzhledem k tomu, že má paní Zlata bezlepkovou dietu, má s tím spojené zvýšené náklady, obvykle proto měsíčně zaplatí 5 000 Kč za jídlo. Dcera chodí na obědy ve škole, o víkendu paní Zlata vaří jídlo, které může jíst ona i dcera. Není schopna dceři spořit, spoření jí hradí otec, ale snaží se předem připravit na mimořádné výdaje. „*Vyjdou mi peníze na základní jídlo. Každý měsíc se snažím odkládat nějaké peníze, abych pak měla peníze na nějaké základní oblečení, tramvajenky, nebo na popelnice a tak. Prostě to, co vím, že se každý rok platí. Ted' si šetřím na sedačku, ale pokud bych měla nějaký jiný mimořádný výdaj, zaplatím to z toho*“. Ráda by vybavila byt, na který jí peníze nezbyvají, ale je ráda, že vše základní si dovolit může. Spíše ji trápí, že nemůže Veroniku vzít třeba na výlet nebo na dovolenou. Zpočátku

ji rodiče finančně podporovali, teď to od nich nežádá. Nemá půjčku ani dluhy. V minulosti musela prodat i nějaké osobní věci. „*Prodávala jsem rozbité zlaté řetízky, oblečení, které bych jinak dala kamarádkám a podobně*“.

Otec výživné platí pravidelně, dále dceři platí spoření. Pokud by otec výživné neplatil, vnímá to tak, že by je to ohrozilo. „*Já bych pak neměla ani plnohodnotně na jídlo, to by pak peníze vystačily jen tak na půlku měsíce*“. Otec přispívá i na mimořádné náklady související s dcerou. „*Vždycky jak se na začátku roku nakupují pomůcky, nebo na školu v přírodě, vždycky mi na to ochotně dá polovinu. S tím nemám vůbec problém, vždycky se domluvíme. V tomto to mám opravdu jednodušší*“.

Veronika má s tatínkem velmi hezký vztah, často se s ním stýká. „*My jsme se s otcem dohodli a ten styk ještě rozšířili oproti tomu rozsudku. Vidá ji ob týden od čtvrtka do pondělí, vždycky ji vyzvedne ze školy, pak ji sem zas vozí, takže jsem ráda, že nejezdí sama*“.

Co se týká osobního života, svým koníčkům se nevěnuje. „*Nemám na to čas a ani sílu. Dřív jsem chodila ráda plavat, je to ale dost drahé. Taky bych ráda chodila do divadla, ale to jsou ty věci, co člověk musí oželet*“. Na dovolené byla paní Zlata se svojí matkou. „*Ona strašně chtěla, abych s ní jela, ale já jí říkala, že na to nemám, tak mi to nakonec celé zaplatila*“. S dcerou na dovolené nebyla, nedostala další dovolenou a nemohla by si to dovolit ani finančně. Veronika byla na dovolené s tatínkem, pak ještě s prarodiči. „*Za což jsem ráda, aspoň z toho nemám špatné svědomí*“. Občas se dceru snaží brát do divadla, někdy na jednodenní výlety s přáteli. „*Jsem v tom ale omezená finančně, naštěstí mám kamarády, kteří mají auto, takže nás vezmou s sebou a nechťjí nic za benzín*“.

Dcera je zdravá, nemá zvýšené náklady související se zdravotním stavem. V současné době chodí do 3. třídy. Matka s ní nemá výchovné problémy. Paní Zlata si myslí, že rozpad rodiny každé dítě určitě ovlivní, ale vždy se snažili dceři vše vysvětlit a vzájemně spolu komunikovat bez konfliktů. „*Vždycky jsme s jejím tátou hodně dbali na to, aby vnímala, že ji máme oba rádi, aby věděla, že v nás má zázemí a tak*“. Na výchově se podílí i otec. „*On do výchovy taky zasahuje a hodně se snaží*“. Na postupech výchovy se domlouvají. „*Toho si strašně vážím, že se v tomto můžu na otce spolehnout*“. Veronika chodí do výtvarného kroužku v rámci školy. Na jeho úhradě se s matkou podílí otec. Myslí si, že právě díky otci, může dceři kromě základních potřeb zajistit i volnočasové vyžití.

V současné době je zaměstnaná, ale poté, co jí ve zkušební době ze zaměstnání propustili, zažívala dle svých slov krušné období. „*Brala jsem podporu v nezaměstnanosti, tak ty první měsíce to šlo, pak se to ale snižovalo. Museli mě v té době finančně podporovat rodiče. A pak jsem šla na sociálku, tak mi taky trochu pomohli*“. Myslí si, že jako samoživitelka je na trhu práce znevýhodněná a ohrožená nezaměstnaností. „*No, byla jsem nezaměstnaná skoro rok. Ono celkově v dnešní době je těžké najít práci, a když jsem projížděla ty inzeráty, tak v podstatě to bylo v mém oboru trojsměnné, nebo bylo jasné, že tam budou nutné přesčasy. To jsem nechtěla kvůli Veronice*“. Přemýšlela i nad prací v jiném oboru, uvažovala i nad podnikáním. „*Jenže já se toho bojím, nemám na to povahu*“. Nebyla by ochotna do zaměstnání dojíždět kvůli dceři. „*To by musela do školy a ze školy chodit každý den sama, to bych nechtěla. Takhle se ještě časově vejde do toho, že je v družině a cestou z práce ji vyzvednu, pokud tedy nemám směnu*“.

Je ráda, že nakonec práci našla, ale přesto na směny. „*Mám dvousměnný provoz, takže se třeba dvakrát týdně stává, že se Verča ráno chystá sama a jde sama do školy, nebo ze školy. Já jsem pak nervózní, aby se jí nic nestalo, přeci jen ta dnešní doba. Proto si raději celou cestu telefonujeme. Mám ale štěstí, že ona je od malička strašně šikovná a samostatná, takže v tom mám výhodu*“. Paní Zlata někdy pracuje i o víkendu, ale většinou si dá požadavek, aby jí víkend v práci vycházel v době, kdy je dcera u otce. Výhody vyplývající ze zákoníku práce v souvislosti se služebními cestami nevyužívá. Zatím nevyužila ani delší dobu pobírání ošetrovného, vidí v tom však velkou výhodu. Dcera byla v době nemoci obvykle u otce, který může pracovat i z domu, nebo si vzít volno. Myslí si, že péči o rodinu a práci lze skloubit, pokud jsou k tomu podmínky. „*Když je flexibilní pracovní doba, nebo může pomoci tatínek nebo prarodiče, tak to jde. Taky záleží na věku dítěte. Myslím si, že až bude Verča větší a bude samostatnější, bude si zodpovědně sama psát úkoly a tak, bude to snazší. Ale pořád je na tom to dítě šizené o ten čas si s matkou třeba hrát nebo jen tak povídat, protože se člověk musí věnovat zase těm povinnostem doma*“. Problém je i tehdy, kdy je třeba s dítětem chodit například k lékaři. „*Myslím si, že je pro spoustu žen problém se uvolňovat z práce. Sice člověk donese to razítko od lékaře, má na to ze zákona nárok, ale většina zaměstnání je organizačně řešena tak, že nelze odejít, hlavně když je člověk na té pozici sám. Já kdybych v práci chyběla třeba tři hodiny v nějakou akutní dobu, tak to prostě není možné, neměl by mě kdo zastoupit*“.

V době nezaměstnanosti pobírala kromě podpory v nezaměstnanosti ještě příspěvek na bydlení, žádné jiné dávky nepobírala. Aby svoji finanční situaci zlepšila, našla si brigádu. „*Vlastně to bylo na černo, takže mně bylo hloupé si jít žádat třeba o další dávky*“. Snažila se brigádně přivydělávat i v době, kdy již byla zaměstnaná, ale vzhledem k směnnému provozu je to již omezené.

Myslí si, že sociální dávky jsou vhodnou formou pomoci ze strany státu, na druhou stranu neví, zda podporuje samoživitelky za všech okolností. „*Nějaké dávky, co jsem zažádala, tak jsem dostala, což mi pomohlo. Člověk aspoň nezůstane úplně bez peněz, i když by ty dávky mohly být vyšší. Ale nemám zkušenost, jak by to bylo, kdybych nedostávala to výživné*“.

Má-li se zamyslet nad tím, v čem jsou samoživitelky znevýhodněné, spatřuje nevýhody v oblasti financí a zaměstnání, v neposlední řadě i v péči o dítě. „*Vadí mi, že se dceři nemohu věnovat tolik, jak bych chtěla, to mě fakt trápí*“.

Nesetkala se s negativní reakcí ze strany okolí kvůli tomu, že je samoživitelka. „*Myslím, že v dnešní době už je to normální, není to nic morálně špatného, jako dřív*“. Spíše se setkává s podporou, hlavně ze strany přátel. Nevnímá svůj život tak, že by byla ohrožena chudobou. „*To spíš dcera mi to někdy dává najevo, že nemám penízky, vyčítá mi, že jí to táta koupí a já ne*“. Na druhou stranu má obavu z budoucnosti, hlavně, že přijde o práci. „*To by pak už s tou chudobou hraničilo*“.

Pokud to má shrnout, největší problém vidí v tom, že je na vše sama. „*Nejen finančně, ale prostě na vše, to se pak i nějaká banalita může jevit jako problém. Člověk si sice zvykne být na trápení sám, ale je sám i na radosti. Naštěstí mám dost přátel, ale není tam ta opora v partnerovi*“.

O společnosti Women for Women neslyšela, jejich pomoc oceňuje, sama by jí nevyužila, protože nemá problém, aby jí otec na cokoliv přispěl, kdyby byla v nouzi, co se dcery týče.

Shrnutí:

Paní Zlata je samoživitelkou z důvodu rozvodu manželství. Má dceru, které v době rozvodu bylo 6 let, nyní je jí 8 let.

Po rozvodu manželství musela nejdříve vyřešit bydlení. V rámci vypořádání společného jmění manželů jí manžel zakoupil byt a hypotéku převzal na sebe. Byt je v osobním vlastnictví paní Zlaty a dcery, každá vlastní polovinu. Paní Zlata musela zajistit

rekonstrukci bytu, aby se s dcerou mohla nastěhovat, v té době nastoupila do nového zaměstnání, nemohla na rekonstrukci dohlížet. Vzhledem k tomu, že řešila záležitosti kolem bytu, kde musela i přespávat na zemi a chodila pozdě ze zaměstnání, musela dceru nechat u otce či prarodičů a trápilo ji, že s ní nemůže být. Tehdy ji trápily pocity bezmoci. Byt vybavila za přispění svých rodičů, dosud má zařízen pouze dětský pokoj a kuchyň.

Po nastěhování o nové zaměstnání přišla, navíc dcera nastoupila do 1. třídy a musela se jí tedy věnovat. V té době pobírala podporu v nezaměstnanosti a příspěvek na bydlení, přesto ji museli finančně podporovat rodiče. Snažila se přivydělávat i brigádně, ale nelegálně. Nezaměstnaná byla téměř rok, s hledáním zaměstnání měla problém. Při hledání preferovala především vhodnou pracovní dobu a finance, většina zaměstnání v jejím oboru byla trojsměnná. To si jako samoživitelka nemohla dovolit. Nakonec našla práci v dvousměnném provozu, což jí také vadí, protože z toho důvodu musí dcera v některých dnech sama chodit do školy či ze školy.

Přestože je zaměstnaná a otec řádně platí výživné, musí řešit finanční problémy a snažit se hospodařit tak, aby jí finance vystačily. Situaci jí ztěžuje fakt, že má bezlepkovou dietu a nákladnější požadavky na stravování. Na očekávané mimořádné výdaje se snaží předem připravit a odkládat peníze. Na spoření pro dceru jí však peníze nezůstávají.

Otec výživné na dceru hradí, platí jí stavební spoření a vždy se s matkou domluví i na hrazení mimořádných výdajů souvisejících s potřebami dcery. Polovinou částky přispívá i na úhradu za volnočasové kroužky. Matka se kvůli nedostatku času a financí žádnému kroužku nevěnuje. S dcerou se snaží jezdit na výlety, přesto je v tomto omezená. S dcerou nemohla jet ani na dovolenou, vzal ji otec a prarodiče. Paní Zlata byla na dovolené se svojí matkou, která jí dovolenou plně uhradila.

Myslí si, že je složité, aby jeden člověk zvládal péči o dítě a vše ostatní týkající se rodiny, financí apod. Trápí ji, že dceři nemůže věnovat tolik času, kolik by chtěla. Na druhou stranu ví, že musí pracovat, aby je uživila. Výchovné problémy s ní nikdy neměla. Dcera se pravidelně stýká s otcem, má s ním hezký vztah. Rovněž matka je schopna s otcem dcery bez problémů komunikovat, může s ním tedy projednávat veškeré záležitosti týkající se dcery, včetně výchovy.

V době nezaměstnanosti pobírala podporu v nezaměstnanosti a příspěvek na bydlení. Považovala to za vhodnou formu pomoci, přesto si myslí, že by sociální dávky mohly být vyšší.

6.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem výzkumu bylo charakterizovat úskalí, se kterými se matky samoživitelky setkávají a jaké využívají možnosti k řešení a odstranění svých problémů. Výzkum byl zaměřen kvalitativně, aby bylo možné zkoumat problém do hloubky, z čehož vyplývá, že získaná data nejsou zobecnitelná pro všechny matky samoživitelky. Jedná se o konkrétní příklady životních příběhů matek samoživitelek, na kterých je znázorněno, jaká úskalí mohou samoživitelky řešit. Za pomoci analýzy spisové dokumentace OSPOD doplněné rozhovory s danými matkami bylo možné do jejich života nahlédnout detailněji a získat tak podrobnější informace o jejich životní situaci včetně problémů. Výzkumu se zúčastnily dvě svobodné matky a dvě rozvedené matky. Ve výzkumu chybí zastoupení vdovou, která byla oslovena, ale kvůli citlivé problematice se odmítla zúčastnit.

Matky, jejichž příběhy jsou popsány, jsou samoživitelkami různou dobu. Jsou popsány životy matek s jedním dítětem, se dvěma dětmi, z nichž je již jedno zletilé, dále matka se třemi dětmi. Jejich příběhy jsou různorodé, ale každá se setkala s nějakým problémem, který musela řešit, nebo stále řeší.

Co se týká psychických problémů, výrazné problémy se vyskytly u paní Báry, která zpočátku koktala, trpěla nízkým sebevědomím a do současné doby ji trápí různé úzkosti, především v jednání s muži, kterým se vyhýbá. Odbornou pomoc nevyhledala, přestože svůj problém vnímá. Psychickou oporou jsou jí kamarádky. Ostatní ženy svoji situaci relativně zvládají, občas se u nich projevují stavy úzkosti, osamělosti či bezmoci. Pouze paní Sára navštívila psychologa v manželské poradně kvůli jednorázové konzultaci. Dané ženy se zmínily, že psychickou oporu mají hlavně ze strany své rodiny a přátel.

Po rozchodu s partnerem matky řešily v první řadě bydlení. Při hledání vhodného bydlení byly omezené hlavně finančně, s výjimkou paní Zlaty, které byt koupil manžel v rámci vypořádání společného jmění manželů, jako jediná má byt v osobním vlastnictví (polovinu vlastní dcera). Paní Bára a Sára žijí s dětmi v obecních bytech, než jim byly přiděleny, rovněž se potýkaly s problémy. Paní Bára zpočátku bydlela v pronajaté garsonce, kde byl omezený prostor, musela vařit v koupelně. Na obecní byt čekala 6 let. Paní Sára zase po rozvodu bydlela ještě rok společně s manželem a jeho rodiči, což pro ni bylo psychicky náročné. Paní Klára žije v pronajatém bytě, kvůli omezeným financím měla rovněž problém najít vhodné bydlení. Před samotným přestěhováním pro ni bylo obtížné byt připravit tak, aby byl vhodný pro dceru, která ještě nechodila, kdy mohla využít pouze čas,

kdy dceru hlídal otec. Paní Zlata se zase potýkala s problémy při rekonstrukci bytu, v souvislosti s tím ji pak trápilo, že nemohla být s dcerou. Domácnost matky vybavily postupně, většinou za pomoci příspěvku od příbuzných, paní Klára zakoupila nábytek v bazaru, paní Bára využila i sociálních dávek.

Matky řeší ve větší či menší míře především finanční problémy. Se zásadním nedostatkem se potýkají především paní Bára a Klára, které jsou na rodičovské dovolené. Přestože pobírají sociální dávky, každý měsíc si musejí půjčovat peníze od svých příbuzných, paní Bára si navíc našla brigádu (ale příjem z ní při uplatňování sociálních dávek nepřiznává). Paní Bára po rozchodu s prvním partnerem dokonce zažila situace, kdy neměla finance ani na základní potřeby. Tehdy byla rovněž na rodičovské dovolené. V současné době má dluh na nájemném. Rovněž paní Sára a Zlata jsou někdy nuceny požádat o finanční pomoc své rodiče. Žádná z uvedených žen si nemůže dovolit svým dětem spořit. Ženy se snaží hospodařit a připravovat i na očekávané mimořádné výdaje, ale právě ty jsou pro zkoumané ženy zásadním problémem. Největší problémy s mimořádnými výdaji řeší paní Bára, když potřebuje dcerám uhradit jízdné, brýle, rovnátka. Potýká se s problémy při úhradě obědů ve škole. Se všemi ženami bylo v rámci rozhovoru hovořeno o projektu Obědy pro děti, který organizuje společnost Women for Women. O této možnosti věděla pouze paní Bára, která viděla reportáž v televizi, ráda by tuto pomoc využila.

Nedostatek financí svým způsobem omezují i možnosti jejich dětí, například v oblasti volnočasových aktivit či vzdělání. Paní Bára by byla ráda, aby byl rozvíjen výtvarný talent u nejstarší dcery a využít i v přípravě na budoucí povolání, kvůli nedostatku financí jí to není umožněno. Paní Klára by s dcerou ráda navštěvovala hudební kroužek, ale kvůli nedostatku financí si to dovolit nemůže. Paní Bára a paní Zlata se setkávají s tím, že děti „chudobu“ vnímají či jim ji vyčítají. U dcery paní Bary se dokonce objevily výchovné problémy, které dle jejího názoru souvisí s tím, že jí nemůže vždy vše koupit (dcera opakovaně kradla).

Co se týká osobního života matek, shodně odpověděly, že oproti minulosti mají méně času, energie i peněz na vlastní koníčky. Přesto si všechny dotazované ženy najdou čas vyjít si s přáteli.

Finanční situace matek souvisí především s tím, zda otec hradí výživné na dítě. Paní Bára se potýká s tím, že otec starších dcer výživné dlouhodobě neplatí, vyhýbá se zaměstnání, nemá žádný majetek, není tedy možnost, jak by výživné získala. Využívá pouze možnosti

podávat na otce trestní oznámení. K tomu je tlačena ze strany sociálních pracovníc při uplatňování nároku na sociální dávky, sama by to dle svých slov nedělala, jeví se jí to neefektivní. U nejmladší dcery otce nenapsala do rodného listu, nemá tedy nárok výživné žádat. S neplacením výživného ze strany otce má zkušenosti i paní Sára. Ta využila více možností, které stát nabízí, musela však vyvíjet velkou aktivitu. Na základě exekučního řízení dosáhla zástavního práva na majetek otce, ten však dosud nebyl prodán. Sice má záruku, že prodejem otcova majetku do budoucna dlužné výživné získá, ale její současnou nepříznivou situaci jí to nevyřeší. Nakonec podala na otce trestní oznámení, to však její finanční situaci rovněž neřeší. Paní Klára ani paní Zlata nemají s výživným ze strany otce problém. Paní Zlata má navíc výhodu, že otec se často podílí na úhradě mimořádných nákladů spojených s potřebami dcery.

S angažovaností otce je spojena i výchova dětí. Kromě paní Báry matky zatím nemusely řešit u svých dětí výchovné problémy. Bývalí partneři paní Kláry a paní Zlaty se dosud na výchově podílejí, což vnímají jako pomoc. Paní Sára považuje otce dětí za špatný morální vzor kvůli trestní minulosti, ale i tak do výchovy otec nezasahuje, ona s dětmi výchovné problémy neměla. Na druhou stranu všechny čtyři matky zmínily, že pro jednoho člověka je obtížné řešit veškeré záležitosti rodiny, včetně výchovy dětí.

S nezaměstnaností se setkala pouze paní Zlata, která byla nezaměstnaná téměř rok. Bylo pro ni obtížné najít zaměstnání, při kterém by při dostatečném finančním zázemí mohla skloubit péči o dceru. V té době se zhoršila i její finanční situace. Paní Bára i paní Klára doufají, že po skončení rodičovské dovolené budou jejich děti přijaty do mateřské školy, aby do zaměstnání mohly nastoupit. Rovněž se obávají, zda půjde práci skloubit s péčí o děti. Paní Sára má stálé zaměstnání, ale rovněž hledala lépe placenou práci v době, kdy byly děti malé.

Všechny zúčastněné matky využily nebo nadále využívají pomoci ve formě sociálních dávek. Tuto formu pomoci považují za vhodnou ke zmírnění finančních problémů, přesto by sociální dávky zvýšily.

Jak je z výzkumu patrné, samoživitelky řeší různé problémy, každé se nějakým způsobem dotkl problém popsany v teoretické části. Jejich konkrétní problémy jsou však dány různými okolnostmi, například i věkem dětí. Zřejmé je to u paní Báry a Kláry, které mají děti plně závislé na jejich péči. Naopak u paní Sáry je znatelné, že situaci zvládá lépe, protože má děti starší, zletilý syn se snaží matce finančně vypomáhat, aby mohl studovat.

U případu paní Zlaty jde vidět, že pokud se i po rozpadu vztahu do výchovy i výživy otec plnohodnotně vkládá, je to pak pro matku v řadě situací jednodušší. Úskalí matek spolu vzájemně souvisí, prolínají se, nejvíce vše souvisí s finanční stránkou, která ovlivňuje možnosti matek i jejich dětí.

7 NÁVRHY A OPATŘENÍ

V praktické části bakalářské práce byla provedena sonda do života matek samoživitelek, bylo detailněji popsáno, jak se těmto matkám změnila životní situace poté, co se jim rozpadl vztah s otcem dítěte či dětí. Blíže byly specifikovány i problémy, se kterými se setkávají, nebo z nich mají obavu do budoucnosti. Rovněž bylo popsáno, jaké možnosti řešení své situace využily, včetně toho, zda tyto možnosti vnímají jako podporu.

Ženy po rozpadu vztahu musí vyřešit, kde budou s dětmi bydlet (pokud nezůstávají v původním bytě) a kde na bydlení opatří peníze. V tomto směru je tedy třeba pomoc zaměřit směrem k podporovanému bydlení.

Samoživitelky trápí finanční problémy, při nedostatečném příjmu mohou získat sociální dávky, ty jsou však zaměřeny spíše na základní potřeby. Mají však potíže vycházet s financemi především při mimořádných výdajích spojených s dětmi. Stát sice poskytuje pomoc formou mimořádné okamžité pomoci na potřeby spojené se vzděláním a zájmovou činností dětí, přesto je tato dávka omezená. Byla by vhodná i na úhradu nákladů, například na brýle, rovnátka apod. Vhodnou formou pomoci se jeví přispívání na potřeby dětí ze strany nadací, nadačních fondů nebo formou různých dotací (ukázkou byl případ paní Sáry, které byly uhrazeny dětské tábory pro syna). Právě tímto směrem by se pomoc matkám samoživitelkám mohla odvíjet. Je potřeba vytvořit provázanou síť pomoci a vytvořit vhodné projekty, ať už na straně státních či nestátních organizací, nadací apod. Podporovat děti z rodin s nízkými příjmy, včetně dětí z neúplných rodin se například snaží nadační fond Krok za krokem. Další formu pomoci nabízí obecně prospěšná společnost Women for Women, která je úspěšná se svým projektem podporovaného bydlení a projektem Obědy pro děti (více o výše uvedených organizacích viz Příloha P III). Samoživitelky často o této formě pomoci neví, bylo by tedy vhodné, aby odborní pracovníci, kteří s nimi pracují, jim tuto možnost nabídli. Zároveň by tito pracovníci měli s danými organizacemi spolupracovat a vytipovávat rodiny, kterým by mohli pomoci.

Zásadní problémy jsou patrné v možnostech vymáhání výživného od otce. Přestože legislativa nabízí možnosti, jak dlužné výživné získat, v praxi je to téměř nereálné, pokud se otec vyhýbá zaměstnání a nemá žádný majetek. Samoživitelkám pak tyto částky zásadně chybí. Stát by se měl stát větší oporou pro samoživitelky při vymáhání dlužného výživného a zároveň být větší hrozbou pro „neplatiče“ výživného.

V oblasti skloubení zaměstnání a rodinných povinností by bylo přínosem především podporovat ty samoživitelky, které se vrací do zaměstnání po rodičovské dovolené. Vhodné by bylo upřednostnit jejich dítě při přijímání do mateřské školy.

Cíl bakalářské práce byl zaměřen na charakteristiku úskalí, které matky trápí a na možnosti řešení. Byl zaměřen poněkud široce, proto by dané výsledky mohly být podkladem pro další úžeji orientované výzkumy. Díky široce zaměřenému cíli je však poukázáno na to, že samoživitelky musí řešit několik problémů současně. Jak z výzkumu vyplynulo, přestože existují možnosti pomoci, nelze jejich problémy vyřešit úplně. V řadě oblastí jsou ony či jejich děti znevýhodněny. Právě proto jsou matky samoživitelky včetně jejich dětí skupinou, na kterou je vhodné aplikovat sociální pedagogiku. Daný výzkum může navíc obor sociální pedagogiky obohatit o nové poznatky, se kterými by se dalo dále pracovat. Zaměřit se na preventivní opatření, ale i na opatření terapeutická. Snažit se matkám pomoci se zorientovat v možnostech, které jsou jim nabízeny a pokusit se zabránit negativním jevům, které s jejich nelehkou situací souvisí.

Bakalářská práce může být zároveň jakousi příručkou pro matky samoživitelky, aby se dokázaly ve své situaci zorientovat. Výše uvedeného výzkumu se zúčastnily matky, které byly v kontaktu se sociální pracovnící OSPOD na obecním úřadě, ta s nimi úzce spolupracovala a poskytovala jim rady. Z toho vyplývá, že pokud matky tíží nějaký problém, mohou navštívit sociální odbor obecního úřadu v místě bydliště, nejlépe OSPOD. Tam své problémy mohou konzultovat, sociální pracovníce kromě poradenství může pomoci se sepsáním návrhů a žalob k soudu, případně je nasměrovat na další organizace poskytující sociální či právní služby, nebo sociální dávky.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na matky samoživitelky, jejich problémy a možnosti řešení jejich problémů.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá samotným fenoménem matky samoživitelky, první podkapitola je věnována procesům, kdy se matka stává samoživitelkou. Zmíněny jsou svobodné matky bez partnera, rozpadu nesezdaných soužití, rozvodovost, ovdovění. Druhá podkapitola je věnována pohledu na matku samoživitelku v historickém pojetí, kde je nastíněno, jaké měly samoživitelky postavení v minulosti a dnes.

Druhá kapitola popisuje dopady na matku samoživitelku. Podkapitoly jsou věnovány psychologickým, finančním a sociálním problémům. Specifikovány jsou potíže v oblasti zaměstnání, bydlení, uvedeny jsou i oblasti, kterými jsou samoživitelky ohroženy, a to chudobou, sociální izolací a sociálním vyloučením.

Třetí kapitola je věnována dopadům na dítě. Jaký vliv na něho má život v neúplné rodině v čele s matkou, jak ho to může ovlivnit ve výchově, jaké pocity může prožívat. Zmíněn je i dopad na dítě při nepříznivé finanční situaci rodiny.

Čtvrtá kapitola je věnována možnostem, které samoživitelka může využít pro zmírnění či odstranění svých problémů. První podkapitola je věnována právním aspektům (určování rodičovství, výživné neprovdané matce, způsoby vymáhání výživného). Druhá podkapitola je věnována finanční podpoře. Podrobněji jsou popsány sociální dávky, pozůstalostní důchody, daňové úlevy. Třetí podkapitola nabízí informace o sociálních službách. Čtvrtá podkapitola se zabývá výhodami samoživitelek v zaměstnání.

Praktická část práce začíná pátou kapitolou, ve které je popsán cíl a metody empirického výzkumu. Šestá kapitola je věnována vlastnímu výzkumu. Výzkum je zpracován do případových studií matek samoživitelek. Realizován je na základě analýzy spisové dokumentace OSPOD a doplněn rozhovory s danými samoživitelkami. Každá případová studie je shrnuta, na konci kapitoly jsou shrnuty výsledky celého výzkumu. V sedmé kapitole jsou uvedeny návrhy a opatření, jak by se daly poznatky z výzkumu dále využít. Zmíněn je i vztah k sociální pedagogice.

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat úskalí matek samoživitelek a zjistit, jaké možnosti využívají při řešení pro zmírnění či odstranění problémů. Cíl byl naplněn na zá-

kladě kvalitativního výzkumu. Byla provedena analýza životních situací vybraných samoživitelek zahrnujících jejich problémy i to, jaké možnosti využily pro jejich řešení.

Samoživitelky mohou řešit různé problémy. Potíže, se kterými se potýkají, se nepříznivým způsobem odrážejí nejen na jejich životě, ale především na životě dětí. Matky se mohou potýkat s nedostatkem financí, takže dětem nemohou zajistit například dostatek možností pro jejich další vzdělávání či zájmové kroužky. Pokud jim chtějí tyto možnosti nabídnout, musejí získat dostatek příjmů a tedy i zaměstnání. Pokud mají práci, někdy jim finance přesto nestačí, hledají si i brigády. Z toho důvodu se pak mohou ocitnout v začarovaném kruhu, kdy na své děti nemají dostatek času. Mohou se také stát závislé na sociálních dávkách, které jim přesto nestačí. Samoživitelky jsou sociálně znevýhodněnou skupinou, do které spadají i jejich děti, čímž se negativní jevy mohou přenášet i na další generace. Proto je potřeba se touto problematikou zabývat a poskytovat vhodnou formu podpory.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní normy:

- [1] Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- [2] Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-120>
- [3] Zákon č. 586/1999 Sb., o daních z příjmů, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>
- [4] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>
- [5] Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>
- [6] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>
- [7] Zákon č. 89/2012, Sb., občanský zákoník, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>
- [8] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- [9] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

Knihy:

- [10] ABRAMSOVÁ, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 367 s. ISBN 80-7325-060-8.
- [11] GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. ISBN 80-7106-396-7.
- [12] KATRŇÁK, Tomáš. *Kdo jsou svobodné matky v české společnosti?* In KOCOURKOVÁ, Jiřina, RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta, 2006, 45–55 s. ISBN 80-86561-93-3.

- [13] KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 43–56. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [14] MÁROVÁ, Zdeňka, MATĚJČEK, Zdeněk, RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v neúplné rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 113 s.
- [15] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, 335 s.
- [16] MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- [17] MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 143 s. ISBN: 80-7169-897-0.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich, UHLÍKOVÁ, Šárka. *Sociální práce s rodinami v rozvodu*. In MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 57–74. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [19] NOVÁK, Tomáš, PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- [20] NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
- [21] RADVAN, Eduard, VAVŘÍK, Michal. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS Brno, 2009, 57 s.
- [22] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [23] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.
- [24] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů: nukleární a nefungující rodina*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 179 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [25] ŠŤASTNÁ, Anna. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009, 131, 7 s. ISBN 978-80-7416-038-7.
- [26] TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, 413 s. ISBN 80-7203-565-7.

- [27] TINKOVÁ, Daniela. *Problém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti*. In *Historická demografie 27/2003*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 2003, s.133–172. ISSN 0323-0937.
- [28] VODÁKOVÁ, Alena, VODÁKOVÁ, Olga. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 356 s. ISBN 80-86429-18-0.
- [29] WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, 237 s. ISBN 80-7178-089-8.
- [30] ZEMAN, Kryštof. *Nemanželská plodnost v České republice – demografický přehled*. In HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007, 17–28 s. ISBN 978-80-7330-128-6.

Internetové zdroje:

- [31] *Doplatek na bydlení* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>
- [32] HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice* [online]. c2011 [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf
- [33] HECHTOVÁ, Alena. *Tento průšvih číhá na samoživitelky a jejich studující děti* [online]. c2014 [cit. 2014-09-13]. Dostupné z: www.parlamentnilisty.cz/zpravy/ekonomika/Tento-prusvih-cika-na-samozivitelky-a-jejich-studujici-deti-332015
- [34] KALMUS, Jaromír, a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2013 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/\\$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti/$File/csu_tk_silc_prezentace.pdf)
- [35] KALMUS, Jaromír, a kol. *Životní podmínky českých domácností* [online]. c2014 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/\\$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20140528/$File/tk_2014_2014_05_26_1.pdf)

- [36] *Krok za krokem* [online]. c2011 [2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.crsp.cz/o-nadacnim-fondu>
- [37] *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany* [online]. c2013 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>
- [38] *Mimořádná okamžitá pomoc* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/pomoc>
- [39] *Míra materiální deprivace v letech 2012–2013* [online]. c2014 [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E400292748/\\$File/1600211420.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E400292748/$File/1600211420.pdf)
- [40] *Placení a vymáhání výživného* [online]. c2014 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/vyzivne-placeni-a-vymahani/>
- [41] *Pohřebné* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pohrebne>
- [42] *Pomoc v hmotné nouzi – obecné informace* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/obecne>
- [43] *Přídavek na dítě* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite
- [44] *Příspěvek na živobytí* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>
- [45] SCHMIDTOVÁ, Šárka. *S dětmi bez tatínek* [online]. c2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/slavne-maminky/s-detmi-bez-tatinku>
- [46] Statistický portál infoData [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>
- [47] *Státní sociální podpora* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>
- [48] *Státní sociální podpora – obecné informace* [online]. c2013 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>
- [49] ŠKRABAL, Josef. *Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. c2013 [cit. 2013-08-22]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/\\$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr/$File/csu_tk_domacnosti_prezentace.pdf)

- [50] RADIMSKÁ, Radka. *Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. c2003 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf
- [51] *Rodičovský příspěvek* [online]. c2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp
- [52] *Rozvodovost* [online]. c2013 [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: [www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/\\$File/400713a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/D600220576/$File/400713a3.pdf)
- [53] *Women for Women* [online]. c2014 [2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.women-for-women.cz/clanky/o-nas-36.html>
- [54] *Životní a existenční minimum* [online]. c2011 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné.
Apod.	A podobně.
Č.	Číslo.
ČSÚ	Český statistický úřad.
Gn	Genesis.
Kč	Korun českých.
Kk	Kuchyňský kout.
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí.
Např.	Například.
Odst.	Odstavec.
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí.
OZ	Občanský zákoník.
Sb.	Sbírka.
Tj.	To jest.
Tzv.	Tak zvaný.
ÚP ČR	Úřad práce České republiky.
ZŠ	Základní škola.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Složení neúplných rodin	13
Graf 2: Schopnost domácností vycházet se svými příjmy (2011 a 2012)	27
Graf 3: Podíl domácností neschopných zaplatit neočekávaný výdaj (2009 a 2013)	28

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Ukazatele rozvodovosti, 1992–2012, vybrané roky	15
Tabulka 2: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1992–2012, vybrané roky	16
Tabulka 3: Pravomocná rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do péče (počet práv)	17

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Míra materiální deprivace (2012–2013)

Příloha P II: Předloha oblastí k rozhovoru

Příloha P III: Konkrétní formy pomoci

PŘÍLOHA P I: MÍRA MATERIÁLNÍ DEPRIVACE (2012–2013)¹¹³

Tab. 20 Míra materiální deprivace¹¹ v letech 2012–2013

Materiální deprivace podle vybraných charakteristik osob a domácností
Material deprivation rate¹¹, 2012–2013
Material deprivation by person and household characteristics

Životní podmínky
Statistics on Income and Living Conditions

	3 a více položek / 3 and more items						4 a více položek / 4 and more items					
	2012			2013			2012			2013		
	Celkem	Hranice chudoby Poverty threshold		Celkem	Hranice chudoby Poverty threshold		Celkem	Hranice chudoby Poverty threshold		Celkem	Hranice chudoby Poverty threshold	
		pod	nad		pod	nad		pod	nad		pod	nad
Total	below	above	Total	below	above	Total	below	above	Total	below	above	
Počet osob materiálně deprivovaných (v tis.)	1 732,4	505,8	1 226,6	1 636,3	439,4	1 197,0	882,7	291,3	591,4	678,7	276,4	402,3
Míra materiální deprivace (podíl z celkového počtu osob v %)	16,8	51,1	13,2	15,9	49,6	12,7	6,6	29,4	4,2	6,6	31,2	4,3
Intenzita deprivace (prům. počet chybějících položek)	3,6	4,0	3,4	3,6	4,1	3,4	4,5	4,7	4,4	4,5	4,8	4,3
Osoby materiálně deprivované podle vybraných charakteristik (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)												
Pohlaví muži	15,1	50,1	11,8	14,5	48,5	11,6	6,0	29,9	3,7	5,9	31,0	3,8
ženy	18,4	51,9	14,5	17,2	50,5	13,7	7,2	29,0	4,7	7,2	31,4	4,7
Věk do 18 let	19,2	56,5	13,2	16,4	51,4	11,9	8,5	32,9	4,5	7,3	34,0	3,9
18-64	16,0	50,3	12,5	15,5	51,4	12,2	6,3	29,4	3,9	6,7	33,4	4,2
z toho: 18-24	21,3	51,7	16,6	20,8	56,7	16,2	7,3	23,4	4,8	9,0	32,9	5,9
25-49	14,9	52,4	11,4	14,6	48,2	11,6	6,0	31,9	3,6	6,3	31,9	4,0
50-64	15,6	45,6	13,0	15,1	54,1	11,6	6,3	28,6	4,2	6,6	36,2	3,9
65 a více	17,4	42,3	15,8	16,6	35,3	15,5	6,0	20,8	5,0	5,3	12,8	4,9
Převažující ekonomická aktivita (osoby ve věku 18+)												
pracující celkem	11,7	38,5	10,4	11,1	33,9	10,1	4,0	21,1	3,1	4,2	22,5	3,4
nezaměstnaní	46,9	64,2	31,7	44,5	62,4	30,1	24,0	40,0	9,9	23,9	39,4	11,5
důchodci	17,7	45,4	15,8	16,5	38,2	15,1	6,2	24,6	5,0	5,6	17,5	4,8
ostatní neaktivní	20,0	47,9	15,6	20,2	57,6	15,2	8,1	25,3	5,4	8,7	34,5	5,3
Právní forma užívání bytu												
vlastnická a bezplatné užívání	13,5	41,1	11,1	12,5	39,3	10,5	4,4	21,4	3,0	4,4	23,9	3,0
nájemní	33,3	71,6	24,6	32,6	70,6	24,9	17,4	46,0	10,9	17,4	46,1	11,6
Typ domácnosti												
domácnosti bez dětí celkem	16,5	49,7	13,8	16,4	49,4	13,9	6,5	30,1	4,6	6,6	29,1	4,9
jednotlivci celkem	26,4	49,0	22,4	24,5	47,2	20,6	11,6	26,9	8,9	10,4	25,7	7,8
z toho: muži	19,0	45,8	15,5	19,3	51,2	14,9	9,4	32,4	6,4	9,2	34,4	5,8
ženy	31,2	50,4	27,2	28,1	45,2	24,7	13,0	24,5	10,6	11,2	21,4	9,2
jednotlivci do 65 let	24,2	54,1	18,4	24,4	57,7	17,8	12,3	34,8	8,0	12,2	37,9	7,1
jednotlivci 65 a více let	28,7	42,5	26,5	24,7	33,1	23,5	10,8	16,8	9,9	8,5	9,3	8,4
2 dospělí, aspoň jeden 65 a více let	12,9	35,0	12,4	13,3	56,8	12,3	3,8	24,7	3,4	4,2	22,2	3,7
2 dospělí, oba do 65 let	13,4	45,9	11,0	14,2	52,9	11,6	5,2	31,0	3,2	7,0	37,5	5,0
ostatní domácnosti bez dětí	14,3	60,3	11,4	13,9	47,5	12,0	6,7	37,4	3,7	5,0	29,4	3,6
domácnosti se závislými dětmi celkem	17,1	51,9	12,5	15,4	49,7	11,6	6,8	29,0	3,8	6,5	32,6	3,6
1 dospělí, alespoň 1 závislé dítě	12,3	34,4	52,3	33,0	62,3	21,8	17,7	28,8	13,6	19,8	34,7	5,9
2 dospělí, 1 závislé dítě	12,7	48,6	10,1	15,6	52,2	12,2	5,2	28,6	3,5	5,6	28,3	3,4
2 dospělí, 2 závislé děti	11,2	35,8	8,8	9,2	27,2	7,9	3,6	17,5	2,2	3,9	19,3	2,8
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	22,7	57,8	12,5	18,6	57,8	12,3	12,9	43,4	4,1	10,4	46,7	4,6
ostatní domácnosti se závislými dětmi	21,5	60,7	17,2	18,6	55,6	14,5	7,6	37,0	4,3	8,0	41,7	4,2

¹¹ Míra materiální deprivace = podíl osob, které postrádají 3, resp. 4 a více položek z vybraných 9 materiálních indikátorů deprivace zahrnujících ekonomické napětí a zboží dlouhodobé spotřeby

¹¹ Material deprivation rate = proportion of population with an enforced lack of at least 3 resp. 4 out of 9 material deprivation items in the "economic strain and durables" dimension

¹¹³ Míra materiální deprivace v letech 2012–2013 [online]. c2014 [2014-11-17]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E400292748/\\$File/1600211420.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E400292748/$File/1600211420.pdf)

PŘÍLOHA P II: PŘEDLOHA OBLASTÍ K ROZHOVORU

1. Formální věci: Aktuální věk
Nejvyšší dosažené vzdělání
Počet dětí
Jejich aktuální věk
2. Samoživitelka: Kolik let jste samoživitelka?
Jak se v této pozici cítíte?
Bylo to pro vás zpočátku v něčem obtížné? Zkuste mi o tom něco popovídat.
Co jste po rozchodu musela řešit?
3. Psychika: Jaké pocity jste prožívala?
Trápila/trápí vás osamělost?
Musela jste vyhledat odbornou pomoc?
V kom jste měla/máte oporu?
4. Bydlení: Měla jste s dětmi, kde bydlet?
Bylo pro vás obtížné najít nové bydlení? Proč?
Měla jste nábytek? Za co jste vybavila byt?
Máte obavu, že o byt přijdete?
5. Finance: Jaký je váš měsíční rozpočet?
Stačí vám na pokrytí potřeb?
Můžete si dovolit spořit dětem či sobě?
Máte dluhy/exekuce/bankovní či nebankovní půjčky?
Musela jste někdy něco prodat či zastavit?
Jak zvládáte mimořádné výdaje?
Podporuje vás někdo finančně?
Znáte projekt Obědy pro děti?
6. Výživné: Jaká je aktuální výše výživného pro děti?
Platí ho otec řádně?
Využila jste něco, aby platil?
7. Otec: Jaký je váš vztah s otcem?
Jaký je vztah dětí s otcem?
Jak často se stýkají?
Chybí dle vašeho názoru otec dětem jako vzor?

8. Osobní život: Máte nějaké koníčky?
Chodíte za kulturou? /Věnujete se sportu?
Jezdíte na dovolenou? Sama či s dětmi?
9. Děti: Mají děti nějaké koníčky?
Jste schopna hradit náklady za kroužky?
Jste schopna hradit veškeré jejich potřeby?
Zasahuje do výchovy otec?
Myslíte si, že rozchod děti ovlivnil?
Mají děti výchovné problémy?
10. Zaměstnání: Jste zaměstnaná?
Využíváte nějaké zaměstnanecké výhody z pozice samoživitelky?
Uvažovala jste někdy o změně zaměstnání?
Co byste preferovala při hledání zaměstnání?
Byla byste ochotna podstoupit rekvalifikaci/dojíždění?
Myslíte si, že jste ohrožena nezaměstnaností?
Myslíte si, že lze skloubit péči o děti a zaměstnání? Jak?
11. Sociální dávky: Pobíráte nějaké sociální dávky? Jaké?
Jsou dostačující?
Využila jste někdy mimořádnou okamžitou pomoc?
12. Možnosti využití: Myslíte si, že instituce a stát vám pomohou?
Jaké formy pomoci jste využila?
V čem vidíte ze strany státu největší pomoc?
Jakou máte zkušenost s vymáháním výživného?
13. Postavení: Jak si myslíte, že vás vnímá okolí?
Setkala jste se s negativní reakcí?
Setkala jste se s pozitivní reakcí?
Myslíte si, že jste v něčem vy či vaše děti znevýhodněni?
Myslíte si, že jste ohrožena chudobou?
Máte obavu z budoucnosti?
14. Shrnutí: V čem vidíte největší problém?
V čem vidíte přínos?

PŘÍLOHA P III: KONKRÉTNÍ FORMY POMOCI

NADAČNÍ FOND KROK ZA KROKEM¹¹⁴

Jedná se o projekt fungující na principu nadačního fondu. Je určen na podporu dětí a rodin v těžké situaci, kdy stát a jiné instituce nemají klíč k řešení nebo se pomoc neúměrně prodlužuje vzhledem k naléhavosti situace. Realizovaná pomoc je vždy výsledkem spolupráce fondu, odpovědných institucí a dárců. Tak je zabezpečen dlouhodobý efekt pomoci.

Cíle projektu:

- podpora talentovaných dětí sociálně znevýhodněných rodin: umožnit rozvinutí schopností dítěte, které v důsledku nepříznivé situace rodiny nemůže svůj talent rozvíjet. Cílem je umožnit rozvoj osobnosti a v budoucnu dobré pracovní zařazení, důležitým faktorem je i budování pevného zájmu dítěte a účelné trávení volného času, které jsou prevencí poruch chování a kriminality,
- podpora dospívajících (sociálně znevýhodněných a handicapovaných): příspěvky na kursy a jiné formy vzdělávání, které umožní uplatnění u konkrétního zaměstnavatele,
- podpora sociálně slabých rodin v momentální tíživé situaci: tento druh podpory směřuje ke konsolidaci rodiny, která je v krizové situaci.

Zásady podpory:

- s podporou přicházet v momentě, kdy byly vyčerpány všechny možnosti ze strany státních dotací a jiných nadací (účelové dávky, příspěvky, placená rekvalifikace a podobně),
- adresná podpora na zcela konkrétní účel a s předem jasným výsledkem pro budoucnost. Kontakt s obdarovaným po celou dobu podpory – návštěvy, vyúčtování, korespondence,
- vyžadovat spoluúčast širší rodiny a známých, aby mohla vzniknout neformální sociální síť, která bude schopna řešit další potřeby a zajistí kontinuitu podpory. Spoluúčast je vítána ve formě pomoci materiální, lidské a finanční.

---

¹¹⁴ *Krok za krokem* [online]. c2011 [2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.crsp.cz/o-nadacnim-fondu>

Kontakt: Nadační fond Krok za krokem, Centrum pro rodinu a sociální péči Brno, Josefská 1, 602 00, Brno.

Bankovní spojení: Sberbank CZ, a. s., Brno, Panská 2/4, číslo účtu: 4200459690/6800, variabilní symbol: 911 12.

WOMEN FOR WOMEN¹¹⁵

Jedná se o obecně prospěšnou společnost, která byla založena v říjnu 2012 manželi Ivanou a Pavlem Tykačovými. Pomáhá především ženám s dětmi, které se ocitly v tíživé životní situaci a nedokážou ji vlastními silami řešit, ale aktivně přistupují k řešení svých problémů.

Programy a projekty:

- 3-letý program pro ženy s dětmi v nouzi (působnost v Praze): tento program je komplexní pomocí spočívající především v poskytnutí podporovaného bydlení v samostatných bytech v Praze na základě podnájemní smlouvy. Dále je klientkám, které jsou zařazeny do tohoto programu, poskytována pomoc v právní a psychosociální oblasti, včetně právního zastupování. Cílem tohoto programu je **podpora žen** v horizontu maximálně tří let tak, aby se byly schopny postavit na vlastní nohy, vyřešit si problémy, najít si slušnou práci a vybudovat zázemí pro šťastný život své rodiny. Bohužel existuje mýtus, že se tyto problémy týkají pouze sociálně slabších vrstev, opak je pravdou. Je mnoho žen, které ztratí svůj standard a potřebují pomoci a to nejen finančně a sociálně, důležitá je i psychická podpora, aby získaly sebedůvěru a sílu pro sebe a své děti či motivaci své problémy aktivně řešit. Snaží se maminkám pomoci lépe se stabilizovat a zařadit se opět do běžného života. Problémy, se kterými se setkávají, se dnes mohou opravdu týkat doslova každé ženy bez ohledu na vzdělání či zázemí,
- **Obědy pro děti** (působnost celá ČR) – tento projekt pomáhá dětem, které se ocitly v situaci, že jejich rodiče si nemohou dovolit zaplatit jim obědy ve školních jídelnách. Jsou stanovena kritéria pro výběr potřebných dětí a pomoc je dávana formou obědů ve školních jídelnách přímo prostřednictvím základních škol. Více

---

¹¹⁵ *Women for Women* [online]. c2014 [2014-11-17]. Dostupné z: <http://www.women-for-women.cz/clanky/o-nas-36.html>

informací se dozvíte na www.obedyprodeti.cz. Zde je možné projekt podpořit, přidat se k pomoci a přispět na transparentní účet, ze kterého jsou hrazeny pouze obědy pro děti. Děti, které jsou v této situaci, je po celé České republice opravdu mnoho,

- **Ambulantní poradny – právní a sociální** – tyto ambulantní poradny jsou zřízeny od 1. 11. 2013 neboť se na společnost obracelo stále více žen, které žijí mimo hlavní město, a které mnohdy potřebují „pouze“ poradit. Tyto poradny jsou bezplatné a mohou je využívat lidé v tíživé situaci, kteří si nemohou dovolit právního zástupce. V rámci sociální poradny probíhá průběžně monitoring organizací, úřadů a institucí v regionech České republiky.

Kontakt: WOMEN FOR WOMEN, o. p. s., Vlastislavova 4/152, 140 00, Praha 2, telefon pro objednání osobní návštěvy: 222 269 841

Bezplatná telefonní linka pro případ nouze: 800 811 111